

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m.; given Stockholms slott den 12 mars 1948.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

dels jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel

dels ock föreslå riksdagen att bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlättande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Såsom ett led i åtgärderna för att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen och därigenom trygga penningvärdet föreslås i propositionen bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag samt om skyldighet för aktiebolag att på spärkonto i riksbanken insätta vissa medel.

Bestämmelserna om begränsning av vinstutdelning avse utdelning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949. Utdelningen för nämnda år föreslås få högst uppgå till antingen ett belopp, motsvarande utdelningen för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947, eller ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1946. Utan hinder av nyssnämnda bestämmelser skall dock utdelningen regelmässigt få uppgå till fem procent av aktiekapitalet.

Bestämmelserna om utdelningsbegränsning föreslås icke skola äga tillämpning å aktiebolag, vilkas vinstutdelning ej överstiger 10 000 kronor, och

ej heller å vissa dotterbolag. Befogenhet att medgiva dispens föreslås skola tillkomma Kungl. Maj:t.

Skyldigheten att insätta medel på spärrkonto föreslås skola avse räkenskapsår som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949. Insättning avses skola ske med ett belopp motsvarande summan av sjutton procent av beslutad vinstutdelning och tjugusju procent av årsvinsten, i den mån denna överstiger utdelningen. Med bolags årsvinst avses i detta sammanhang den bokföringsmässigt redovisade årsvinsten med korrigeringar i vissa hänseenden i huvudsaklig överensstämmelse med vad som sker vid inkomsttaxeringen. Till ledning för bedömandet av aktiebolags skyldighet att verkställa insättning skall avgivas deklaration.

Vissa ärenden rörande spärrkontomedel föreslås skola handläggas av en särskild nämnd (spärrkontonämnden).

Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, spärrkontonämnden föreslås skola äga medgiva undantag från bestämmelserna om spärrkontoinsättning. Bankaktiebolag, försäkringsaktiebolag m. fl. bolag föreslås frigagna från skyldigheten att verkställa spärrkontoinsättning, likaså bolag för vilka varken vinstutdelningen eller årsvinsten överstiger 10 000 kronor.

Spärren på insatta medel — vilka alltjämt tillhöra vederbörande bolag och å vilka ränta skall utgå med två procent för år — föreslås skola upphöra med utgången av år 1950, såvitt ej annorledes förordnas i en av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag. Då särskilda förhållanden därtill föranleda kan spärren efter förordnande av Kungl. Maj:t eller spärrkontonämnden dessförinnan upphävas beträffande visst bolag eller viss grupp av bolag.

I propositionen föreslås vidare att avtal eller annan utfästelse beträffande rätten till spärrade medel ej skall vara gällande.

Till bestridande av räntekostnaderna för spärrkontomedlen äskas ett belopp av 2 500 000 kronor, varjämte för spärrkontonämnden äskas för budgetåret 1948/49 80 000 kronor samt å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 20 000 kronor.

Förslag
till
Lag
med särskilda bestämmelser om dispositionen av
aktiebolags vinstmedel.

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

1 §.

Utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, må högst uppgå till antingen ett belopp, motsvarande utdelningen för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947, eller ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1946 (medeltalsbeloppet).

Har under något av de tre sista räkenskapsår, som utgått tidigare än den 1 oktober 1946, aktiekapitalet ökats genom ny aktieteckning eller nedsatts genom återbetalning till aktieägarna, skall i stället för vad ovan stadgats angående rätt till utdelning med ett belopp motsvarande medeltalsbeloppet gälla, att utdelningen högst må motsvara den procent av aktiekapitalet som, i medeltal, utdelningsbeloppen för vart och ett av nämnda år utgjorde i förhållande till aktiekapitalet vid utgången av det räkenskapsår utdelningen avsåg.

Har aktiekapitalet ökats genom teckning av nya aktier, berättigande till utdelning första gången för räkenskapsår som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, må den enligt vad förut stadgats tillåtna vinstutdelningen höjas med ett belopp motsvarande fem procent av vad som tillförts bolaget på grund av aktieteckningen. Har aktiekapitalet nedsatts under räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, och skall det nedsättningen motsvarande beloppet återbetalas till aktieägarna, skall den enligt vad förut stadgats tillåtna vinstutdelningen minskas med så stor del, som efter förhållandet mellan det belopp, varmed nedsättningen skett, och aktiekapitalet före nedsättningen belöper å förstnämnda belopp, dock att minskningen högst skall utgöra fem procent av det belopp varmed nedsättningen skett.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må vinstutdelningen uppgå till fem procent av aktiekapitalet.

Vid tillämpning av stadgandet i första stycket skall lika med aktiekapital anses vad som på grund av aktieteckning må hava tillförts bolaget för aktierna utöver det nominella beloppet. I aktiekapitalet må däremot icke inräknas belopp, varmed aktiekapitalet på grund av beslut den 1 november 1947 eller senare ökats genom överföring av besparade vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar.

3 §.

Om vid vinstutdelningens bestämmande enligt vad ovan stadgas icke i förhållande till aktiekapitalet erhålles helt procenttal eller procenttal vari ingår en fjärdedels, en halv eller tre fjärdedels procent, må procenttalet höjas till närmast högre sådant procenttal.

4 §.

Finnas i bolag aktier, utgivna på grund av beslut före den 1 november 1947 och med företrädesrätt till vinstutdelning jämte rätt att, därest under något år sådan utdelning ej till fullo lämnats, av senare års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit, innan utdelning å andra aktier må äga rum (företrädesrätt till ackumulativ utdelning), skall i den enligt 1—3 §§ tillåtna vinstutdelningen icke inräknas belopp, som tillkommer sådana preferensaktier för tidigare år.

5 §.

Bestämmelserna i detta kapitel skola icke äga tillämpning, där vinstutdelning från aktiebolag ej överstiger tiotusen kronor, och ej heller i fråga om vinstutdelning från bolag (dotterbolag, dotterdotterbolag), vars aktier till mer än nittiofem procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag) eller ock av ett eller flera sådana dotterbolag eller av moderbolaget och ett eller flera sådana dotterbolag tillsammans.

6 §.

Konungen äger medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag från bestämmelserna i detta kapitel samt därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga.

2 KAP.

Om insättning av medel på spärrkonto.

7 §.

Det åligger aktiebolag att, enligt bestämmelserna i detta kapitel, för räkenskapsår som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, på särskilt för bolaget upplagt konto i riksbanken (spärrkonto) insätta ett belopp, motsvarande summan av

- a) sjuutton procent av bolagets beslutade vinstutdelning och
- b) tjugusju procent av årsvinsten, i den mån denna överstiger vinstutdelningen.

Vid beräkning av det belopp, varmed spärrkontoinsättning skall ske enligt första stycket a), må aktiebolag från den beslutade vinstutdelningen avräkna utdelning å aktier i annat svenskt aktiebolag; dock att vad nu sagts icke skall gälla, därest det senare bolaget är för den till det förstnämnda bolaget lämnade utdelningen befriat från insättningsskyldighet på grund av bestämmelserna i 10 § eller på grund av särskilt med stöd av nämnda paragraf meddelat beslut. Därest den utdelning, som enligt vad nyss sagts vid beräkningen av spärrkontoinsättningens storlek må avräknas från den beslutade vinstutdelningen, överstiger denna, är aktiebolaget ej pliktigt att i fråga om den överskjutande delen verkställa spärrkontoinsättning, som i första stycket b) avses, med mer än tio procent.

Aktiebolag (dotterbolag), vars aktier till mer än nittiofem procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag), är icke pliktigt att göra insättning på spärrkonto för vad som utdelas till moderbolaget, därest sistnämnda bolag vid beräkning av belopp, varmed spärrkontoinsättning skall av detta bolag verkställas, i inkomsten inräknar jämväl det utdelade beloppet.

8 §.

Med årsvinst enligt detta kapitel förstås årsvinst enligt fastställd balansräkning med de avvikelser varom i 9 § sägs.

Har balansräkning icke fastställts inom sju månader efter räkenskapsårets utgång, skall årsvinsten beräknas på grundval av styrelsens och verkställande direktörens redovisning för året eller, där sådan redovisning ej föreligger, uppskattas av den i 11 § omförmälda nämnden.

9 §.

1 mom. Hava som kostnad under räkenskapsåret bokförts allmänna skatter med belopp som överstiger vad som skäligen kan beräknas belöpa på räkenskapsårets vinst eller eljest enligt bokföringsmässiga grunder bör uppföras som kostnad under året, skall tillägg ske för det överskjutande beloppet.

2 mom. Om i räkenskaperna avdrag skett för avskrivning på tillgång avsedd för stadigvarande bruk eller på värdet å rättighet till leverans av dylik tillgång enligt ej fullgjort köpekontrakt med högre belopp än som kan beräknas bliva godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen, skall tillägg ske med det överskjutande beloppet, om och i den mån det icke göres sannolikt att avskrivningen är betingad av att tillgången avsevärt förlorat i värde.

3 mom. Har i räkenskaperna tillgång avsedd för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat samt handelslager — eller rättighet till leverans av dylik tillgång enligt ej fullgjort köpekontrakt upptagits till lägre värde än som kan beräknas bliva godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen, skall tillägg ske med ett belopp svarande mot skillnaden.

4 mom. Har vid bokförandet av årets kostnader gjorts sådan avsättning till nybyggnadsfond, rationaliseringsfond eller underhåll av tillgångar, som avser framtida utgifter, eller vidtagits annan åtgärd jämställd med dylik vinstdisposition, skall tillägg ske med ett mot avsättningen svarande belopp.

I årsvinsten skall i intet fall inräknas sådan avsättning till investeringsfond eller till pensions- eller annan personalstiftelse, för vilken avdrag medges vid taxering enligt kommunalskattelagen.

Har under räkenskapsår som i 7 § sägs avdrag vid taxeringen skett för avsättning till investeringsfond och återföras medlen därefter till beskattning, skall det återförda beloppet anses ingå i årsvinsten för det räkenskapsår, då beloppet skall upptagas såsom skattepliktig intäkt.

10 §.

Bankaktiebolag, hypoteksaktiebolag, försäkringsaktiebolag samt aktiebolag, som avses i förordningen angående försäljning av rusdrycker, äro frigtagna från skyldighet varom i 7 § sägs. Detsamma gäller annat aktiebolag beträffande räkenskapsår, för vilket varken vinstutdelningen eller årsvinsten överstiger tiotusen kronor.

Konungen eller, efter Konungens bestämmande, den i 11 § omnämnda nämnden må medgiva aktiebolag undantag från bestämmelserna i 7 §, om så ur allmän synpunkt finnes påkallat eller om fullgörandet av nämnda bestämmelser kan väntas medföra avsevärda betalningssvårigheter för bolaget, så ock om särskilda skäl eljest föreligga.

11 §.

För att handlägga ärenden rörande spärrkontomedel skall finnas en av Konungen utsedd nämnd (spärrkontonämnden), bestående av fem ledamöter med suppleanter, en för varje ledamot. Konungen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande i nämnden och annan ledamot att vid förfall för ordföranden tjänstgöra i sådan egenskap. Ordföranden skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete. Övriga ledamöter skola utses så att i nämnden komma att företrädas insikt och erfarenhet i aktiebolagsförvaltning samt i anställdas arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. Vad sålunda stadgats skall gälla jämväl suppleanterna.

Såsom nämndens beslut gäller den mening varom de flesta ledamöterna förena sig.

Mot nämndens beslut må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till finansdepartementet sist å tjugonde dagen efter den dag klaganden erhållit del av beslutet. Ändå att klagan föres går beslutet i verkställighet, där Konungen icke annorlunda förordar.

12 §.

Till ledning för bedömandet av aktiebolags skyldighet att verkställa insättning på spärrkonto skall till spärrkontonämnden avlämnas deklaration, som skall avfattas å blankett enligt av Konungen fastställt formulär.

Deklaration skall lämnas för aktiebolag, vars aktiekapital vid räkenskapsårets utgång uppgår till mer än etthundratusen kronor eller för vilket vinstutdelningen för året eller årsvinsten överstiger tiotusen kronor. Deklarationsskyldighet åligger dock icke aktiebolag som enligt 10 § första stycket första punkten är fritaget från insättningsskyldighet, ej heller annat aktiebolag för räkenskapsår, för vilket undantag från insättningsskyldighet jämlikt 10 § andra stycket medgivits beträffande hela det å räkenskapsåret belöpande spärrkontobeloppet.

Deklarationen skall på heder och samvete avgivas av styrelsen eller, där verkställande direktör är utsedd, av denne sist en månad efter det balansräkningen för räkenskapsåret blivit fastställd eller, där balansräkningen ej fastställts på bolagsstämma som i 121 § första stycket lagen om aktiebolag sägs, sist en månad efter nämnda stämma eller, om stämma ej hållits inom tid som i nyss angivna lagrum stadgas, inom sju månader efter räkenskapsårets utgång.

13 §.

Aktiebolag åligger att efter anmaning av spärrkontonämnden hålla bolagets handelsböcker och andra räkenskapshandlingar tillgängliga för granskning.

Styrelseledamot och verkställande direktör äro skyldiga att lämna de uppgifter som erfordras för tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel och av nämnden påfordras.

14 §.

Inom den för avlämnande av deklaration fastställda tiden skall aktiebolag på spärrkonto insätta minst hälften av det belopp, som bolaget på grundval av deklarationen har att inbetala.

Sist tre månader efter den för avgivande av deklaration fastställda tiden skall bolaget insätta återstoden av beloppet.

Spärrkontonämnden må när synnerliga skäl därtill föranleda medgiva anstånd med insättning till senare tidpunkt än i denna paragraf stadgas.

15 §.

Å medel insätta på spärrkonto skall, där ej nedan annorlunda stadgas, bolaget tillgodoföras ränta efter två procent för år. Räntan skall vid kalenderårets slut läggas till kapitalet.

16 §.

1 mom. Har bolag på spärrkonto insatt högre belopp än som vederbort, skall spärrkontonämnden förordna om återbetalning av överskjutande belopp. Å nämnda belopp gottgöres ej ränta.

2 mom. Har i deklaration beräknat spärrkontobelopp på grund av oriktiga uppgifter eller av annan anledning upptagits till för lågt belopp, skall nämnden, där så finnes påkallat, fastställa det belopp som därutöver skall insättas på spärrkonto. Nämnden skall tillika meddela erforderliga före-

skriffter rörande tiden för insättningen, därvid längre anstånd än tre månader från dagen för beslutets delgivande icke utan synnerliga skäl må medgivas.

3 mom. Har vederbörlig deklaration för aktiebolag icke avlämnats, skall nämnden med ledning av tillgängliga uppgifter fastställa spärrkontobeloppet och därvid meddela föreskrifter i enlighet med vad i 2 mom. sägs.

17 §.

På spärrkonto insatta medel må ej av riksbanken utbetalas före den dag medlen enligt vad i denna lag sägs frigjorts från spärren.

Efter medels frigörande tillgodoföres icke ränta.

18 §.

Konungen må, om ändrade konjunkturförhållanden därtill föranleda, förordna att medel tillhöriga viss grupp eller vissa grupper av aktiebolag helt eller delvis frigöras från spärr.

Spärrkontonämnden äger efter framställning förordna, att aktiebolags medel frigöras från spärr, såframt avsevärda betalningssvårigheter föreligga för bolaget eller eljest särskilda förhållanden böra föranleda dylikt förordnande. Om skäl därtill äro, äger nämnden förordna, att medlen senare åter skola insättas på spärrkonto.

Medel som icke frigjorts på sätt i första eller andra stycket sägs eller återbetalats jämlikt 16 § 1 mom. skola frigöras i den ordning som bestämmes i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

19 §.

Har avtal träffats eller annan utfästelse gjorts om överlåtelse, pantsättning eller annan rätt till spärrade medel, vare avtalet eller utfästelsen ej gällande.

Utan hinder av vad nu sagts övergår rätten till ett aktiebolags spärrade medel till annat bolag, som i den ordning i 174—176 §§ lagen om aktiebolag föreskrives övertager det förstnämnda bolagets tillgångar och skulder.

Med spärrkontonämndens medgivande må ock rätten till ett aktiebolags spärrade medel överföras till annat aktiebolag, som genom att övertaga egendom från det förstnämnda bolaget eller genom att bereda anställning åt bolagets arbetstagare fortsätter dess rörelse.

3 KAP.

Särskilda bestämmelser.

20 §.

Spärrkontonämnden äger i den ordning Konungen bestämmer från taxeringsmyndighet inhämta uppgifter angående sådana förhållanden som kunna tjäna nämnden till ledning vid fastställande av spärrkontobelopp.

21 §.

Vad som framkommit genom deklaration enligt denna lag eller vid granskning enligt 13 § eller genom uppgifts inhämtande enligt 13 och 20 §§ må ej yppas i vidare mån än som erfordras för att vinna syftet med deklarationen, granskningen eller uppgiften.

22 §.

Har aktiebolag försummat att insätta spärrkontobelopp inom tid, som angives i 14 § eller som föreskrivits enligt 16 § eller 18 § andra stycket, skall bolaget till statsverket gälda särskild avgift, motsvarande åtta procent för år å det felande beloppet, där spärrkontonämnden icke prövar skäligt att helt eller delvis befria bolaget från nämnda avgift.

Sedan avgift påförts bolaget, skall indrivning av avgiften ske i den ordning som om indrivning av resterande skatt är stadgad; dock skall restavgift icke erläggas.

23 §.

Sker vinstutdelning i strid mot vad i 1 kap. stadgas, vare de, som uppburit sådan utdelning, skyldiga att återbära denna; dock må utdelningen icke återkrävas från den, som vid dess uppbärande varken insåg eller bort inse utdelningsbeslutets oriktighet.

I fråga om brist, som kan uppkomma vid återbäringen, skola bestämmelserna i 73 § 2 mom. tredje stycket lagen om aktiebolag äga motsvarande tillämpning.

24 §.

Vid försummelse att avlämna deklaration enligt 12 § eller att hörsamma anmaning eller lämna uppgift enligt 13 § eller att insätta spärrkontobelopp äger spärrkontonämnden förelägga den försumlige lämpligt vite.

25 §.

1 mom. Styrelseledamot, verkställande direktör eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet låter verkställa vinstutdelning i strid mot vad i 1 kap. stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse.

2 mom. Med dagsböter eller fängelse straffes ock den som vid fullgörande av deklarations- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kap. uppsåtligen lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning. Samma lag vare, där någon bryter mot tystnadsplikt varom stadgas i 21 §.

3 mom. Den som underlåter att fullgöra deklarations- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kap. eller som vid fullgörande av sådan skyldighet av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning, straffes med dagsböter.

4 mom. Brott mot tystnadsplikt må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsägande.

Brott varom i övrigt i 2 och 3 mom. sägs må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av spärrkontonämnden.

26 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

27 §.

Konungen äger meddela de närmare föreskrifter som må finnas erforderliga beträffande tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Har för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, på grund av beslut före lagens ikraftträdande utdelning skett med högre belopp än som enligt 1 kap. medgives, skall det överskjutande beloppet avdragas från det belopp, som eljest skulle hava kunnat utdelas för följande räkenskapsår.

Har, när lagen träder i kraft, balansräkning för räkenskapsår som avses i 7 § blivit fastställd eller bolagsstämma varom förmäles i 121 § första stycket lagen om aktiebolag hållits utan att balansräkningen därvid fastställts, skall den i 12 § stadgade deklarationsplikten fullgöras sist en månad efter det lagen trätt i kraft.

Enligt denna lag på spärrkonto insatta medel skola vara fria från spärr från och med den 1 januari 1951, såvitt ej dessförinnan annorledes förordnas i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 februari 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och handelsdepartementen anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, frågan om *vissa provisoriska bestämmelser angående dispositionen av aktiebolagens vinstmedel, m. m.* samt anför.

1. Inledning.

Vid övervägandet av olika åtgärder i syfte att hålla tillbaka de inflationsdrivande krafterna har särskild uppmärksamhet synts böra ägnas åt frågan om aktiebolagens vinster, vilka under efterkrigsåren undergått en kraftig stegring. I enlighet härmed tillkallade jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 oktober 1947 ledamoten av riksdagens första kammare J. A. Forslund, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren N. G. Hansson, redaktören C.-H. Hermansson, statssekreteraren I. A. Lindell (ordförande), fil. kand. R. Meidner, professorn F. Schmidt, ledamoten av riksdagens andra kammare G. F. Thapper, direktören M. E. Waldenström, disponenten S. Wedén samt ledamoten av riksdagens andra kammare, direktören J. Å. T. Wiberg med uppdrag att verkställa utredning av frågan om ny lagstiftning angående dispositionen över aktiebolagens vinstmedel. I direktiven för utredningen anförde jag följande:

Efterkrigsåren ha kännetecknats av en kraftig stegring av företagens vinster. Framst gäller detta aktiebolagen. Även om den vinstökning, som enligt taxeringsresultatet förelåg under år 1946, får bedömas med hänsyn till vissa speciella omständigheter, såsom arbetskonflikten inom metallindustrin 1945, det ökade antalet bolag samt förhållanden i samband med avvecklingen av krigskonjunkturskatten och källskattereformens genomförande, måste man dock räkna med att en avsevärd, icke förutsedd vinstökning förelegat i förhållande till tidigare år. I nuvarande ekonomiska läge, som ställer krav på återhållsamhet från alla samhällsgruppers sida för att hindra ytterligare prisstegringar, måste ökad uppmärksamhet ägnas också frågan om företagens ökade vinster. Dessa medföra nämligen ett ökat tryck på prisnivån, vare sig de få tjäna som underlag för löneökningar eller de stan-

na hos företagen för att användas till nya investeringar eller till höjda utdelningar åt aktieägarna.

Under de senaste åren ha olika åtgärder vidtagits i syfte att hindra företagen att dela ut alltför stora vinster eller för att förmå företagen att reservera viss del av vinsten för framtida behov. Främst märkas de bestämmelser, som infördes 1943 om begränsning av aktiebolagens vinstutdelning och som nu finnas i 1946 års lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Denna lagstiftning kan dock icke anses tillräcklig i nuvarande situation. Frånsett att viss ökning av vinstutdelningen varit möjlig inom lagens ram, hindrar vinstbegränsningen icke bolagen att använda sina överskott till investeringar.

Till utredning bör omedelbart upptagas frågan om en ny lagstiftning om disposition över aktiebolagens vinstmedel, som bygger på andra grunder än den nuvarande lagstiftningen. Den nya lag, som sålunda kan komma att avlösa 1946 års lag, bör avse, att en viss del av bolagens vinster skall tillfälligt steriliseras. Den närmast till hands liggande metoden att åstadkomma detta synes vara att göra bolagets rätt att lämna utdelning till aktieägarna beroende av att medel insätts å spärkonto. Man kan tänka sig, att utdelning över huvud icke får ske utan samtidig avsättning till spärkonto, eller att utdelningen är fri rörande ett visst minimibelopp, motsvarande en skälig kapitalränta, men att ytterligare utdelning medges först under villkor om avsättning till spärkonto. Avsättningens storlek kan tänkas stå i proportion till utdelningen eller till årsvinsten. Utredningen bör emellertid vara obunden att pröva även andra lösningar.

I likhet med vad som gäller avsättningar enligt 1947 års förordning om investeringsfonder, böra medel, som avsätts till spärkonto, vara avdragsgilla vid beräkning av nettointäkt av rörelse enligt kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Vid ett återförande till bolaget, skola medlen upptagas som intäkt av rörelse för det beskattningsår medlen kommit bolaget till godo.

För spärkontomedel torde böra utgå skälig ränta.

Utredningens syfte är icke att söka nå fram till någon lagstiftning om andel i vinst för de anställda i företagen. Frågan om fördelningen av produktionens avkastning mellan företagare och anställda bör liksom hittills lösas genom förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden. Avgörande ur allmän synpunkt med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen är att medlen under viss tid förbli spärrade i riksbanken och icke under denna tid ge upphov till ökad efterfrågan på varor och tjänster.

Vid sidan av föreskrifter om spärkontoavsättning torde erfordras bestämmelser om absolut maximering av vinstutdelning i förhållande till tidigare år.

Utredningen bör vidare kunna behandla frågan om de s. k. skattereservernas ställning. Det bör övervägas, huruvida skattereserv bör på en gång kunna överföras till spärkonto eller avföras på annat sätt eller om särskilda bestämmelser i ämnet bli överflödiga. Utredningen får även taga ställning till frågan, om det alltjämt kan vara skäl att behålla den särskilda regel, som infördes i samband med bestämmelserna om skattereserven, att bolag i vissa fall icke må njuta avdrag vid taxering för överföring av medel till pensionsstiftelse.

Det är nödvändigt, att den nya lagstiftningen förses med effektiva sanktionsregler, så att ett kringgående av lagstiftningen icke blir möjligt.

Utredningen kommer att få taga ställning till en serie detaljproblem såsom frågorna, huruvida spärkontomedel under särskilda omständigheter må tagas i anspråk redan under spärrtiden, vilka regler, som kunna bli nöd-

vändiga med hänsyn till förhållandena mellan dotterbolag och moderbolag eller för bolag, som väsentligen ha till uppgift att äga och förvalta aktier. Några särskilda direktiv rörande dessa frågor anser jag icke erforderliga.

Den blivande lagstiftningen om disposition av aktiebolagens vinstmedel bör vara provisorisk och icke gälla för längre tid än två år. Frågan om spärren å insatta medel alltjämt skall bestå bör underkastas prövning senast vid 1950 års riksdag.

Utredningsmännen ha med skrivelse den 20 december 1947 avlämnat betänkande med förslag om utdelningsstopp och spärrkontoavsättning för aktiebolagen (SOU 1947: 84). Ett vid betänkandet fogat lagförslag torde få såsom *bihang* fogas vid detta protokoll.

Över betänkandet ha, efter remiss, yttranden avgivits av statskontoret, bank- och fondinspektionen, kommerskollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs och Västernorrlands län, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, Kooperativa förbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen i Sverige och Svenska arbetsgivareföreningen. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har vid sitt utlåtande fogat yttrande från taxeringsintendenten i länet, varjämte kommerskollegium överlämnat yttranden från samtliga handelskammare och Sveriges redareförening. Därjämte ha skrivelser inkommit från Göteborgs intecknings garanti aktiebolag och fyra andra hypoteksaktiebolag ävensom Svenska vattenkraftföreningen.

2. Gällande lagstiftning.

Lagen om aktiebolag.

I lagen om aktiebolag finnas flera bestämmelser, som avse att tvinga bolagen att reservera viss del av vinsten för framtida behov och som begränsa bolagens möjligheter att utdela vinst. Först må nämnas aktiebolagslagens bestämmelser om *fondering av vinst*, vilka väsentligen skärpts genom den nya aktiebolagslagen, som trätt i kraft den 1 januari 1948. Enligt 71 § nya aktiebolagslagen skall av ett aktiebolags årsvinst minst 10 procent avsättas till *reservfond*. Dessförinnan får dock från årsvinsten avdragas vad som åtgår för att täcka eventuell från föregående år balanserad förlust. Avsättningen skall fortsätta ända till dess att reservfonden uppgår till 20 procent av aktiekapitalet eller det högre belopp som är föreskrivet i bolagsordningen. Reservfonden är bunden och får icke minskas genom vinstutdelning.

Den nya aktiebolagslagen innehåller ävenledes bestämmelser om särskild fondering i bolag som arbeta med stort främmande kapital. Ändå att reservfonden uppgår till det i 71 § aktiebolagslagen eller bolagsordningen föreskrivna beloppet skall avsättning av minst 10 procent av årsvinsten ske till reservfonden eller till en *skuldregleringsfond*, därest bolagets skulder överstiga summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfonden (72 §). Vid beräkning av skuldbeloppet inräknas dock icke vissa

genom inteckning tryggade skulder. Medel som avsatts till skuldregleringsfond äro liksom medel avsatta till reservfonden bundna i företaget. Skulle bolagets skulder komma att nedgå, så att det bundna kapitalet överstiger skulderna, kan skuldregleringsfonden dock avvecklas. Detta skall i så fall ske successivt med högst en femtedel av överskottet om året.

För bolag med stort främmande kapital gäller jämväl en utdelningsbegränsning. Så länge bolagets skulder överstiga det bundna kapitalet, får bolaget icke utdela större vinst än 5 procent av den behållna förmögenheten, med mindre ett lika stort belopp som det vilket därutöver utdelas ytterligare avsättes till reservfonden eller ock, då den uppgår till föreskrivet belopp, till skuldregleringsfonden. För att kunna utdela 7 procent av förmögenheten måste bolaget således binda ett belopp motsvarande 2 procent utöver vad som följer av tidigare återgivna bestämmelser.

Särskild lagstiftning om vinstutdelningsbegränsning.

Särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag infördes genom lagen därom den 5 februari 1943 (nr 28). I samband med framläggandet av förslag till nämnda lag, anförde jag till statsrådsprotokollet den 18 december 1942 (proposition 1942 nr 6 s. 30), att en utdelningsbegränsning borde infogas som en integrerande del i det allmänna inkomststoppet. Efter den reglering av arbetslöner och jordbrukspriser som vunnits borde en lagstiftning om utdelningsbegränsning utan dröjsmål träda i kraft.

1943 års lag avsåg vinstutdelning för räkenskapsår som utgått den 31 december 1942 eller senare, dock före den 31 december 1944. Bestämmelserna om utdelningsbegränsning ha förlängts, sist genom lagen den 22 mars 1946 (nr 77) med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Denna lag avser utdelning till aktieägarna av vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår som utgått den 31 december 1945 eller senare, dock före den 31 december 1947. Lagen gäller alltså icke för räkenskapsår som utgått den 31 december 1947, vilket med hänsyn till att räkenskapsåret vanligen överensstämmer med kalenderåret innebär att lagen i stort sett ej är tillämplig å vinst som influtit år 1947 och blir föremål för vinstdisposition år 1948.

Huvudregeln i 1946 års lag är, att utdelningen till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning icke får överstiga 6 procent av bolagets behållna förmögenhet enligt balansräkningen (2 § första stycket). Med bolagets behållna förmögenhet avses bolagets tillgångar efter avdrag för skulder och värdeminskningposter. I vissa fall får dock utdelning utgå med högre belopp än som följer av huvudregeln. Har i ett bolag för de tre sista räkenskapsåren, som utgått före den 1 januari 1940, vinstutdelning skett med belopp som i medeltal överstiger 6 procent av bolagets behållna förmögenhet enligt balansräkningen för vart och ett av dessa år, må nämligen utdelning fortfarande ske med belopp motsvarande högst nämnda medeltalsprocent av den behållna förmögenheten enligt balansräkningen för

det räkenskapsår utdelningen avser (2 § andra stycket). Från huvudregeln gäller ännu ett undantag, betingat av önskemålet att undvika att något bolag skulle tvingas att sänka sin utdelning. Ett bolag som för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 31 december 1941 utdelat en högre procent av den behållna förmögenheten än som tillåtes enligt huvudregeln eller enligt regeln om medeltalsprocent för tre räkenskapsår kan fortsätta med den högre vinstutdelningen. Bolaget äger alltså utdela högst den procent av den behållna förmögenheten, vartill vinstutdelningen uppgick det åsyftade räkenskapsåret (2 § tredje stycket). Bolaget är dock icke berättigat att höja det procenttal i förhållande till aktiekapitalet, som denna vinstutdelning utgjorde.

Genom 1946 års lag infördes även en regel, som avsåg att binda hos företagen *fonderade skattereserver*, vilka eljest skulle ha blivit frigjorda i samband med uppbördsreformens genomförande. Bolag som i fastställd balansräkning för räkenskapsår som utgått den 31 december 1944 eller senare, dock före den 31 december 1945, redovisat skattefond eller annan post avseende ogulden skatt (skattereserv) får icke höja sin utdelning utöver utdelningen nämnda år, med mindre skattereserven redovisas oförminskad (3 §). En underlåtenhet att bibehålla skattereserven medför även den påföljden att bolaget icke får rätt att lägga till grund för sin utdelning de speciella reglerna i 2 § andra och tredje styckena (regeln om medeltalsprocent för tre räkenskapsår och regeln om oförändrad vinstutdelning i förhållande till det sista räkenskapsår, som utgått tidigare än den 31 december 1941). I skattereserven skall anses ingå, förutom reservens belopp enligt fastställd balansräkning, jämväl belopp som bolagsstämman vid balansräkningens fastställande beslutat överföra till skattereserven.

I 4 § 1946 års lag gives en särskild undantagsregel för bolag i vilka finnas aktier med företrädesrätt till vinstutdelning jämte rätt att, därest under föregående år sådan utdelning ej till fullo lämnats, av följande års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit, innan utdelning å andra aktier må äga rum (företrädesrätt till ackumulativ utdelning). Belopp, som tillkommer sådana preferensaktier för tidigare år, skall icke inräknas i den enligt 2 och 3 §§ tillåtna vinstutdelningen. — Enligt 5 § skola lagens bestämmelser icke äga tillämpning, där vinstutdelning från aktiebolag understiger 10 000 kronor och ej heller skola bestämmelserna i 2 § äga tillämpning i fråga om vinstutdelning från bolag (dotterbolag, dotterdotterbolag), vars aktier till mer än 95 procent ägas av annat aktiebolag (moderbolag) eller ock av ett eller flera sådana dotterbolag eller av moderbolaget och ett eller flera sådana dotterbolag tillsammans. I 6 § har stadgats, att Konungen äger medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag från bestämmelserna i 2 och 3 §§ samt därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga.

Vissa skatterättsliga bestämmelser.

Utöver vad nyss anförts om aktiebolagens fonderade skattereserver må här lämnas en redogörelse för vissa skatterättsliga förhållanden som sammanhånga med eller eljest belysa de i nu förevarande sammanhang aktuella problemen.

Till en början må understrykas att 3 § av 1946 års utdelningsbegränsningslag icke innebär något hinder för bolag, som varken utdela mer än 6 procent av den behållna förmögenheten eller höja utdelningen i förhållande till tidigare år, att taga sina skattereserver i anspråk. Därest sådana bolag överföra sina skattereserver till vissa slag av *pensionsstiftelser* skulle de, jämlikt stadgandet i punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen, ha ägt rätt att vid taxeringen åtnjuta avdrag för överföringen. Genom en särskild förordning den 22 mars 1946 (nr 78) med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse har emellertid stadgats att, därest skattereserv som avses i 3 § 1946 års utdelningsbegränsningslag icke redovisas oförminskad, aktiebolag icke må vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt — såvitt angår räkenskapsår som utgått den 31 december 1945 eller senare, dock före den 31 december 1947 — njuta sådant avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse varom i förenämnda punkt 2 stadgas. Konungen äger dock medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag och därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga.

De bestämmelser om *ersättningsskatt*, som lämnats i förordningen den 26 juni 1933 (nr 395) om sådan skatt, äro i viss mån ägnade att föranleda bolag att verkställa vinstutdelningar som eljest ej skulle äga rum. Svenskt aktiebolag (liksom även svensk ekonomisk förening och vissa juridiska personer med säte i utlandet), vars verksamhet väsentligen består i förvaltning av fastighet eller av värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom, skall i vissa fall erlägga ersättningsskatt. Förutsättningarna äro att bolaget vid disponerandet av vinsten för visst räkenskapsår underlåtit att besluta utdelning, ehuru sådan underlåtenhet icke skäligen kan anses påkallad av bolagets ställning, eller ock beslutat utdelning med belopp som med hänsyn till ställningen må anses mer än skäligen ringa. Omständigheterna skola vidare göra sannolikt att ett väsentligt syfte härvid varit att bereda fysiska personer, vilka ägt del i bolaget, lindring i deras beskattning i riket. Med anledning av motioner vid 1943 års riksdag uttalade första lagutskottet i sitt utlåtande (nr 1) rörande 1943 års utdelningsbegränsningslag, att stadgandet i förordningen om ersättningsskatt borde så förstås, att ersättningsskatt skulle utgå allenast i den mån utdelning på grund av utdelningsbegränsningslagens bestämmelser icke vore förbjuden.

Vidare må här omnämnas de *överenskommelser* som träffats i april och maj 1947 mellan statens bränslekommission, å ena, samt svenska trä-

varuexportföreningen, svenska cellulosa-föreningen och svenska trämasseföreningen, å andra sidan. Enligt dessa överenskommelser skola vid export av trävaror eller leverans av kemisk och mekanisk massa intill den 1 februari 1948 vissa avgifter uppbäras av föreningarna och av dem inlevereras till särskilda branschstiftelser. Avgifterna uppgå för trävaror till 100 kronor per exporterad standard, för kemisk massa till 50 kronor per ton och för mekanisk massa till 20 kronor per ton. Stiftelsens medel skola användas dels för forsknings- och andra ändamål som äro av samfällt intresse för branschen, dels för utbetalning till medlemmar i branschföreningen m. fl. Utbetalning till medlemmarna må ske när Kungl. Maj:ts medgiver detta med hänsyn till ändrade konjunkturförhållanden. Ha stiftelsens medel ej tidigare disponerats, skall slutlig utbetalning till medlemmarna ske under åren 1951—1953. Inbetalningar till dessa branschstiftelser äro enligt förordningen den 30 juni 1947 (nr 339) avdragsgilla vid beräkning av nettointäkt av rörelse enligt kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. När medel återbetalas till medlemmarna, skola de hos medlemmarna upptagas som intäkt av rörelse för det beskattningsår medlen komma medlemmen till godo. De medel, som inbetalas till branschstiftelse, skola vara utlånade till staten i den mån de icke erfordras för täckande av de med förvaltningen förenade kostnaderna. Å de utlånade medlen utgår ränta.

Vid Kungl. Maj:ts meddelande den 17 oktober 1947 av bestämmelser om reglering av handeln med vissa slag av virke under avverkningsåret 1947/48 har förutsatts, att frivillig överenskommelse träffades mellan bränslekommissionen och svenska cellulosa-föreningen respektive svenska trämasseföreningen om uttagande jämväl efter den 1 februari 1948 av en särskild avgift vid export av massa eller vid försäljning till svenska pappersbruk för tillverkning av exportpapper, motsvarande 75 kronor för ton kemisk och 30 kronor för ton mekanisk massa, samt att av dessa avgifter 25 kronor respektive 10 kronor för ton massa skulle tillföras två särskilda fonder. Av dessa fonder skulle den ena, som vore avsedd att disponeras för förbättrande åtgärder inom det enskilda skogsbruket, erhålla en tredjedel av beloppen i fråga och den andra, som skulle disponeras för sociala ändamål till förmån för de inom skogsindustrien och skogsbruket anställda, återstående två tredjedelar av samma belopp.

Utländsk lagstiftning.

Utredningen har införskaffat uppgifter från vissa andra länder om lagstiftningsåtgärder varigenom aktiebolags rätt att utdela vinst begränsats med hänsyn till det rådande ekonomiska läget. Beträffande denna fråga torde jag här allenast få hänvisa till betänkan-det.

3. Vissa ekonomiska uppgifter om aktiebolagen.

Aktiebolagens vinster.

Utredningsmännen ha (betänkandet s. 23—30 ävensom bilagorna 1 och 2 till betänkandet, s. 80—82) lämnat vissa ekonomiska uppgifter om aktiebolagen. Beträffande bolagens vinster framgår därav att de till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppen för åren 1943—1946 voro i miljoner kronor resp. 1 019, 956, 1 180 och 2 027. Vinstökningarna voro, i procent på närmast föregående år, enligt taxeringsutfallen för åren 1945 och 1946 resp. 23,4 och 71,8. Utredningsmännen ha i anslutning härtill anfört:

Särskilt anmärkningsvärda äro de höga vinstbelopp som redovisades för år 1946. Dessa höga belopp torde, såsom ock i direktiven för utredningen påpekats, till viss del ha framkommit såsom en följd av särskilda omständigheter av engångsnatur, särskilt förhållanden i samband med källskatte-reformens genomförande. Å andra sidan är den stora vinstsiffran uppenbarligen även uttryck för en ökad lönsamhet av bolagens verksamhet.

Inom *priskontrollnämnden* har på begäran av utredningen gjorts en sammanställning av bland annat nettovinsterna och eget kapital för 333 industriaktiebolag, större och mindre, för vilka priskontrollnämnden fört en fortlöpande speciell statistik. Dessa företags salutillverkningsvärde uppgår till omkring en tredjedel av hela industriens salutillverkningsvärde. I bilaga 1 till betänkandet har sammanställningen återgivits dels för samtliga i undersökningen ingående företag dels för olika huvudgrupper, därvid fyra större bolag, vilka av särskilda skäl icke ansetts böra föras till viss huvudgrupp, sammanförts till en särskild grupp, benämnd »Särskilda gruppen». Med eget kapital avses aktiekapital, fonder och balanserade vinstmedel, dock icke skattefonder, värdeminskningfonder och årsvinsten.

Av bilagan framgår att nettovinsten för samtliga de i undersökningen ingående företagen från 1938 till 1945 ökat från 139 till 196 miljoner kronor och för år 1946 utgjorde 275 miljoner kronor. Nettovinsten i procent av bolagens egna kapital utgjorde nämnda tre år 7,6, 9,1 och 11,9. Spridningen mellan olika huvudgrupper med avseende å avkastningen på eget kapital är betydande. — — —

Av bilagan framgår att den stora vinstökningen för 1946 främst faller på sådana industrigrupper vilka ha särskild betydelse för exporten.

Utredningsmännen ha vidare redogjort för en liknande av *i n d u s t r i e n s* *u t r e d n i n g s i n s t i t u t* verkställd sammanställning av 188 industriföretags bokslut. Sammanlagda arbetarantalet vid dessa företag uppgick år 1942 till drygt 25 procent av det i industristatistiken redovisade antalet arbetare i hela industrien. Beträffande denna undersökning ha utredningsmännen anfört:

Såsom bilaga 2 till betänkandet har fogats en tabell över nämnda företags eget kapital, vinster, utdelningar, bruttoinkomster och lönesummor, grundad på utredningsinstitutets undersökning. — — — Vinstutvecklingen samt utdelningarna ha ställts i relation till eget kapital, d. v. s. aktiekapital, årets redovisade vinst samt egna fonder. Till dessa räknas icke skattefonder och pensionsstiftelser.

Av bilaga 2 framgår, att den redovisade vinsten för samtliga i undersökningen ingående företag åren 1937, 1938, 1945 och 1946 var resp. 124, 108, 167 och 226 miljoner kronor. Vidare kan uträknas, att nettovinsten i relation till eget kapital samma år uppgick till resp. 7,7, 6,6, 8,6 och 10,5 procent.

Utredningsmännen ha i detta sammanhang anfört:

För att erhålla en fullt verklighetstrogen bild av bolagens reella vinster under ett antal år vore det nödvändigt att jämväl taga hänsyn till den konsolidering av bolagens ställning som skett i form av avskrivningar, undervärdering av tillgångar och sådana avsättningar till fonder vilka skett före redovisning av årsvinst och uppskattning till taxerat belopp. En undersökning i detta syfte skulle kräva ett omfattande utredningsarbete som den för utredningen tillmätta tiden icke medgivit.

Inom *priskontrollnämnden* ha emellertid sedan flera år tillbaka företagits undersökningar, vid vilka man genom en intensiv bearbetning av boksluten för ett antal industriföretag — något över 300 stycken — sökt nå fram till en bedömning av de faktiska vinsternas utveckling. Nämnden har därvid sökt komma fram till en mellan de olika åren jämförbar bruttovinst. Denna har beräknats som redovisad nettovinst + förändring av dold förkrigslagerreserv + skatter + avskrivningar + vinstdispositioner — extraordinära förvärv. Vinstdispositionerna omfatta i huvudsak före bokslut gjorda reserveringar, gåvor samt kostnader av mer eller mindre extraordinär karaktär.

Bruttovinsten skulle enligt undersökningen för åren 1945 och 1946 ha utgjort 542 och 780 miljoner kronor. Denna vinstökning har sin tyngdpunkt förlagd till exportindustri och metallindustri. Undersökningen visar även att för åren 1945 och 1946, vilka äro de sista år för vilka bearbetning gjorts, bruttovinsten i procent fördelar sig på följande sätt:

	1945	1946
Avdrag för extra ordinära förvärv	— 8	— 5
Vinstdispositioner	19	21
Avskrivningar	34	34
Skatter	18	14
Förändring av dold förkrigslagerreserv	2	3
Nettovinst	35	34

Vid bedömandet av siffrorna för dessa bruttovinstberäkningar är särskilt att märka att avskrivningarna i de flesta fall måste betraktas som varierande med resultatet av rörelsen och speciellt då av den orsaken att fri avskrivningsrätt numera tillämpas av flertalet aktiebolag. Om det »verkliga» avskrivningsbeloppet — d. v. s. kostnaden för förslitning och föråldring — hade kunnat fastställas borde enbart den överskjutande summan ingått i den beräknade bruttovinsten.

Aktiebolagens vinstutdelningar.

Vid den utredning som verkställdes under förarbetena till 1943 års lag om begränsning av bolagens vinstutdelningar utfördes en summarisk statistisk undersökning rörande de å A: 1 resp. A: 2 listan under åren 1937—1940 fondbörsnoterade aktiebolagens utdelningar i procentuellt förhållande till bolagens behållna förmögenhet. Undersökningen visade att den medeltalsprocent, som utdelningen motsvarade, utgjorde för perioderna 1937—1939 och 1938—1940 resp. 4,⁹⁶ och 4,⁸³.

I bilaga 1 till nu ifrågavarande betänkande återfinnas uppgifter om utdelningsbeloppen och deras relation till bolagens egna kapital för de i priskontrollnämndens undersökningar ingående 333 bolagen.

Uppgifterna utvisa följande.

	1938	1942	1943	1944	1945	1946
Utdelningsbelopp (i 1 000 kr.)	91 112	93 972	96 862	98 355	106 452	115 093
% av eget kapital.....	4·98	4·75	4·79	4·75	4·93	4·98

Utdelningsprocentens spridning mellan olika grupper av bolag är betydande eller för år 1946 från 3,79 för läder-, sko- och gummivaruindustrien till 6,13 för livsmedelsindustrien. Spridningen för de olika företagen under åren 1938, 1945 och 1946 framgår av följande uppställning.

%	1938	1945	1946
0 —	127	102	101
0·1— 1·0.....	1	1	1
1·1— 2·0.....	4	7	11
2·1— 3·0.....	21	16	12
3·1— 4·0.....	31	31	38
4·1— 5·0.....	40	58	47
5·1— 6·0.....	40	52	45
6·1— 7·0.....	30	27	36
7·1— 8·0.....	14	16	20
8·1— 9·0.....	8	12	8
9·1—10·0.....	3	3	6
10·1—15·0.....	12	4	5
15·1—	2	4	3

Utdelningen var i procent av nettovinsten för samtliga de av undersökningen berörda bolagen:

1938	1942	1943	1944	1945	1946
65	66	65	64	54	42

I bilaga 2 till betänkandet återfinnas vidare uppgifter om utdelningsbeloppen och deras relation till bolagens egna kapital för de av industriens utredningsinstitut undersökta 188 bolagen. Dessa uppgifter utvisa följande.

	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946
Utdelningsbelopp i miljoner kr....	76·7	74·4	74·0	70·0	75·8	78·9	81·4	82·6	87·3	101·9
% av eget kapital	4·8	4·6	4·4	4·1	4·4	4·4	4·5	4·5	4·5	4·7

Utredningsmännen ha jämväl redogjort för en undersökning om utdelningen i förhållande till aktiekapitalet för de i priskontrollnämndens utredningar ingående 333 företagen. Denna undersökning visar att i förhållande till 1938 resp. 1945 följande förändringar år 1946 ägt rum.

	Minskning	Ej ändring	Ökning	Totalt
1938/1946	63	129	141	333
1945/1946	23	256	54	333

Utdelningsprocenten i förhållande till aktiekapitalet utgjorde för samtliga 333 företag i genomsnitt åren 1938, 1945 och 1946 resp. 4,⁸⁰, 5,⁶⁵ och 5,⁹².

Aktiebolagens likviditet.

Utredningsmännen ha låtit verkställa en undersökning av *likvida tillgångar och kortfristiga skulder* för de å fondbörsens A-lista noterade bolagen utom bankbolagen, tre investmentbolag och ett fastighetsbolag. Därvid har såsom likvida tillgångar upptagits summan av kassa samt bank- och girotillgodohavanden med tillägg för obligationsinnehav och tillgångar i form av varufordringar. För ett flertal bolag äro varufordringar ej särskilt specificerade utan redovisas under rubriken diverse debitorer. I dessa fall har denna post medtagits. Kortfristiga skulder ha beräknats till summan av leverantörsskulder, upplupna löner, räntor o. d., hälften av reserverade skattemedel samt inestående utdelning till aktieägare.

De likvida tillgångarna, de kortfristiga skulderna och skillnaden mellan dessa tillgångar och skulder voro, i miljoner kronor:

	1938	1942	1945	1946
Likvida tillgångar	631	1 242	1 526	1 594
Kortfristiga skulder	351	752	789	763
Skillnad	280	490	737	831

Denna undersökning utvisar alltså en fortlöpande likviditetsförbättring för berörda bolag.

Vidare har industriens utredningsinstitut verkställt en undersökning per den 1 oktober 1946 och den 1 oktober 1947 av likviditeten hos 123 företag, av vilken undersökning utredningsmännen beretts tillfälle att taga del. Undersökningens syfte har varit att bedöma utvecklingen av relationen mellan omsättningstillgångar och kortfristiga skulder. Denna relation har kallats likviditetskvoten. Med kortfristiga skulder avses: varuaccepter, varuskulder, skatteskuld, oinlösta kuponger och obligationer, upplupna ej förfallna räntor, löneskulder, o. d. Med omsättningstillgångar avses: kassabehållning, postgiro, banktillgodohavanden, varuväxlar, varufordringar, börsnoterade aktier och obligationer (om de äro avsedda att omsättas). Omsättningstillgångarna uppgingo per den 1 oktober 1946 till 887 miljoner kronor och per den 1 oktober 1947 till 841 miljoner kronor, medan skulderna uppgingo till resp. 355 och 454 miljoner kronor. Tillgångarna ha alltså minskats med 46 miljoner kronor (ca 5 %) och skulderna ökats med 99 miljoner kronor (ca 28 %). Skillnaden mellan tillgångar och skulder har nedgått från 532 till 387 miljoner kronor. Om likviditetskvoten per den 1 oktober 1946 sattes till 100, skulle den per den 1 oktober 1947 för samtliga berörda före-

tag vara omkring 75. Likviditeten har försämrats inom alla branscher som berörts av undersökningen. Av de enskilda företagen visa 86 försämrat och 37 oförändrat eller förbättrat läge.

Efter återgivande av dessa uppgifter ha utredningsmännen anfört:

Den försämring i likviditetsläget som denna undersökning utvisar torde i icke ringa omfattning sammanhånga med den livliga investeringsverksamheten under den senaste tiden. Utredningen vill i detta sammanhang lämna några uppgifter om de obligations- och förlagslån som av industri- och trafikbolag upptagits med utgivningsdagar dels under 1946 och dels under 1947 intill den 15 november. De emitterade beloppen uppgingo till 40 resp. 335 miljoner kronor. Av lånebeloppen skulle enligt låneprospekten ca 10 resp. 76 miljoner kronor användas till inlösen av äldre lån. I övrigt har såsom huvudsakligt låneändamål angivits finansiering av nyanläggningar och rationaliseringar. Endast i ett par fall har ändamålet även angivits vara att tillgodose ökat behov av rörelsekapital.

Investeringskontrollen.

I fråga om bolagens investeringsverksamhet ha utredningsmännen till en början anfört:

Ökade vinster hos bolagen medföra ett ökat tryck på prisnivån, ej endast om de få tjäna som underlag för löneökningar eller höjda utdelningar till aktieägarna, utan även om de av bolagen användas till nya investeringar. Investeringarna omfatta främst dels byggnader och anläggningar dels maskiner, apparater, redskap o. d. och dels rörligt realkapital såsom lager av råvaror, hel- och halvfabrikat. En del av dessa investeringsobjekt äro emellertid underkastade kontroll från det allmännas sida. För att bedöma farligheten ur inflatorisk synpunkt av de vinstmedel, som fonderas hos bolagen, torde därför något närmare böra belysas omfattningen av den investeringsverksamhet som ligger under och utanför den offentliga kontrollen.

Utredningsmännen ha därefter (betänkandet s. 27—29) redogjort för en av kommerskollegium verkställd statistisk undersökning av industriens kapitalinvesteringar åren 1945—1947, en av kommerskollegium i början av december 1947 gjord bearbetning av motsvarande uppgifter för åren 1946—1948 ävensom av arbetsmarknadskommissionen gjorda bedömningar i vad mån byggnads- och anläggningsverksamhet förekomme vid sidan av den statliga byggnadsregleringen. Utredningsmännen ha vidare anfört, att såsom en sammanfattning av det anförda torde kunna sägas, att industriens investeringar i byggnader och anläggningar i stort sett helt låge under statlig kontroll. Genom importregleringen vore detsamma indirekt även förhållandet med investeringarna i importerade maskiner och apparater. Den övervägande delen av maskiner och apparater vore emellertid tillverkad inom landet och investeringen därvidlag vore i allmänhet icke underkastad offentlig kontroll. Över investeringen i rörligt realkapital funnes ingen statistik och utredningen hade icke ansett sig kunna ingå på någon bedömning av denna; dock ville utredningen påpeka att i vad avsåge importerade varor kontroll förekomme i samband med importlicensieringen.

4. Förslagets huvudgrunder.

Utredningsmännen. Rörande huvuduppgifterna för utredningen och de allmänna verkningarna av den ifrågasatta lagstiftningen anföra utredningsmännen till en början:

Huvuduppgifterna för utredningen äro dels att överse gällande bestämmelser om begränsning av vinstutdelningarna från aktiebolagen, dels att uppgöra förslag till föreskrifter om sterilisering — genom insättning på spärrkonto i riksbanken — av en del av aktiebolagens vinster. Genom utdelningsbegränsning och vinststerilisering avses att på skilda vägar motverka de inflationsdrivande krafterna.

En snävare och mera absolut begränsning av vinstutdelningarna än som lämnas i den nuvarande lagen och en sterilisering av en del av vinstbeloppen påverkar arbetsmarknadens parter vid deras bedömning av det lönepolitiska läget. En lagstiftning i denna riktning torde för arbetarparten framstå som en naturlig förutsättning för den återhållsamhet i lönerörelserna, som ansetts önskvärd med hänsyn till den nuvarande spänningen mellan köpkraft och efterfrågan. Man kan icke förvänta, att den ena parten skall finna sig i att avstå från en höjning av lönenivån, som i och för sig skulle ha varit möjlig med hänsyn till vinstutvecklingen hos aktiebolagen under de senare åren, utan att den andra parten också bringar vissa offer.

Utdelningsbegränsning och vinststerilisering ha även direkta penningpolitiska verkningar. Utdelningsbegränsningen träffar närmast aktieägarna, som därigenom förhindras öka sin konsumtion. Då en avsevärd del av aktierna kan antagas ligga i händerna på den grupp av inkomsttagare, som ej konsumerar hela sin inkomst, är utdelningsbegränsningens effekt i detta hänseende dock icke betydande. Vinststeriliseringens penningpolitiska verkningar framträda tydligare. Genom att medel, som normalt skulle ha använts till att finansiera nya investeringar, dragas ur marknaden, sker en allmän åtstramning inom kreditlivet, som kan väntas framtvunga en strängare sovring av nya investeringsobjekt. En avsevärd sektor av investeringsverksamheten är, som den tidigare redogörelsen visar, redan underkastad kontroll från det allmännas sida, men detta synes hittills icke ha hindrat en relativt stark nyinvesteringsverksamhet.

Utredningsmännens förslag är — fränsett att en ledamot framfört särmening i vissa hänseenden — enhälligt. I betänkandet uttalas härom, att utredningsmännens förslag måste ses som en enhet, framkommen genom ömsesidiga, mot varandra svarande eftergifter och medgivanden på olika punkter. Ett gemensamt ståndpunktstagande hade, bortsett från den särmening i vissa hänseenden som framförts av en ledamot, varit möjligt, trots att några av utredningens ledamöter hyste en principiell inställning, som delvis avveke från den som kommit till uttryck i utredningens direktiv. Utan att ge avkall på sin principuppfattning hade dessa ledamöter sett som sin skyldighet att inom den ram, som anvisades i direktiven, åstadkomma det bästa möjliga resultatet.

Beträffande skärpningen av hittills gällande bestämmelser om begränsning av vinstutdelningarna anföra utredningsmännen vidare:

Enligt den hittillsvarande särskilda lagstiftningen om begränsning av aktiebolagens vinstutdelning har gällt att — om man bortser från de inskränkningar i utdelningsmöjligheterna som sammanhängt med redovisningen av skattefonderna — aktiebolagen kunnat vid bestämmandet av utdelningens storlek välja den för aktieägarna förmåligaste av tre olika spärregler. Därest man för lättöverskådlighetens skull håller sig till sådana bolag, vilkas räkenskapsår sammanfaller med kalenderåret, innebära reglerna i stort sett att ett aktiebolag alltid ägt utdela 1) 6 procent av det egna kapitalet (= den behållna förmögenheten enligt balansräkningen); 2) samma utdelning som för år 1940; eller 3) lika mycket som genomsnittsutdelningen för åren 1937—1939.

Redan i samband med tillkomsten vid årsskiftet 1942/43 av denna lagstiftning anmärktes från olika håll, att den lämnade ganska stora möjligheter till höjning av utdelningarna. I propositionen i ämnet till 1943 års riksdag framhöll även föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss, att lagstiftningen i ett stort antal fall lämnade öppen en icke obetydlig marginal för höjning av utdelningarna. Han förväntade emellertid, att aktiebolagen, med hänsyn till de krav på återhållsamhet som läget reste, icke skulle utnyttja nämnda marginal. Huvudmotivet för den vid 1946 års riksdag antagna lagstiftningen om bindning av aktiebolagens skattereserver var också att hindra att dessa fonder användes till ökad vinstutdelning.

Utredningen har i det föregående redovisat vissa uppgifter om vinstutdelningarnas storlek under det senaste decenniet. De anförda siffrorna visa att de genomsnittliga utdelningarna i förhållande till det egna kapitalet varit högst i början och i slutet av tioårsperioden. Under de första åren för giltigheten av utdelningsbegränsningslagen ha utdelningarnas belopp såväl absolut som i relation till det egna kapitalet hållits i stort sett oförändrade, varemot de under senaste åren, särskilt för år 1946, undergått en stegring. Stegringen, som givetvis sammanhänger med de redovisade höga vinsterna för sistnämnda år, är dock icke större än att vinstutdelningen i relation till det egna kapitalet för år 1946 uppgick till ungefär samma storlek som för åren omedelbart före kriget, eller till något under 5 procent av bolagens egna kapital.

Även om de anförda sifferuppgifterna visa, att aktiebolagen i gemen icke i högre grad utnyttjat de möjligheter till ökad vinstutdelning, som stått öppna enligt den hittillsvarande utdelningsbegränsningslagstiftningen, synes den allvarliga ekonomiska situationen vari vårt land råkat påkalla en åtgärdsstramning av spärreglerna för aktieutdelningarna. Utdelningsstoppet torde böra göras mera absolut genom en fastläsning av utdelningarna till den nuvarande storleken. Detta låter sig lagtekniskt göra på det sättet att de hittillsvarande jämförelseåren 1940 resp. 1937—1939 utbytas mot basår, som ligga så nära de nu aktuella åren som möjligt, samt att i samband därmed den nu gällande regel, som ger bolagen rätt att utdela 6 procent av det egna kapitalet, upphäves. Väl kan en dylik anordning innebära en viss orättvisa för exempelvis ett bolag som, till efterföljd av de lämnade parollerna om återhållsamhet, uppskjutit en önskad utdelningshöjning. I fortsättningen får detta bolag mindre rörelsefrihet än det skulle ha haft, om det utnyttjat de möjligheter till utdelningshöjning som funnits enligt nuvarande lagstiftning. Ett mera absolut utdelningsstopp medför också för aktieägaren, att han icke nu kan utnyttja värdestegringen av det realkapital, vari han äger andelsrätt. Det må emellertid påpekas, att innehavare av obligationer, inteckningar och penningtillgodohavanden alltid bli lidande vid en försämring av penningvärdet och att den av kommittén förordade lagstiftningen är en bland andra åtgärder till penningvärdets upprätthåll-

lande. Avsikten är, för övrigt, att den ifrågasatta lagstiftningen skall få karaktären av ett provisorium. Med hänsyn härtill böra därför omständigheter av omförmälda art icke få utgöra hinder för ett genomförande av den erforderliga skärpningen av utdelningsspärren.

Rörande syftet med den föreslagna steriliseringen av aktiebolagsmedel anföra utredningsmännen:

Insättning av aktiebolagens medel på spärrkonto innebär att medel dragas ur marknaden för att ligga oanvända hos riksbanken. Regler i ämnet kunna givetvis, vid sidan av en sådan steriliserande effekt, jämväl verka mer eller mindre begränsande på bolagens vinstutdelningar. I det föregående har utredningen förordat särskilda lagregler, som direkt sikta på att ernå ett i möjligaste mån absolut stopp för höjning av aktieutdelningar. Vid dylikt förhållande anser utredningen att steriliseringsreglerna böra uppställas uteslutande med syfte att hålla tillbaka alltför stora nyinvesteringar. Utredningen avser alltså icke att framlägga förslag till steriliseringsregler varigenom möjligheten skulle beskäras för aktiebolagen att, inom ramen för den av utredningen förordade lagstiftningen om utdelningsstopp, verkställa utdelning av sina vinstmedel. En annan sak är att de steriliseringsregler, som utredningen anser sig böra föreslå, likväl faktiskt i ett eller annat fall kunna medföra en dylik effekt.

Jämfört med andra inkomstillflöden representera aktiebolagens vinster betydande belopp. Det är likväl i nuvarande läge tydligt att en lagstiftning om sterilisering avseende dessa vinster icke ensam kan få en avgörande betydelse för bekämpandet av en hotande inflation. Utan att rubba den nuvarande ekonomiska organisationens grundvalar kan man icke sterilisera mer än en jämförelsevis ringa del av aktiebolagens vinster. Vidare må framhållas, att enligt direktiven utredningen begränsats att avse aktiebolagen och således icke kommer att beröra exempelvis de ekonomiska föreningarna. En sterilisering som endast avser vinsterna hos aktiebolagen får i främsta rummet betydelse för den egentliga industrien, medan exempelvis handeln och jordbruket, där som bekant andra företagsformer än aktiebolaget äro förhärskade, lämnas i stort sett oberörda. Det sagda hindrar emellertid icke, att den tilltänkta lagstiftningen kan, i kombination med åtgärder insatta på andra punkter av det ekonomiska fältet, bidra till att hålla priserna nere. Man kan då först erinra om den primära effekten av steriliseringen av ett aktiebolags medel, nämligen att bolaget undandras den fria dispositionsrätten över en del av sina tillgångar. Därigenom minskas dess likvida medel med bland annat den verkan, att förmågan och benägenheten att göra nya investeringar eller nya utgifter i viss utsträckning komma att hämmas. Särskilt torde detta äga tillämpning på sådana investeringar och utgifter som visserligen äro affärsmässigt försvarbara men beträffande vilka dock tveksamhet om deras ekonomiska värde på längre sikt kan föreligga. Häremot skulle kunna invändas att ett väl konsoliderat bolag, trots minskningen av de likvida medlen, dock alltid kan fullfölja eventuella investeringsplaner genom upptagande av lån, varför steriliseringen i realiteten icke skulle få någon verkan. En sådan invändning är emellertid icke helt hållbar. Ett bolags investerings- och utgiftspolitik är beroende på tillgången på likvida medel samt de möjligheter bolaget har att vid behov upptaga lån. Genom steriliseringen har summan av dessa båda faktorer minskats, en omständighet som bolagsledningen förvisso icke underlåter att taga i betraktande vid beslut om nyinvesteringar.

Denna tankegång leder till ett understrykande av hur steriliseringen kommer att verka på samhällsekonomin i dess helhet. Sker steriliseringen med belopp av icke alltför ringa storleksordning, kommer den att medföra en allmän åtstramning på penningmarknaden genom att penningmedel dragas ur densamma. Denna indirekta följd kommer icke att enbart drabba de av steriliseringslagstiftningen berörda aktiebolagen utan kan spridas ut över hela det ekonomiska fältet. Detta medför att en kreditåtstramning uppnås även vid en sterilisering hos sådana bolag där det vid första påseendet kunde te sig som om föga vore vunnet med en dylik åtgärd. För exempelvis ett bolag med mycket riklig tillgång på likvida medel och små investeringsbehov kan inbetalning av en viss del av vinsten till ett spärkonto i många fall icke sägas vara ett ingrepp som nämnvärt betungar bolaget. Den indirekta verkan av inbetalningen — alltså sugningen av medel ur den allmänna marknaden — kan dock bli av ett obestridligt värde ur penningpolitisk synpunkt.

Utredningsmännen anföra härefter, att de i anslutning till det i direktiven därom gjorda uttalandet komme att föreslå steriliseringsregler, avsedda att i stort sett omfatta aktiebolagens vinster för åren 1947 och 1948. Utredningsmännen ville i detta sammanhang understryka att den steriliseringsmetod, utredningen förordade, av naturliga skäl komme att innebära generella normer, vilka kunde drabba de enskilda aktiebolagen ganska olika. Även investeringar, vilka ur allmän produktionssynpunkt kunde anses önskvärda, kunde komma att försvåras genom steriliseringsåtgärderna. Den olägenhet, som följde härav och vilken i särskilda fall kunde undanröjas genom utnyttjande av en dispensmöjlighet, förminskades givetvis genom att lagstiftningen finge den starkt tidsbegränsade karaktär som nyss nämnts.

Yttrandena. *Bank- och fondinspektionen* har funnit att utredningsmännens förslag vore ägnat att motverka de inflationsdrivande krafterna. *Fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret* ha — liksom *överståthållarämbetet* — givit uttryck åt samma uppfattning och därför i princip tillstyrkt eller förklarat sig icke ha något att erinra mot lagförslaget (en av de fullmäktige i riksgäldskontoret har dock ansett att förslaget bort avstyrkas). *Kommerskollegium* har ansett sig böra biträda förslaget om utdelningsbegränsning ävensom förklarat, att kollegium icke heller ansett sig böra i princip motsätta sig förslaget om spärkontoinsättningar, oaktat förslaget i denna del ingåve betänkligheter. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har icke funnit anledning motsätta sig förslagens genomförande. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* har ansett, att utredningsmännens upprepade försäkringar att de föreslagna åtgärderna skulle ha allenast provisorisk karaktär gjorde det möjligt att acceptera de föreslagna anordningarna även om de måste anses ha tivelaktigt värde. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* har i princip tillstyrkt förslagens bestämmelser om utdelningsbegränsning men ansett sig icke kunna tillstyrka förslaget i övrigt. *Statskontoret* samt *länsstyrelserna i Stockholms och Kristianstads län* ha funnit sig icke böra avgeva yttrande angående behovet och lämpligheten av en lagstiftning av sådan karaktär som den föreslagna.

Av de organisationer som avgivit yttranden har *landsorganisationen* uttalat, att en skärpning av tidigare bestämmelser om utdelningsbegränsning helt stode i överensstämmelse med lägets krav, varjämte landsorganisationen anslutit sig till lagförslaget bärande principer om spärrkontoinsättning. *Kooperativa förbundet, grossistförbundet, köpmannaförbundet, industriförbundet, arbetsgivareföreningen* samt *fem av handelskammarna* ha ansett sig icke böra motsätta sig den föreslagna lagstiftningen. Deras ställningstaganden äro dock förbundna med åtskilliga erinringar och förbehåll. *Två handelskammare* ha helt avstyrkt lagförslaget och *ytterligare två* ha avstyrkt förslaget om spärrkontoinsättning. *Tre handelskammare och redareföreningen* ha framfört åtskilliga erinringar mot lagförslaget utan att låta yttrandena utmynna i direkt till- eller avstyrkan.

Beträffande yttrandena från de organisationer, vilka icke ansett sig böra motsätta sig den föreslagna lagstiftningen, kan sammanfattningsvis sägas, att däri givits uttryck åt följande synpunkter nämligen *att* räntestegring vore ett mer verkningsfullt medel mot inflation än de föreslagna åtgärderna, *att* de föreslagna åtgärderna vore produktionshämmande, *att* lagförslaget begränsning till enbart aktiebolagen vore obilligt och skadligt samt *att* en förutsättning för ställningstagandet varit att lagstiftningen bleve en tillfällig, starkt tidsbegränsad anordning och att den infogades i en serie andra, mera effektiva och för produktionen och kapitalbildningen mindre skadliga åtgärder, vilka tillsammans vore ägnade att återställa förtroendet för den svenska kronans yttre och inre värde. Därvid har framhållits, att i förgrunden bland sådana åtgärder måste stå en verklig återhållsamhet i lönekraven och i statens och kommunernas utgifter, en begränsning av konsumtionen och av investeringarna även för andra än industriella ändamål samt en effektiv uppmuntran av sparandet.

De handelskammare, som avstyrkt förslaget i vad det avser spärrkontoinsättning, ha i regel framhållit bl. a., *att* gjorda och blivande investeringar syftade till rationaliseringar samt ökning och förbilligande av produktionen och främjande av exporten, *att* den sektor av investeringarna som ej låge under statlig kontroll vore för obetydlig för att kunna tjäna till motiv för sterilisering av aktiebolagens medel, *att* sådan sterilisering skulle sakna betydelse såsom medel mot inflationen om icke inflationsproblemet angreps från olika håll såsom genom fast kontroll över lönerörelserna, skärpt räntepolitik, nedskärning av kostnaderna för kristidsförvaltningen och en väsentlig sänkning av statsutgifterna, *att* några garantier ej förelåge för önskvärd återhållsamhet i lönerörelserna, *att* förslaget allenast avsåge aktiebolagen, *att* en markant försämring av likviditeten redan skett, *att* ytterligare likviditetsförsämring skulle föranledas av en sterilisering och för vissa bolag medföra skuldsättning och ökade räntekostnader samt *att* de olägenheter som komme att uppstå vid den praktiska tillämpningen icke uppvägdes av den begränsade effekt i avsett syfte spärrkontoinsättningarna kunde tänkas medföra.

Då åtskilliga av de avgivna yttrandena äro inbördes nära överensstäm-

mande eller bygga på likartade tankegångar, kommer en mera detaljerad redogörelse för yttrandenas innehåll att lämnas endast beträffande en del av dem.

Fullmäktige i riksbanken ha framhållit, att det funnes anledning räkna med att ett genomförande av förslaget komme att på skilda vägar påverka konsumtionen och investeringarna i återhållande riktning, och ha därom vidare anfört:

Begränsningen av aktieutdelningarna bör i viss mån påverka aktieägarnas konsumtion. Utdelningsbegränsningarnas effekt i detta avseende torde dock icke bliva särdeles betydande. Viktigare torde då vara, att förekomsten av utdelningsbegränsning och vinststerilisering kunde tänkas bidra till att skapa ett sådant förhandlingsläge på arbetsmarknaden, att föreliggande tendenser till lönestegringar dämpades. Detta skulle medverka till att förhindra en ökning av löntagarnas konsumtion. Framför allt har man dock anledning vänta sig, att de föreslagna åtgärderna komma att föranleda en omprövning av investeringsplanerna med en minskad investeringsverksamhet som följd. Verkningarna härvidlag komma emellertid att drabba ojämnt, beroende på bolagens olika likviditet, respektive deras skiftande möjligheter att genom upplåning kompensera den temporära minskningen av egna disponibla medel. Därest samtliga aktiebolag hade tillgång till, och trots räntekostnaden utnyttjade kredit i motsvarande mån, skulle steriliseringens investeringsbegränsande syfte neutraliseras. I själva verket beror förslagens investeringsbegränsande verkningar i huvudsak på den samtidiga utvecklingen å penning- och kapitalmarknaden. Frågan om de föreslagna åtgärdernas betydelse såsom ett medel att begränsa köpkraftsoverskottet blir på detta sätt ett monetärt spörsmål.

Fullmäktige ha vidare framhållit, att innebörden i penningpolitiskt hänseende av den föreslagna avsättningen av medel till spärrkonton i riksbanken vore, att härigenom betalningsmedel indroges från marknaden. Såvida icke detta motverkades genom andra transaktioner mellan riksbanken och allmänheten, komme ifrågakvarande insättningar i riksbanken att medföra en — om ock icke alltför betydande — försämring av kreditinstitutens kassaställning, varigenom underlaget för deras utlåning minskades. Vinststeriliseringen och utdelningsbegränsningen finge emellertid icke bedömas efter den verkan de skulle få, därest de vidtoges som isolerade ingrepp. De finge sin mening endast om de betraktades som led i ett samordnat komplex av åtgärder i åtstramande riktning på den ekonomiska politikens område. Särskilt gällde, att den föreslagna lagstiftningen måste införas i ett allmänt kreditrestriktivt sammanhang. Det vore närmast från denna synpunkt som fullmäktige ville tillstyrka utredningsmännens förslag. Därjämte hade fullmäktige fäst avseende vid att de föreslagna åtgärderna indirekt kunde få en viktig betydelse under nuvarande förhållanden genom att bilda underlaget för den av fullmäktige i flera sammanhang efterlysta återhållsamheten på samhällslivets alla områden i fråga om anspråken på inkomstökning.

Kommerskollegium har med hänsyn till angelägenheten att undvika den ökning av mängden betalningsmedel, som ökade utdelningar kunde åstad-

komma, ansett sig böra biträda förslaget om utdelningsbegränsning såsom ett led i strävandena att förhindra ytterligare pris- och lönerörelser. Kommerskollegium har vidare anfört:

Syftet med den föreslagna steriliseringen av vinstmedel har av utredningsmännen angivits vara att hålla tillbaka alltför stora nyinvesteringar. I den mån en investeringsbegränsning minskar efterfrågan på arbetskraft och varor utgör den härigenom ett viktigt led i de inflationsbekämpande åtgärderna. Det föreligger emellertid, såsom utredningsmännen också uppmärksammat, en allvarlig fara för att en investeringsbegränsning kan få en produktionshämmande verkan, särskilt därigenom att den hindrar en önskvärd och angelägen rationalisering inom industrien samt en för utrikeshandeln och valutabalansen betydelsefull förnyelse av handelsflottan. Utredningsmännen ha framhållit, att den olägenhet, som det innebure att ur produktionssynpunkt önskvärda investeringar försvårades, i särskilda fall kunde undanröjas genom utnyttjande av en dispensmöjlighet och att den även förminskades av att lagstiftningen finge en starkt tidsbegränsad karaktär. Vad angår dispensmöjligheten anser kollegium det vara tveksamt, huruvida den föreslagna bedömningen i administrativ ordning av affärsmässiga investeringsfrågor kan vara ägnad att undanröja ifrågavarande olägenheter. Beträffande den omständigheten att lagstiftningen är tidsbegränsad må framhållas, att det är särskilt olyckligt att de produktionshämmande faktorerna skola verka under de år, då man har anledning förvänta en avsevärd ökning av varuknappheten såsom följd av förtäringen av de lagerreserver, som åstadkommits genom efterkrigsårens starka import. Det torde över huvud taget i dagens knapphetsläge vara angeläget att de inflationsbekämpande åtgärderna i större omfattning än som hittills skett inriktas på att befrämja en ökning av produktionen.

Sammanfattningsvis ville kommerskollegium vid det allmänna bedömandet av förslaget om sterilisering av bolagsvinster framhålla, att vägande invändningar kunde resas däremot och att det syntes kollegium särskilt olyckligt, att de penningpolitiskt erforderliga åtgärderna skulle riktas mot det köpkraftsoverskott, som vore ur produktionssynpunkt värdefullast. Då emellertid en sterilisering av vinstmedel avsedda för investeringsändamål medförde en minskning av det totala köpkraftsoverskottet, torde den kunna förväntas medföra en viss — om ock icke betydande — indirekt verkan jämväl med avseende å efterfrågan på konsumtionsvaror. På grund härav och då i betänkandet framhållits, att en lagstiftning i det angivna syftet framstode såsom en förutsättning för den återhållsamhet i lönerörelserna, som i nuvarande läge måste anses mycket angelägen, ansåge sig kollegium — oaktat de betänkligheter förslaget i övrigt ingåve — icke i princip böra motsätta sig dess genomförande, särskilt med hänsyn till att man från näringslivets håll i stort sett icke funnit sig böra avvisa förslaget.

Landsorganisationen har anslutit sig till huvudtanken i lagförslaget att som ett led i regeringens antiinflationprogram under en begränsad tid binda en del av vissa aktiebolags vinster och har därom anfört:

Det framstår i det nu rådande allvarliga ekonomiska läget som angeläget att på så många fronter som möjligt minska spänningen mellan köpkraft och efterfrågan. Det nya lagförslaget utgör en icke oväsentlig skärpning av begränsningarna i aktiebolagens fria vinstdispositioner. Med hänsyn till

den rådande högkonjunkturen, de inom vissa områden exceptionellt höga vinsterna samt den därav föranledda livliga investeringsverksamheten framstår en dylik skärpning som önskvärd. Lagens karaktär av provisorium torde även, som utredningen framhåller, förhindra att på lång sikt icke önskvärda verkningar skola göra sig gällande. Lagförslagets bestämmelser om skärpning av tidigare lagstiftning om utdelningsbegränsning, vilken lämnat utrymme för en icke oväsentlig höjning av utdelningarna, står enligt landsorganisationens mening helt i överensstämmelse med lägets krav. — — — Till en betydande del äro visserligen investeringar underkastade statlig kontroll genom byggnadstillståndslagstiftningen. Sterilisering av en del av bolagens överskottsmedel skulle närmast få till uppgift att utgöra ett komplement till den direkta investeringskontrollen. Landsorganisationen ansluter sig till de bärande principerna i det nya lagförslaget om en tillfällig sterilisering av en viss del av bolagens vinster. — — — Genom lagens allmänna formulering är uppenbart att såväl önskvärda som icke önskvärda investeringar komma att i viss utsträckning hämmas. Det kan även i vissa fall tänkas att de föreslagna spärreglerna få ogynnsamma verkningar ur sysselsättningssynpunkt, särskilt i företag med svag likviditet. Med tanke härpå vill landsorganisationen understryka vikten av att den föreslagna spärrkononämnden beredes tillfälle att i dylika fall medgiva dispens från spärreglerna.

Kooperativa förbundets styrelse har framhållit att några större resultat av den nyligen igångsatta vidlyftiga kampanjen för befrämjande av det frivilliga sparandet ännu icke visat sig. Då emellertid trycket på varumarknaden av olika anledningar kunde väntas bliva ökat genom tillförande av ny köpkraft, samtidigt som de av valutasvårigheterna framtvingade importrestriktionerna begränsade den tillgängliga varumängden, vore det givetvis angeläget att de kraftigaste åtgärder vidtoges för att bemästra efterfrågan på varor inom de områden, som kunde åtkommas genom penningpolitiska åtgärder. Ett sådant område vore investeringsverksamheten inom industrien. Styrelsen ställde sig dock mycket tveksam, huruvida det kunde vara nyttigt att för detta ändamål vidtaga nya reglerande åtgärder av tvångskaraktär. Sådana regleringar måste i stort sett verka ogynnsamt på produktionen. Enligt styrelsens mening borde man därför som ett medel mot investeringsökningarna använda ränteinstrumentet. En räntestegring skulle måhända göra många andra regleringar onödiga. Det vore i nuvarande läge onaturligt att icke använda ett så effektivt medel som räntan. Denna påverkade sparviljan, verkade hämmande på investeringar, kunde minska lagerhållningen samt föranleda en inriktning av produktionen mot en strängare ekonomisering med råvaror och kostnader. En räntestegring skulle även ge ett klart belägg för att statsmakterna på ett allomfattande sätt ville ingripa mot ett försämrat penningvärde. Räntestegringens olägenheter för bostadsbygandet kunde motverkas genom subventionering av önskvärda nybyggnadsföretag. — Med hänsyn till önskvärdheten att rörliga medel undandrogen från marknaden för att magasineras till framtida användning — vilket styrelsen förordat redan i ett tidigare yttrande — nödgades styrelsen i princip tillstyrka det nu föreliggande förslaget, där man sökte på en annan väg nå samma resultat. Liksom varje tvångsmässigt ingripande vore sterilise-

ringsförslaget dock förbundet med den nackdelen, att ingreppen skedde stelt och schematiskt och oberoende av bolagens likviditet och deras behov att göra investeringar. Ett ingrepp i svenskt näringsliv, som ensidigt ginge ut över en enda verksamhetsform (aktiebolagen), måste vidare enligt styrelsens mening komma att verka snedvridande på produktionen. I denna fråga har styrelsen yttrat:

Den beskattade inkomsten på verksamhet, driven av fysiska personer, redovisas i skattestatistiken till i stort sett samma storleksordning som den för aktiebolag. Vidtagas nu åtgärder, som beröra endast bolagens hälft av den inkomst på rörelse, som taxeras, så synes följden ofrånkomligen bli, att den andra delen komme att få tillfälle att bygga för framtiden utan hänsyn till de belastningar, som drabba bolagen. Härigenom påskyndar man den utveckling, som för närvarande pågår till följd av den ökade köpkraften, nämligen att tillverkning upptages av en hel del nya varor av umbärlig art, under det att den industri, som har största betydelsen för vår levnadsstandard och som till stor del handhar vår export, kan tänkas få svårighet att för sin verksamhet erhålla de erforderliga råvarorna och arbetskraften. — — — Styrelsen ställer sig mycket tveksam inför en åtgärd, som vänder sig endast mot en del av näringslivet, den del som drives under form av aktiebolag. Det kan förefalla förklarligt att så skett, ty aktiebolagen äro öppna för insyn och ge därför möjlighet att lättare bedöma verkningarna. Man frågar sig dock, om det är lämpligt att vidtaga åtgärder mot en viss företagsform, därför att dess ekonomiska villkor vore lättare att kontrollera än andras. — — — Skulle emellertid lagstiftningen om vinststerilisering utsträckas till de ekonomiska föreningarna, vilkas till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxeringsbara belopp enligt 1946 års taxering utgjorde 56 miljoner kronor, synes den även böra omfatta andra former av ekonomisk verksamhet som nu ej beröras av förslaget.

Styrelsen förklarade sig slutligen förutsätta, att å spärrkonto insatta medel hölles effektivt steriliserade jämväl hos riksbanken.

Även i åtskilliga andra yttranden ha erinringar gjorts mot lagstiftningens begränsning till enbart aktiebolag. Av de hörda myndigheterna ha sålunda *bank- och fondinspektionen*, *kommerskollegium* samt *länsstyrelserna i Kristianstads och Västernorrlands län* framställt sådana erinringar.

Köpmannaförbundet har framhållit att beträffande ett företag, vars likviditet ej tillåte det att göra den föreskrivna spärrkontoinsättningen på grund av att vinsten låge i för driften nödvändiga reallgångar, skulle en förlustbringande realisation kunna framtingas. Förbundet har vidare framhållit, att en försämring av likviditeten också kunde medföra en omedelbar försämring i det drabbade företagens resultat på det sätt, att detta icke längre kunde hålla sin ställning som kassabetalare. För den i aktiebolagsform bedrivna enskilda detaljhandeln med dennas av priskontrollen hårt pressade marginaler och starkt ökade lönekostnader skulle en dylik försämring innebära en påtaglig diskriminering i förhållande till den med densamma konkurrerande kooperationen. I detta sammanhang erinrades jämväl därom att statsskatten för ekonomiska föreningar satts till 32 % mot 40 % för aktiebolag. Nu skulle enligt det föreliggande förslaget de ekonomiska föreningarna gynnas ytterligare genom att de undantoges både från utdelningsbegränsning och spärrkontoavsättningar. Förbundet funne en dylik diskri-

minering synnerligen anmärkningsvärd. Denna diskriminering skulle emellertid kunna minskas genom en höjning av gränsen för lagens tillämpning från 8 000 till 20 000 kronors årsvinst, varigenom större delen av detaljhandelsföretagen skulle undantagas. — En återhållsamhet i lönerörelserna vore enligt förbundet en naturlig förutsättning för att förslaget skulle kunna accepteras av näringslivet.

Industriförbundet har påpekat att bland de faktorer, vilka åstadkommit den nuvarande allvarliga rubbningen av den samhällsekonomiska balansen, förtjänade i första rummet att beaktas den våldsamt ökade spänningen mellan den på konsumtion inriktade köpkraften, å ena, och varutillgången, å andra sidan, samt tendensen till minskat sparande. Vidare har framhållits, att läget förvisso vore sådant, att åtgärder syftande både till minskning av efterfrågan på varor och tjänster och till ökning av den inhemska produktionen måste vidtagas, men att det därvid låge vikt uppå att de så samordnades att de icke motverkade utan ömsesidigt stödde varandra. Vad som tarvades vore upprättandet och fullföljandet av en konsekvent plan för en total sanering av den svenska samhällsekonomien.

Beträffande industriens investeringar har förbundet därefter anfört:

Förslaget om spärkkontoinställningar vilar på den uppfattningen att inom näringslivet under de senaste åren framträtt åtminstone en tendens till överinvestering. Men förslaget utgår därjämte uppenbarligen från att de kontrollåtgärder, varigenom myndigheterna reglera investeringar, icke i och för sig äro tillräckliga för att säkerställa den dämpning av aktiviteten på detta område, som ansetts ur penningvårdande synpunkt eftersträvansvärd. Industriförbundet är för sin del icke främmande för tanken, att rådande läge manar till stor försiktighet med nybyggnadsverksamhet och maskinanskaffningar. Förbundet har även i skilda sammanhang vädjat till sina medlemmar att beakta denna synpunkt. Å andra sidan får man icke, såsom även framhålls i årets statsverksproposition, förbise, att ökningen av industriinvesteringarna under det sista året i betydande omfattning haft karaktären av en återhämtning för att tillgodose under kriget eftersatta behov. Förbundet kan ej heller värja sig för intrycket, att de ytterst varierande uppskattningar, som på senare tid framlagts rörande storleken av särskilt industriella investeringar, utgöra en varning för att draga alltför långt gående slutsatser ur ett uppenbarligen mycket ofullständigt och svårbemästrat statistiskt material. I synnerhet torde stor varsamhet böra iakttagas vid behandlingen av de siffror, som framlagts rörande den värdemässiga uppgången av industriinvesteringarna. En jämförelse med produktionssiffrorna för de viktigaste slagen av investeringsmateriel ger i varje fall icke belägg för att den reella uppgången varit så stark, som värdesiffrorna, korrigerade med hänsyn till byggnads- och partiprisindex, antyda. — — — Den från statlig investeringskontroll kvarstående fria sektorn utgöres av maskiner och apparater tillverkade inom landet. De svenska verkstäderna äro emellertid i allmänhet belagda med order i en sådan utsträckning, att några mera omfattande nya beställningar från den inhemska industrien knappast kunna infogas i de närmaste årens produktionsprogram. Med hänsyn härtill kan det starkt ifrågasättas, huruvida den direkta investeringskontrollen verkligen kräver ett finansiellt komplement av det slag, som de föreslagna steriliseringsreglerna utgöra. I den mån någon finansiell åtgärd anses påkallad för att stödja den direkta regleringen av investeringsverksamheten, ligger det i varje fall närmare till hands att giva denna formen av en skärpning av de allmänna kreditvillkoren, bland

annat genom en räntehöjning. Därmed skulle verkan även uppnås för andra investeringar än de industriella, icke minst de kommunala. — — — Förbundet vill i detta sammanhang erinra om att bankofullmäktige i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 oktober 1947 angående riktlinjerna för valutapolitiken på något längre sikt framhållit nödvändigheten av att investeringsverksamheten inriktas på en för export väsentlig varuproduktion och icke tillåtes avse ändamål, som endast leda till en höjning av levnadsstandarden. Industriella investeringar av sådan art måste därför enligt bankofullmäktiges uttalande givas företräde framför t. ex. investeringar i service- och distributionsverksamhet samt till slut även framför sådana investeringar i bostadsbyggande, som endast avse en standardförbättring. Härtill kommer, att den förbättring av produktiviteten, som eftersträvas icke blott av näringslivet självt utan även av statsmakterna, förutsätter en fortskridande rationalisering och mekanisering av driften, vilken merendels endast kan genomföras medelst nya maskiner och apparater, som ofta även kräva en modernisering eller förnyelse av byggnadsbeståndet.

Industriförbundet anför vidare, att enligt dess uppfattning även en temporär indragning av en del av bolagens vinster skulle fördröja möjligheterna till en ökad rationalisering av industrien och därigenom få mycket ogynnsamma återverkningar på företagens möjligheter att fullfölja sina ansträngningar att producera mera varor för export eller för förbrukning inom landet.

Beträffande aktiebolagens likviditet har förbundet härefter anfört:

Förbundet vill ytterligare hänvisa till den väsentliga försvagning av industribolagens likviditet under det senaste året, vilken industriens utredningsinstitut i en nyligen verkställd undersökning konstaterat. Denna är med all sannolikhet icke av övergående natur. I många fall ha företagen för påbörjade men ännu icke avslutade investeringar bundit likvida medel, vilka kunna beräknas inflyta under de närmast följande åren. Den omständigheten, att dessa investeringar avskrivs enligt gällande skattelagstiftning, förbättrar icke i och för sig bolagens likviditet. En ansträngd likviditet kan mycket väl förenas med en god räntabilitet. De investeringar, som nu belasta likviditeten, ha i regel kommit till stånd för att tjäna viktiga intressen i folkhushållet och ofta på direkt föranledande av försörjningsmyndigheterna.

I anslutning till vad sålunda återgivits har förbundet framhållit, att mot det penningpolitiska intresset av en begränsning av den industriella investeringsverksamheten stode angelägenheten av en produktivetsförbättring genom ökad rationalisering liksom också önskvärdheten att öka den industriella kapaciteten för tillgodoseende av såväl exportens krav som den inhemska varuefterfrågan. Om de senare önskemålen alltför mycket eftersattes till förmån för det förra intresset, kunde detta enligt förbundets mening leda till en minskning av landets internationella konkurrensförmåga, till ökade svårigheter vid övervinnandet av den nuvarande valutakrisen och ytterst till en sänkning av produktiviteten och levnadsstandarden. Förbundet ville därför understryka, att i kampen mot inflationen ökad uppmärksamhet måste ägnas konsumtionsutgifternas stegring. Denna belöpte sig mellan åren 1945 och 1947 enligt en säkerligen mycket försiktig uppskattning till drygt 3 miljarder kronor. För innevarande år vore en ytterligare väsentlig uppgång att emotse främst såsom en följd av de tidigare beslutade skattelättnaderna för vissa inkomstlagargrupper samt sociala utgifter, vilka nu börjat verkställas.

Nu mer än någonsin vore det påkallat, att alla praktiskt-politiska möjligheter till en begränsning av konsumtionsstegringen och till en ökning av det individuella sparandet prövades.

I fråga om sambandet mellan utdelningsstoppet och fördelningspolitiken anför industriförbundet:

Enligt den utredning om vinster m. m. för 188 industribolag, som verkstälts inom industriens utredningsinstitut, ha de utdelade beloppen inom dessa företag mellan åren 1938 och 1946 höjts från 74 miljoner kronor till 102 miljoner kronor, d. v. s. med 38 %. Under samma tid har levnads-kostnadsindex stigit med 56 %. Sammanställningen torde sålunda giva vid handen, att aktieägarna i denna sin egenskap så långt ifrån att hava kompenserats för dyrtiden tvärtom fått vidkännas en minskning i realinkomsten med 12 %. Till jämförelse härmed må nämnas, att före de nu pågående avtalsrörelserna hade enligt landsorganisationens beräkningar de manliga industriarbetarnas penninglöner sedan år 1939 ökats med i genomsnitt 75 %, medan kvinnolönerna stigit med 89 %. Den hittillsvarande realökningen är alltså 12 % för männen och 21 % för kvinnorna.

Härtill vill förbundet foga anmärkningen, att den del av utdelningen, som aktieägarna få behålla efter erläggande av skatter på utdelningen och sitt i bolagen investerade kapital, är väsentligt mindre än vad fallet är beträffande löneinkomst samt att skattebelastningen å löneinkomst sedan förkrigstiden icke stegrats lika starkt som skatten å utdelningarna. Slutligen måste de direkta penningpolitiska verkningarna av ett utdelningsstopp vara obetydliga i jämförelse med effekten i detta hänseende av ett allmänt lönestopp.

Det nu anförda bestyrker enligt förbundets åsikt, att ett utdelningsstopp utan samband med ett allmänt lönestopp är ur penningpolitisk synpunkt betydelselöst och ur fördelningspolitisk synpunkt oberättigat.

Industriförbundet måste därför med skärpa framhålla, att hela den föreslagna lagstiftningen framstår såsom skadlig och principiellt förkastlig. Utredningsmännen ha emellertid hävdadt, att lagstiftningen måste bedömas från den utgångspunkten, att den »för arbetarparten antages framstå som en naturlig förutsättning för den återhållsamhet i lönerörelserna, som anses önskvärd med hänsyn till den nuvarande spänningen mellan köpkraft och efterfrågan». De senaste två årens uppgång i bolagsvinsterna utgör emellertid en alltför bräcklig grund för löneökningar. Vinstökningarna sammanhånga nämligen i hög grad med penningvärdeförsämringen, och i samma mån som de endast äro en återspeglning av inflationen måste de antagas vara av rent övergående natur. När arbetarparten lägger stark vikt vid åtgärder, ägnade att åstadkomma utdelningsstopp och sterilisering av bolagens vinstmedel, föres argumenteringen över från det sakliga till det psykologiska planet. Förbundet finner det märkligt, att man på detta sätt, i avsikt att uppnå en i alla samhällsgruppers intresse liggande moderation i anspråken på en obestriddlig inflatoriskt verkande lönestegring, föreslår en lagstiftning, som med en fördjupad insikt om det faktiska läget och de ekonomiska sammanhangen dock måste framstå såsom skadlig för det produktiva livet.

Skola de synpunkter, som ligga till grund för utredningen, likväl tillmätas vikt, måste man vara övertygad om, att den avsedda återhållsamheten i lönebildningen också verkligen iakttages. Det aktuella läget på arbetsmarknaden gör det särskilt befogat att starkt understryka detta krav. Men det är icke nog härmed. Hela den ekonomiska politiken måste bringas i samklang med det syfte, som ligger bakom de åtgärder, vilka nu föreslagits för aktiebolagens vidkommande.

Industriförbundet har i detta sammanhang framhållit, att särskild uppmärksamhet borde fästas vid utredningsmännens uttalande, att de på spärrkonto avsatta medlen skulle dragas ur marknaden för att ligga oanvända hos riksbanken. För att åtgärden skulle få den avsedda effekten krävdes med andra ord, att medlen gjordes oanvändbara icke blott för långivaren, aktiebolagen, utan ock för låntagaren. Om medlen via riksbanken skulle göras tillgängliga för bestridande av statsverkets behov, uppnåddes icke den åsyftade effekten. Det borde uppmärksammas, att under år 1947 förekommit en icke ringa kortfristig upplåning från statens sida i riksbanken. Dessa riksbankens förvärv av skattkamarväxlar hade i hög grad medverkat till att den åtstramning på kreditmarknaden, som under år 1947 varit önskvärd, då icke kommit till stånd. För att en total sterilisering av spärrkontoinsättningar skulle åstadkommas, måste självfallet riksgäldskontoret hänvisas till affärsbankerna och den enskilda kreditmarknaden i övrigt för att vinna avsättning för de nya skattkamarväxlar, som eventuellt komme att emitteras av kontoret. Lika uppenbart vore, att steriliseringsåtgärdens effekt ej borde få motverkas eller upphävas genom uppköp på marknaden eller förvärv under hand från andra kreditinstitutioner av obligationer. Skulle en mera framträdande lätthet på kreditmarknaden tillfälligt komma till stånd under den period, för vilken lagstiftningen vore avsedd att gälla, exempelvis som följd av lagerutförsäljningar, ägde riksbanken med hänsyn till storleken av sitt nuvarande innehav av statsobligationer tillräckliga medel för att motverka denna effekt genom försäljning av dylika papper på marknaden.

Industriförbundet har vidare framhållit, att största vikt måste läggas vid lagstiftningens strängt tidsbegränsade karaktär. Såvitt gällde bestämmelserna rörande utdelningsstopp framhölls, att det låge i sakens natur, att följderna av ett utdelningsstopp förr eller senare måste bli en stagnation och tillbakagång. Den omständigheten att bestämmelserna om utdelningsbegränsning i de särskilda fallen kunde leda till stötande resultat framhävde ytterligare nödvändigheten av att lagstiftningen bleve av tillfällig natur. Beträffande steriliseringsbestämmelserna framhölls att det ingalunda saknades tecken på ett förestående omslag i den internationella konjunkturen.

Industriförbundet har slutligen som en sammanfattning av sitt yttrande anfört, att det föreliggande förslaget innebure att det i aktiebolagsform arbetande näringslivet i Sverige, vilket från och med ingången av 1948 belastats med den sannolikt största skattebördan i världen, ålades ytterligare tyngande offer till det allmänna. De föreslagna åtgärderna, särskilt i vad de ytterligare belastade företagens likviditet, komme med all sannolikhet att vålla mindre och medelstora företag allvarliga olägenheter. Men även större företag kunde befaras komma i likviditetssvårigheter, som utan tvivel komme att verka hämmande även på produktionsförmågan. — Kampen mot den alltmer hotande inflationen vore emellertid för närvarande utan tvivel det allt överskuggande problemet. För vinnande av denna kamp krävdes samverkan av samtliga medborgargrupper. Det nu framförda kravet på yt-

terligare tunga offer av näringslivet kunde ej anses motiverat av bärande sakliga skäl. Om industriförbundet med hänsyn till önskvärdheten av en enig front mot inflationsfaran ej motsatte sig denna lagstiftning, skedde det under följande oeftergivliga förutsättningar, nämligen *dels* att lagstiftningen endast bleve en tillfällig, starkt tidsbegränsad anordning, *dels* att den infogades i en serie av andra, mera effektiva och för produktionen och kapitalbildningen mindre skadliga åtgärder, vilka tillsammans vore ägnade att återställa förtroendet för den svenska kronans yttre och inre värde. I förgrunden bland sådana åtgärder måste stå en verklig återhållsamhet i lönekraven och i statens och kommunernas utgifter, en begränsning av konsumtionen och av investeringarna även för andra än industriella ändamål samt en effektiv uppmuntran av sparandet.

Redareföreningen har gjort gällande att den föreliggande inflationsrisken vore en följd av riksbankens penningpolitik och att den första och naturliga åtgärden mot inflation därför borde vara en ändring av denna politik. Lagförslaget tedde sig för redareföreningen som en mot aktiebolagen och aktieägarna ensidigt riktad tvångslagstiftning som komme att inverka menligt på produktionen. Redareföreningen befarade att en sterilisering av vinstmedel komme att verka hämmande på sjöfarten och därigenom medföra en försämring av landets konkurrenskraft gentemot utlandet och dröjsmål med åstadkommandet av den valutabalans som vore av trängande vikt. Många rederier låge inne med stora beställningar å nya fartyg och om den svenska sjöfarten skulle kunna konkurrera med utländsk sjöfart, måste inom en nära framtid en avsevärd tonnagemängd utbytas mot nytt tonnage. Gjorda beräkningar om finansiering av nyanskaffningar utginge ifrån att beställningarna till en del skulle betalas med vinstmedel. Den föreslagna steriliseringen medförde risk för att rederierna nödgades upptaga lån, en åtgärd varmed man tidigare ej haft anledning att räkna. Fartygsbyggena fördrades, rederierna åsamkades ökade ränteutgifter och försämrade likviditet. Följden bleve att de svenska redarna berövades modet att genomföra en fortsatt modernisering och utbyggnad.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har berört de skattepolitiska konsekvenserna av förslaget och därvid framhållit att det föreslagna utdelningsstoppet kunde medföra minskat sparande hos vissa aktieägare, varav skatteinkomsterna kunde komma att röna inverkan. Beträffande steriliseringen syntes det icke uteslutet att aktiebolagen för att undgå så mycket som möjligt av steriliseringsshotet sökte hålla de synliga vinstbeloppen nere med anlitan av avskrivningar, kostnadskrävande rationaliseringar och dolda investeringar. En därav följande nedgång i skatterna för bolagen finge vägas mot de fördelar ur penningpolitisk synpunkt som man ansåge sig kunna vinna genom steriliseringen.

Departementschefen. Såsom framhållits i finansplanen i årets statsverksproposition är den angelägnaste uppgiften för den närmaste tidens ekonomiska politik att upprätthålla en samhällsekonomisk balans, som tryggar penningvärdet. Bland de åtgärder, som enligt finansplanen böra i sådant

syfte genomföras, ingår dels en fortsatt lagstiftning om utdelningsbegränsning dels ock en lagstiftning i syfte att åstadkomma en bindning av viss del av företagens vinster.

Efterkrigsåren ha, såsom jag anförde till statsrådsprotokollet den 17 oktober 1947, kännetecknats bland annat av en kraftig stegring av aktiebolagens vinster. Samtidigt har den i stor utsträckning i aktiebolags form arbetande industrien ökat omfattningen av sina investeringar och de i industrien anställda uppnått lönehöjningar, varjämte i viss grad utdelningarna till aktieägarna undergått höjning. Det är uppenbart att ökade vinster hos aktiebolagen medföra ökat tryck på prisnivån vare sig de stanna hos bolagen för att användas till nya investeringar eller få tjäna som underlag för löneökningar eller höjda utdelningar åt aktieägarna. Den av statsmakterna tidigare av penningpolitiska grunder vidtagna åtgärden att stadga viss begränsning av vinstutdelningarna från aktiebolagen har syftat till en återhållsamhet beträffande de belopp, som ställas till aktieägarnas förfogande. Denna lagstiftning har sålunda lämnat obeaktade de andra två momenten, vinsterna såsom underlag för nyinvesteringar och löneökningar.

Väl äro bolagens investeringar i viss utsträckning lagda under statlig kontroll men denna kontroll är långt ifrån fullständig och har icke heller hindrat en betydande nyinvesteringsverksamhet. Bland de åtgärder i syfte att bevara den samhällsekonomiska balansen, som nu böra vidtagas, bör därför ingå ett led, ägnat att utgöra ett komplement till den redan existerande investeringskontrollen. Jämväl med hänsyn till den i nuvarande läge påkallade återhållsamheten i fråga om krav på löneökningar — vilka för de anställda kunna framstå som i och för sig möjliga med hänsyn till de senare årens vinstutveckling hos aktiebolagen — synas särskilda åtgärder avseende bolagens vinstmedel vara erforderliga. Ett sätt att nå dessa syften är att föreskriva skyldighet för aktiebolagen att tillfälligt sterilisera en del av deras medel.

De utredningsmän, som utifrån dessa synpunkter haft att utreda frågan om ny lagstiftning rörande dispositionen över aktiebolagens vinstmedel, ha i sitt betänkande föreslagit bestämmelser innebärande dels utdelningsstopp dels ock skyldighet för aktiebolag att å särskilda konton hos riksbanken insätta vissa i relation till årsvinst och utdelning beräknade belopp. Utredningsmännen, bland vilka ingått företrädare för arbetsmarknadens parter och för samtliga i riksdagen representerade partier, ha förklarat att deras förslag måste ses som en enhet, framkommen genom ömsesidiga, mot varandra svarande eftergifter och medgivanden på olika punkter. Denna förslagets karaktär av kompromiss mellan olika uppfattningar framgår även av förslagets innehåll i skilda frågor.

Flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna och organisationerna ha i princip tillstyrkt lagförslaget eller förklarat sig icke vilja motsätta sig det samma, därvid dock i en del yttranden vissa bestämda förbehåll gjorts.

För egen del vill jag redan i detta sammanhang nämna, att jag — i överensstämmelse med de i finansplanen anförda synpunkterna och med hän-

syn till vad jag i det föregående anfört — i princip tillstyrker det framlagda förslaget. Jag vill i anslutning härtill även framhålla att, då utredningsmännens förslag är att betrakta som resultatet av en serie kompromisser, varje avvikelse från förslaget kan vara ägnad att rubba förutsättningarna för den enighet om förslaget, som vid utredningen i huvudsak förelegat. Dylika avvikelser torde därför icke böra förekomma med mindre starka skäl kunna åberopas.

Jag torde härefter få mera i detalj beröra vissa av de i remissyttrandena framförda erinringarna och förbehållen, vilka ansetts böra eventuellt för-
anleda jämkningar i det framlagda förslaget.

Beträffande utdelningsstoppet har i vissa yttranden framhållits att utdelningsbeloppen icke ökats i samma takt som prishöjningarna och att aktieägarna sålunda i motsats till flertalet löntagare icke fått full kompensation för penningvärdets fall och än mindre fått någon realförbättring av sina inkomster. Såvitt framgår av den utav utredningsmännen förebragta utredningen saknar detta påpekande icke visst fog. Emellertid synes aktieinkomst knappast böra i detta hänseende helt likställas med löneinkomst. Sålunda kan man nog våga antaga att aktieägarna i allmänhet icke äro beroende av aktieinkomsterna för sitt uppehälle i samma utsträckning som löntagarna av sin lön. Därtill kommer att det av utredningsmännen framlagda förslaget om utdelningsstopp i regel icke medför skyldighet att sänka utdelningen under den, som beslutats för verksamhetsåret 1946.

Rörande utdelningsstoppet ha vidare i en del remissyttranden uttryckts farhågor för att följden skulle kunna bli stagnation och tillbakagång i produktionen och hämmande av ny företagsamhet. Emellertid bör beaktas, att förslaget alltid medger utdelning med ett belopp motsvarande 5 procent å nytecknat aktiekapital, samt att möjlighet till dispens avses skola föreligga för sådana fall, där stoppregeln leder till obillighet. Slutligen vill jag starkt understryka, att den föreslagna lagstiftningen begränsats till att gälla två år. De nu framhållna omständigheterna torde tillsammans berättiga till det antagandet, att produktionshämmande verkningar icke skola göra sig i nämnvärd grad märkbara.

Beträffande förslaget om spärrkontointäktning har i ett yttrande den uppfattningen uttryckts, att räntestegring vore ett bättre instrument för att nå det avsedda syftet med steriliseringen. Beträffande denna invändning vill jag allenast hänvisa till vad i finansplanen anförts rörande spørsmålet om en räntehöjning.

I flera yttranden från näringslivets organisationer har framhållits att förutsättningarna för att organisationerna icke skulle motsätta sig den föreslagna lagstiftningen vore dels att den bleve en tillfällig, starkt tidsbegränsad anordning, dels ock att den infogades i en serie av andra åtgärder ägnade att återställa förtroendet för den svenska kronans yttre och inre värde. Vad först angår lagstiftningens tillämpningstid utgår även jag från att denna skall vara begränsad till två år på sätt utredningsmännen föreslagit.

Jag vill emellertid icke underlåta att samtidigt framhålla det i och för sig självklara förhållandet, att statsmakterna naturligen icke kunna avhända sig rätten att framdeles handla i enlighet med vad rådande läge kan kräva.

Vad åter angår anmärkningen att lagstiftningen icke kan godtagas annat än som ett led i en serie av andra åtgärder i samma syfte vill jag understryka, att den föreslagna lagstiftningen just är avsedd som ett led i sådana åtgärder. Beträffande denna fråga torde jag i övrigt allenast få hänvisa till vad i finansplanen härom anförts.

I överensstämmelse med vad som framhållits i en del yttranden anser jag att medel, som enligt den ifrågasatta lagstiftningen insätts å spärrkonto i riksbanken, böra effektivt steriliseras och förbliva indragna från marknaden. Jag förutsätter sålunda, att dessa medel icke skola tagas i bruk av staten vare sig på det ena eller andra sättet.

Från olika håll har påtalats att den föreslagna lagstiftningen riktade sig allenast mot en av de företagsformer, i vilka rörelse bedreves. Därvid har gjorts gällande att en sådan lagstiftning vore diskriminerande för aktiebolagen, att den vore obillig och därjämte kunde föranleda en olämplig inriktning av produktionen.

Att lagstiftningen sålunda begränsats till att avse blott aktiebolagen och icke jämväl andra rättssubjekt, vilka driva rörelse, såsom handelsbolag av olika slag, ekonomiska föreningar och enskilda personer, kan självfallet ur vissa synpunkter göras till föremål för kritik. En lagstiftning i ämnet, som skulle avse andra än aktiebolag, finge emellertid i väsentliga delar utformas efter andra linjer än de av utredningen föreslagna. Det är sålunda redan av tekniska skäl uteslutet att nu framlägga något förslag därom.

5. Förslaget om utdelningsbegränsning.

Utredningsmännen. Rörande den allmänna utformningen av förslaget om utdelningsbegränsning anföra utredningsmännen, att det senaste räkenskapsår, vid vars utdelning fastlåsningen skulle kunna äga rum, vore år 1946. Emellertid vore att märka att vinsterna under år 1946 av olika anledningar vore höga i förhållande till tidigare år samt att även utdelningarna för nämnda år företedde en viss om än icke mera betydande höjning. Utredningsmännen hade därför övervägt, om icke i stället räkenskapsåret 1945 borde väljas till basår för utdelningssparren. Detta skulle givetvis medföra att en del bolag bleve tvungna att, utan att åtgärden vore påkallad av ekonomiska skäl, sänka sina kommande utdelningar i förhållande till 1946 års. Då aktier i dylika bolag kunde ha förvärvats eller belånats till värden, baserade på antagandet att bolaget skulle kunna bibehålla sin utdelning vid 1946 års storlek, måste valet av år 1945 som basår anses innebära en viss retroaktivitet i lagstiftningen, helst som den höjning av utdelningen, som i ifrågavarande fall ägt rum för år 1946, skett inom ramen för en lagstiftning om utdelningsbegränsning. Med hänsyn till det sagda och då utrednings-

männen velat söka att vid uppställandet av sina förslag i görligaste mån lämna de hittillsvarande utdelningarna oantastade, hade utredningen slutligen stannat för att förordna år 1946 som basår. Varje bolag skulle alltså enligt utredningsmännens förslag äga rätt att även i fortsättningen verkställa utdelning av samma storlek som den vilken lämnats för räkenskapsåret 1946.

Utredningsmännen anföra vidare, att trots den nyss angivna generella tendensen i fråga om utdelningarna kunde det inträffa att året 1946 icke vore rättvisande för utdelningskapaciteten hos ett bolag. Särskilda omständigheter kunde nämligen ha föranlett, att vissa bolag för år 1946 verkställt en utdelning, som avsevärt understigit den för bolaget sedvanliga. En supplerande regel, innebärande rätt för bolaget att tillämpa genomsnittsuddelningen för en period av ett par tre år, syntes därför, såsom ock skett i den hittillsvarande lagstiftningen, böra uppställas jämväl i den nya. Det närmast till hands liggande vore att låta denna basperiod omfatta de tre åren närmast före 1946 eller åren 1943—1945. För att en mera absolut fastläsning av utdelningarna skulle kunna ernås erfordras vidare, att den hittills gällande regel som lämnat bolagen rätt att i varje fall utdela 6 procent av den behållna förmögenheten undanröjdes. Att — om regeln bibehölles — icke obetydliga möjligheter till utdelningshöjningar skulle föreligga, framginge av det förhållandet att, enligt de förut omnämnda undersökningarna av vissa representativa företag, den genomsnittliga utdelningen icke överstege 5 procent av det egna kapitalet.

Utredningsmännen framhålla härefter, att för sådana nybildade bolag, som icke kunde redovisa utdelning eller allenast obetydlig sådan under de av utredningen förordade jämförelseåren, liksom för sådana äldre bolag, som under en följd av år lämnat ringa eller ingen utdelning, måste uppställas en hjälpregel. Utredningsmännen ansåge att denna borde innehålla, att varje bolag alltid skulle äga rätt att utdela 5 procent av aktiekapitalet. Härvidlag vore särskilt att märka att procentsatsen satts i relation, icke såsom enligt den hittills gällande 6-procentsregeln till bolagets behållna förmögenhet, utan till dess aktiekapital.

Utredningsmännen anföra vidare:

Mot de föreslagna reglerna, som närmast innebära för äldre bolag ett utdelningsstopp och för nya möjlighet till förräntning efter 5 procent på aktiekapitalet, kunna erinringar göras. Genom en sådan anordning bli de hopsparade medel, som fonderas under lagstiftningens giltighetstid, i viss mån lämnade utan förräntning. Detta kan i sin tur medföra, att benägenheten att genomföra en såväl för bolaget som för det allmänna önskvärd konsolidering minskas. I en del utländska stater, som genomfört en lagstiftning av förevarande art, synes man emellertid ha baserat beräkningen på aktiekapitalet. Att märka är vidare, att nybildade företag under sina första år i allmänhet befinna sig på ett stadium av pågående konsolidering. En regel, som ger dessa bolag rätt att utdela 5 procent av aktiekapitalet, synes därför i de flesta fall lämna dem ett skäligt utrymme för önskvärd höjning av utdelningen under den begränsade tid för vilken här ifrågakvarande lagstiftning är avsedd att gälla. För ett bolag, som även efter en väl

genomförd konsolidering bedrivit en osedvanligt försiktig utdelningspolitik, kan emellertid den föreslagna regeln stundom leda till obillighet. För dylika enstaka fall bör därför öppnas en möjlighet till dispens från lagens bestämmelser.

Emot den nu förevarande av utredningen förordade spärregeln kan även anföras, att densamma kan komma att försvåra anskaffandet av erforderligt kapital till nybildade aktiebolag, måhända av stort allmänt intresse.

Den tillåtna högsta avkastningen på det tillskjutna kapitalet kan nämligen synas alltför ringa vid en jämförelse med den med investeringen förenade risken. Att hålla tillbaka nyinvesteringar är dock i viss mån den blivande lagstiftningens syfte. I detta sammanhang vill utredningen påpeka att antalet aktiebolag vuxit mycket snabbt under de senaste åren. Medan antalet bestående aktiebolag den $\frac{1}{4}$ 1944 utgjorde 22 923, hade det den $\frac{1}{4}$ 1947 stigit till icke mindre än 27 868 och den $\frac{1}{10}$ 1947 till 29 289. Utredningen vill även understryka, att avsikten är att den ifrågavarande lagstiftningen skall gälla under kortvarig tidsperiod. Slutligen vill utredningen redan här omtala att den har för avsikt att föreslå att de minsta aktiebolagen — och de nybildade företagen höra ofta till denna grupp — helt undantagas från lagstiftningens tillämplighetsområde.

Utredningsmännen erinra om, att under vissa förutsättningar ersättningskatt skall utgå på belopp, som bolag underlåter att utdela, ehuru sådan underlåtenhet icke är påkallad av bolagets ställning. Första lagutskottet vid 1943 års riksdag hade uttalat, att detta stadgande borde så förstås att ersättningsskatt skulle utgå allenast i den mån utdelningen på grund av lagen om utdelningsbegränsning icke vore förbjuden. Detta uttalande torde ha blivit normgivande i praxis. Utredningsmännen, som icke ansett sig kunna ingå på en närmare prövning av ändamålsenligheten i bestämmelserna i förordningen om ersättningsskatt, inskränkte sig till att framhålla att de, såvitt gällde den nu föreslagna lagen, anslöte sig till första lagutskottets uttalande. Utredningsmännen ville dock erinra, att genom den skärpning av bestämmelserna som de föresloge, tillämplighetsområdet för förordningen om ersättningsskatt komme att beskäras.

Utredningsmannen hr *Hermansson* har beträffande frågan om vilket år, som borde väljas till basår för utdelningsspärren, i en vid betänkandet fogad reservation anfört, att enligt hans mening räkenskapsåret 1945 borde ha tagits till basår, särskilt med hänsyn till den höjning av utdelningarna som ägt rum mellan 1945 och 1946. Hr *Hermansson* kunde icke dela den i betänkandet framförda åsikten att valet av år 1945 som basår måste anses innebära »en viss retroaktivitet i lagstiftningen». Begreppet retroaktivitet syntes använt på ett oegentligt sätt. Som basår för en lag om utdelningsspärr kunde i princip tagas vilket år som helst, utan att detta kunde sägas innebära att lagstiftningen finge en retroaktiv karaktär.

Yttrandena. Utredningsmännens förslag rörande utformningen av reglerna om utdelningsstopp har i regel lämnats utan erinran i yttrandena.

Landsorganisationen har emellertid — med hänsyn till att bolagsvinsterna och i mindre utsträckning även utdelningarna varit exceptionellt höga 1946 i jämförelse med tidigare år — ifrågasatt lämpligheten av att utdelningar-

na i princip skulle fastläsas till 1946 års nivå. Gentemot utredningsmännens uttalande att, om ett tidigare år än 1946 valdes som basår, lagen skulle få en viss retroaktiv verkan och framtvinga utdelningssänkning för vissa bolag, kunde invändas att orättvisor knappast kunde undvikas i en dylik provisorisk lag. Ur landsorganisationens synpunkter framstode en nedpressning av utdelningarna till 1945 års nivå icke som en orimlighet. Det ifrågasattes därför om icke utdelningarna för år 1945 borde väljas som bas vid bestämmandet av den maximala utdelningen.

Å andra sidan ha *länsstyrelsen i Västernorrlands län* samt *flera näringsorganisationer*, såsom grossistförbundet, fem handelskammare och redareföreningen, särskilt framhållit att den i 2 § upptagna regeln att utdelning finge ske med 5 procent av aktiekapitalet (med visst undantag) vore alltför restriktiv. Yrkanden ha därvid framställts, att procentsatsen skulle anknytas till den behållna förmögenheten eller att procentsatsen skulle höjas.

Kommerskollegium har, ehuru begränsningen till 5 procent av aktiekapitalet kunde verka hindrande på uppkomsten av nya företag och utdelningen borde beräknas å den behållna förmögenheten, ansett regeln kunna godtagas. Kollegium förutsatte emellertid att den dispensrätt, som i betänkandet föreslagits, verkligen komme att brukas såsom korrektiv mot obilliga följder av en strikt tillämpning.

Departementschefen. Utredningsmännens förslag innebär att utdelning icke får ske med högre belopp än som motsvarar antingen utdelningen för år 1946 eller genomsnittsutdelningen för åren 1943—1945 (motsvarande räkenskapsår). Därest med tillämpning av denna regel en utdelning av 5 procent på aktiekapitalet icke skulle uppnås, skall likväl — enligt 2 § i förslaget — utdelning få ske med nämnda procenttal. Den sålunda av utredningsmännen förordade anordningen med valrätt mellan tre alternativ synes vara ändamålsenlig. Den beaktar även de fall, då utdelningen för det valda basåret 1946 av någon anledning understigit den för bolaget sedvanliga, och tager jämväl hänsyn till de bolag, nystartade eller äldre, som icke givit någon eller endast ringa utdelning.

De erinringar, som å ena sidan i en reservation och ett remissyttrande anförts mot valet av år 1946 som basår och å andra sidan i några remissyttranden framställts mot den i 2 § upptagna regeln om begränsning av utdelningen i vissa fall till 5 procent av aktiekapitalet, anser jag icke böra föranleda frångående av förslaget. Utredningsmännen ha närmare belyst dessa spörsmål i betänkandet och jag kan i stort sett ansluta mig till de synpunkter, som därvid anförts till stöd för majoritetens ställningstagande. Därvid har jag jämväl fäst avseende vid förslagets karaktär av kompromiss mellan skilda uppfattningar, vilket enligt vad jag förut anført bör föranleda, att avvikelser på särskilda punkter icke böra ske med mindre starka skäl tala härför.

Vad utredningsmännen anført angående de föreslagna lagbestämmelsernas verkningar med avseende å förutsättningarna för tillämpningen av förordningen om ersättningsskatt föranleder icke någon erinran från min sida.

6. Aktiebolagens skattereserver.

Utredningsmännen. Utredningsmännen framhålla inledningsvis, att de enligt direktiven hade att behandla skattereservernas ställning. Frågan gällde, om särskilda bestämmelser skulle anses vara påkallade rörande de fonder som upplagts hos bolagen för att bestrida utgifter för kommande skatter, men som icke längre vore erforderliga för detta ändamål efter uppbořdsreformens genomförande. I 1946 års utdelningsbegränsningslag infördes en bestämmelse innebärande fortsatt bindning av skattereserverna på sådant sätt att bibehållen redovisning av skattereserverna ställdes som villkor för att ett bolag skulle äga rätt att fullt utnyttja de i lagen eljest medgivna möjligheterna till vinstutdelning.

Utredningsmännen ha därefter lämnat en närmare redogörelse för innebörden av nyssnämnda bestämmelse och storleken av skattereserverna (betänkandet s. 58—59).

Utredningsmännen ha vidare anfört:

Huvudmotivet med 1946 års lagstiftning var, att de av uppbořdsreformen frigjorda skattereserverna icke skulle få utnyttjas till höjda utdelningar, vilket förklarar att frågan om skattereservernas bibehållande sammankopplats med en utdelningsbegränsning. Skattereserverna betraktades som bolagens egendom, och tanken att genom beskattning indraga dem till det allmänna avvisades av föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss.

Bestämmelserna om skattereserverna betraktades vid deras tillkomst som ett provisorium. Som en mera långsiktig lösning diskuterades utvägen att föreskriva, att den del av skattereserverna som med hänsyn till skatteomläggningen icke längre var erforderlig skulle överföras till reservfond eller till skuldregleringsfond eller användas till nedskrivning av bolagens anläggningstillgångar. Medlen skulle härigenom bindas hos bolagen, vilka skulle ytterligare konsolideras samtidigt som de hindrades att använda skattereserverna som grundval för utdelningar.

Utredningen har icke ansett sig böra förorda, att en sådan anordning genomföres tvångsvis. Synpunkten av bolagens konsolidering får anses tillräckligt tillgodosedd genom den nya aktiebolagslagens skärpta krav på avsättning till reservfond och dess nya bestämmelser om uppläggande av skuldregleringsfond för bolag som arbeta med stort främmande kapital. Synpunkten att förhindra, att skattereserverna användas till utdelningshöjningar, har förlorat sin betydelse med det stränga utdelningsstopp, som utredningen förordar.

Utredningsmännen framhålla, att de av angivna skäl stannat vid att föreslå att skattereserverna helt frigöras och att de sålunda få användas på samma sätt som andra disponibla vinstmedel. Det ankomme då på varje bolag att fritt avgöra om bolaget ville avsätta skattereserv till reservfond eller skuldregleringsfond. En sådan avsättning kunde för bolaget ha den fördelen, att bolaget på en gång tillgodosåge det skärpta krav på fondering, som följde av nya aktiebolagslagens genomförande den 1 januari 1948. Förslaget innehöle i anslutning till nyss angivna ståndpunkt icke någon bestämmelse om skattereserverna, avsedd att ersätta den nuvarande regeln i 3 § av 1946 års lag.

Vid ett genomförande av utredningens förslag funnes, framhålla utredningsmännen vidare, icke tillräckliga skäl att bibehålla förordningen den 22 mars 1946 med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m., enligt vilken förordning aktiebolag icke må njuta avdrag vid taxering för överföring till pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse, varom stadgas i punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen, med mindre skattereserven redovisas oförminskad. Utredningsmännen hade icke velat förordna fortsatt giltighet av en lagstiftning som i viss mån kunde vara ägnad att minska eller försvaga viljan att göra de ur de anställdas synpunkt mycket betydelsefulla avsättningarna till dylika stiftelser. Utredningsmännen föresloge därför förordningens upphävande. Skulle det med hänsyn till det statliga och kommunala skatteunderlaget anses nödvändigt att begränsa de årliga avsättningarna till sådana stiftelser, som här avsåges, syntes bestämmelserna böra gälla alla avsättningar och icke enbart avsättningar från skattereserverna. Utredningsmännen funne sig emellertid icke böra taga ståndpunkt till denna fråga.

Yttrandena. Utredningsmännens förslag om skattereserverna har i yttrandena lämnats utan erinran.

Departementschefen. I likhet med utredningsmännen anser jag att de särskilda bestämmelser, som avsett att förhindra att skattereserverna användas till utdelningshöjning, i huvudsak förlora sin betydelse därest utdelningsstoppet utformas på sätt nu föreslagits. I enlighet härmed har någon med 3 § i 1946 års utdelningsbegränsningslag likartad bestämmelse om fortsatt bindning av skattereserverna såsom förutsättning för rätt till viss utdelning icke upptagits i nu ifrågavarande lagförslag.

Utredningsmännen ha förordat upphävande av förordningen den 22 mars 1946 med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. Jämväl enligt min mening saknas anledning att längre bibehålla den ifrågavarande lagstiftningen. Emellertid har 1946 års förordning i ämnet avseende blott å räkenskapsår, som utgått den 31 december 1945 eller senare, dock före den 31 december 1947. Något formligt upphävande av förordningen erfordras sålunda icke.

De sakkunniga ha fäst uppmärksamheten på frågan om eventuell begränsning av de tillåtna årliga avsättningarna till sådana pensionsstiftelser m. m., varom här är fråga. Anledning föreligger dock icke att i detta sammanhang införa generella regler om begränsning av avsättningarnas storlek. Ej heller synas tillräckliga skäl föreligga att stadga särskilda begränsningsregler för de fall då överföring av medel till stiftelser av ifrågavarande slag sker med anlitande av tidigare skattereserver.

7. Förslaget om spärrkontoinsättning.

a) Frågan om eventuell fondering av spärrbelopp i räkenskaperna.

Utredningsmännen. Utredningsmännen framhålla, att kravet på sterilisering av ett aktiebolags vinstmedel kunde anses uppfyllt därest en del av bolagets tillgångar placeras — i stället för exempelvis i realkapital eller i tillgodohavanden i affärsbanker — på spärrkonto i riksbanken. Under utredningsarbetet hade emellertid från något håll framförts den tanken, att det måhända kunde vara lämpligt att kombinera skyldigheten att verkställa inbetalning till spärrkonto med en föreskrift att ett mot inbetalningen svarande belopp skulle avsättas från bolagets vinst, som därigenom skulle i motsvarande mån minskas. Å balansräkningens skuldsida skulle då upptagas en fond motsvarande det belopp bland tillgångarna som utgjordes av spärrkontotillgodohavande. Ehuru i direktiven för utredningen icke ifrågasatts att steriliseringen skulle förbindas med dylik fondering, ansåge utredningsmännen att frågan vore av sådan betydelse att den borde något närmare belysas.

Sedan utredningsmännen redovisat vissa skäl för och emot en dylik anordning (s. 39—40 i betänkandet) ha utredningsmännen emellertid anfört, att de icke funno sig böra ifrågasätta att insättningsskyldigheten skulle kombineras med en legal skyldighet att verkställa en motsvarande fondering. Skyldigheten att göra avsättning till spärrkonto komme således enligt utredningsmännens förslag enbart att innebära en föreskrift om viss placering av en del av bolagets tillgångar.

Yttrandena. Utredningsmännens uttalanden ha i nu förevarande del icke blivit föremål för erinringar i yttrandena.

Departementschefen. I likhet med utredningsmännen finner jag anledning ej föreligga att kombinera insättningsskyldigheten med en skyldighet att verkställa motsvarande fondering i räkenskaperna.

b) Metod för bestämmande av spärrkontoinsättningarnas storlek.

Utredningsmännen. Utredningsmännen diskutera till en början olika tänkbara metoder för bestämmande av spärrkontoinsättningarnas storlek. Utredningsmännen framhålla därvid att med hänsyn till syftet med steriliseringsåtgärderna dessa närmast borde rikta sig mot aktiebolagens likvida tillgångar eller deras möjlighet att skapa sådana tillgångar. Utredningsmännen avvisa emellertid tanken på att bestämma spärrkontoinsättningarna efter dylika grunder. En sådan metod skulle nämligen förutsätta en omständlig individuell prövning av de olika företagen och skulle ej heller te sig tillfredsställande ur rättvisesynpunkt. En annan väg måste därför enligt utredningsmännens mening anlitas. Utredningsmännen ha därefter undersökt lämpligheten av att ställa spärrkontoinsättningarna i

relation till bolagens lönekonton, ett allmänt löneindex, bolagens vinstökningar eller den faktiska vinstredovisningen under ett gånget tidsskede (betänkandet s. 40—42). Ingen av dessa metoder ansågs av utredningsmännen lämplig att tjäna som grund för spärrkontoinsättningar. Utredningsmännen ha vidare rörande lämpligheten av att välja årsvinsten eller vinstutdelningen såsom grund för spärrkontoinsättningarna anfört:

Årsvinstmetoden äger ett företräde framför de förut behandlade därigenom att den i någon mån anknyter till bolagens likvida resurser. Visserligen lämnar icke förefintligheten av en viss vinst i och för sig någon närmare upplysning om ett bolags likviditetsförhållanden; vinsten kan nämligen ha nedlagts i anläggningar och andra illikvida tillgångar. Emellertid är vinsten ofta ett indicium på förekomst hos bolaget av likvida medel av viss storleksordning eller möjlighet för bolaget att efter hand lösgöra dylika medel.

Metoden är, liksom de förut omtalade, förenad med vissa tekniska svårigheter, främst sammanhängande med vanskligheten att bestämma årsvinstbegreppet. Bolagen använda som bekant ofta en del av sin vinst för att genom särskilda dispositioner före framräknandet av vinsten eller genom avskrivning på sina tillgångar — utöver vad som svarar mot normal förslitning eller föråldring — konsolidera sin ställning. Väljes den affärsnämsigt redovisade årsvinsten till utgångspunkt för steriliseringsavsättningen, kan det därför vara önskvärt att beakta åtminstone vissa reserveringar av nyssnämnda slag genom att i motsvarande mån öka vinstsiffran. Även i andra avseenden kunna dylika korrigeringar vara påkallade. Att, i en provisorisk lagstiftning av förevarande slag, i detta hänseende gå längre än i skattelagstiftningen synes dock icke kunna ifrågakomma. Ett i allo oantastligt vinstbegrepp förutsätter nämligen invecklade och i praktiken svårtillämpade regler; det oaktat skulle utrymme för subjektiva värderingsomdömen hos bolagen bli betydande. För kontroll och övervakning skulle krävas en stor administrativ apparat. Utredningen kommer att närmare behandla dessa spörsmål i den följande framställningen.

Det vinstbegrepp varom här är fråga — avseende den av bolaget redovisade årsvinsten med tillägg av vissa korrigeringsposter — skulle sålunda komma att lämna visst utrymme för bolagsledningarna att under de år lagstiftningen är i kraft redovisa lägre vinster än vad som skolat ske om lagstiftningen ej funnits. Farhågorna härför böra dock icke överdrivas. Av andra företagsekonomiska skäl har man att räkna med att bolagsledningarna de kommande åren, liksom tidigare, vilja uppvisa vinster som stå i rimlig proportion till ett faktiskt rörelseresultat. Då spärrkontoavsättningen endast kommer att svara mot en mindre del av vinsten och då avsättning blott innebär en tillfällig sterilisering och icke ett avhändande från bolagen av medlen i fråga och därjämte spärrkontomedlen skola löpa med ränta, synes man kunna utgå ifrån att lagstiftningen i regel icke skall i större mån influera på bolagens redovisningar i nyssnämnda riktning. För räkenskapsår som utgå före den 1 mars 1948 föreligger för övrigt en omständighet ägnad att motverka för låga vinstredovisningar. Den av 1947 års riksdag beslutade skattehöjningen å bolagsinkomster gäller nämligen icke på vinster belöpande å sådant räkenskapsår.

Sättes avsättningen i relation till den korrigerade årsvinsten, ernås icke någon steriliseringseffekt för bolag som visst år icke redovisar vinst. Att märka är härvidlag att den omständigheten att årsvinst icke redovisats en-

ligt aktiebolagslagen icke i och för sig utgör något hinder mot utdelning. Denna kan nämligen tagas från besparade vinstmedel från tidigare år. Bolag med tillräckliga fonder skulle alltså under den begränsade tid, för vilken ifrågavarande lagstiftning är avsedd att gälla, kunna underlåta att redovisa vinst — i den mån detta enligt de nyssberörda reglerna vore möjligt — men lika fullt verkställa utdelning till betydande belopp utan att någon spärrkontoavsättning sker. I den mån den uteblivna eller låga vinstredovisningen beror på att rörelsen faktiskt gått med förlust eller lämnat dåligt vinstutbyte samt vinstutdelningen möjliggöres genom en under årens lopp försiktigt förd utdelningspolitik, borde egentligen spärrkontoavsättning ej påfordras. Svårigheter förefinnas dock att utmönstra dessa fall från de övriga.

Att anknyta spärrkontoavsättningarna till beslutad vinstutdelning vore att välja en metod som vore överlägsen alla andra därutinnan att den bleve den enklaste och lättast tillämpbara. Den skulle vidare, i likhet med metoden med årsvinsten som bas för steriliseringen, i viss mån anknyta till något som vore ett indicium på bolagets likviditetsförhållanden.

Metoden skulle basera sig på den i bolagen i allmänhet rådande strävan att lämna aktieägarna en i förhållande till vinstresultaten skäligen utdelning och den i samband därmed i allmänhet förhärskande inställningen att i görigaste mån undvika utdelningssänkningar, som icke framtingas av en försämring i bolagens ekonomiska ställning. Såsom i direktiven för utredningen antytts, låge det vid en sådan metod nära till hands att tillåta en viss minimiutdelning utan att förbinda den med någon spärrkontoavsättning. Man skulle då anse att den som har placerat kapital i aktier har befogat anspråk på åtminstone en viss utdelning, motsvarande kapitalränta, utan att krav ställes på avsättning till ett spärrkonto.

Metoden med vinstutdelningen som bas för steriliseringskvoten har dock betydande nackdelar. Utdelningen för olika bolag utgör en mycket skiftande del av årsvinsten. Vissa bolag utdela år efter år kanske mer än 90 procent av årsvinsten medan andra regelmässigt stanna vid något som 30—40 procent av vinsten. En stor grupp bolag verkställa över huvud icke någon utdelning. Då vinstbelopp som stanna hos bolagen och där användas för investeringsändamål kunna utöva lika stort tryck på prisnivån som de till aktieägarna utdelade beloppen, är det tydligt att metoden icke lämnar den åsyftade steriliseringseffekten. Vidare är att märka, att spärrkontoavsättningens storlek skulle helt bli beroende av bolagens utdelningspolitik. Särskilt som lagstiftningen är avsedd att vara starkt tidsbegränsad skulle kunna befaras att i vissa bolag utdelningarna inställdes eller sänktes och att motsvarande belopp i stället fonderades. Frestelsen härför skulle bli särskilt stark om, såsom synes nödvändigt för att spärrkontoavsättningarna totalt skola bli av den önskvärda storleksordningen, avsättningskvoten göres relativt stor i förhållande till utdelningsprocenten.

Utredningsmännen ha härefter anfört att de, vid vägande av olika tänkbara steriliseringsmetoder mot varandra, stannat för att föreslå en kombinerad metod, innebärande att avsättningen till spärrkonto skall ske i relation till dels bolagens vinstutdelning och dels deras årsvinst utöver utdelningen. På sätt förut omnämnts utgå utredningsmännen därvid från att vinsten skall beräknas med utgångspunkt från den av bolaget redovisade årsvinsten, till vilken skola läggas vissa korrigeringsposter. Utredningsmännen uttala, att flera av de fördelar som, enligt vad förut sagts, äro förenade

med de båda delmetoderna skulle vinnas genom denna kombinerade metod. Särskilt vore att märka, att metoden ur effektivitetssynpunkt syntes överlägsen de andra metoder som kunde ifrågakomma. Avsättningskyldigheten drabbade även bolag som icke redovisade vinst men dock genom användande av fonder och andra disponibla medel lämnade utdelning.

Utredningsmännen anföra härefter:

Om man utgår från att ett bolag i regel, om det vinnlägger sig därom, kan presentera årsvinsten eller större delen därav i likvida medel, böra några särskilda svårigheter att verkställa även en ganska betydande steriliseringsinbetalning i allmänhet icke föreligga för ett bolag vilket — liksom genomsnittet av de av priskontrollnämnden undersökta företagen — brukar utdela allenast 40—60 procent av vinsten. Annorlunda ställer det sig däremot för ett bolag, som brukar utdela exempelvis 90 procent av vinsten. Även vid en mycket måttlig steriliseringskvot kan ett sådant bolag, om det icke har andra likvida möjligheter, nödgas sänka utdelningen för att kunna klara spärrkontoinsbetalningen. På grund härav har utredningen — vilken såsom förut nämnts icke genom steriliseringen åsyftar att framtvinga en sänkning av utdelningarna — funnit det önskvärt att vid bestämmandet av steriliseringsuttagningen en mindre kvot beräknas på utdelningen än på vinsten i övrigt. Procentsatsen på årsvinsten över utdelningen får å andra sidan icke göras så stor att bolaget frestas att, till förfång för steriliseringsresultatet, redovisa en årsvinst som icke eller blott obetydligt överstiger det samfälliga utdelningsbeloppet. Vid övervägande av denna fråga har utredningen, givetvis under hänsynstagande jämväl till det samfälliga steriliseringsuttag som kan komma i fråga, funnit lämpligt att förhållandet mellan avsättningskvoterna blir sådant att avsättningskvoten för utdelningen kommer att utgöra omkring $\frac{2}{3}$ av kvoten för den del som fonderas.

Som en utgångspunkt för bedömandet av de lämpliga procentsiffrorna för spärrkontoavsättningen bör man söka få en uppfattning om den totala storleken av de vinstbelopp varå steriliseringsuttaget skall uträknas. Vidare måste man göra ett antagande om huru stor del av vinstbeloppet som kommer att utdelas. Vid beräkningarna torde man kunna bortse från de fall då utdelning sker av tidigare fonderade vinstmedel och utgå enbart från årsvinsterna.

Utredningsmännen ansågo sig kunna uppskatta det vinstbelopp, varå steriliseringsuttaget för 1947 års vinster skulle beräknas, till 1 100 miljoner kronor och utgingo ifrån att utdelningen för år 1947 i genomsnitt komme att utgöra omkring 40 procent av den beräknade vinsten (betänkandet s. 45—46).

Utredningsmännen anföra vidare:

Då det gäller att bestämma hur stort belopp som sammanlagt bör steriliseras är frågan om aktiebolagens likviditetsutveckling av särskilt intresse. En i det föregående redovisad undersökning om likviditetsförhållandena hos vissa börsnoterade bolag utvisar en fortlöpande likviditetsförbättring för dessa bolag fram till 1947. En av industriens utredningsinstitut gjord undersökning angående likviditeten hos ett antal företag per den 1 oktober 1946 och den 1 oktober 1947 ger däremot vid handen att mellan dessa dagar en viss likviditetsförsämring ägt rum. I icke ringa omfattning kan emellertid denna antagas sammanhänga med den livliga investeringsverksamheten under denna period. Allteftersom de omfattande varulager, vilka

importerats under den senaste tiden, utförsäljas eller eljest komma till användning, kan det förväntas att de däri nedlagda medlen, i den mån de icke motsvaras av erhållna krediter, komma att lösgöras.

Utredningsmännen ha, under beaktande av dessa och övriga synpunkter som inverka på bedömandet, ansett sig kunna utgå från att för år 1947 ett steriliseringsuttag av ungefär 250 miljoner kronor eller alltså icke fullt en fjärdedel av bolagens efter skatteuttaget återstående vinster skulle innebära ett rimligt tillgodoseende av lagstiftningens syften utan att lägga en alltför stor börda på bolagen. Med utgångspunkt härifrån och från de i det föregående gjorda antagandena för år 1947 — alltså en vinst uppgående efter frånräkning av skatten till 1 100 miljoner kronor och en genomsnittlig utdelning om 40 procent härav — borde, om såsom förut förordats steriliseringsprocenten på utdelningsbeloppet sattes ungefär $\frac{1}{3}$ lägre än på det fonderade beloppet, procentsatsen bestämmas till 17 procent i vad avsåge utdelningsbeloppet och 27 procent i fråga om fonderingsbeloppet. Utredningsmännen föresloge alltså, att aktiebolagen för räkenskapsåret 1947 på spärrkonto i riksbanken skulle insätta ett belopp, motsvarande summan av dels 17 procent av vinstutdelningen och dels 27 procent av årsvinsten, i den mån denna överstege vinstutdelningen.

Utredningsmännen framhålla i detta sammanhang, att de komme att föreslå att vissa bolag — genom en bestämmelse omedelbart i lagen eller efter dispens av Kungl. Maj:t — undantoges från skyldigheten att verkställa spärrkontoinbetalning. Detta komme givetvis att medföra en motsvarande minskning i steriliseringsbeloppet. En del av undantagen kunde komma att kompenseras av andra åtgärder i enahanda syfte som den nu ifrågasvarande lagstiftningen. Utredningsmännens beräkningar framstode alltså även av nu anförda skäl såsom approximativa.

Utredningsmännen anföra vidare, att det ur olika synpunkter syntes vara fördelaktigt att procenttalen för steriliseringen å 1948 års vinster bestämdes redan nu. Utredningsmännen förordade att procentsatserna för 1947 års vinster tillämpades även för 1948 års. Vad som kunde komma att insättas på spärrkonto för 1948 års vinster enligt nu förordade grunder bleve sannolikt ett något mindre belopp än för 1947 års. Riksräkenskapsverket beräknade nämligen att vinstutvecklingen för år 1948 skulle bli mindre gynnsam än för år 1947. Härtill komme att skattetrycket bleve något större för 1948 års vinster på grund av den skärpta bolagsbeskattningen. Att steriliseringsuttaget av dessa anledningar skulle komma att motsvara ett mindre belopp syntes utredningsmännen icke vara oförenligt med lagstiftningens syften. Sammanlagt torde man för åren 1947 och 1948 kunna räkna med en spärrning av bolagsmedel som uppginge till 400 å 500 miljoner kronor.

Beträffande spärrkontoinsättningarnas ställning i skattehänseende anföra utredningsmännen:

I direktiven för utredningen hade framförts tanken att medel, som insättas på spärrkonto, borde vara avdragsgilla i taxeringshänseende men att de, vid ett återförande till bolaget, skulle upptagas som intäkt för det be-

skattningsår medlen kommit bolaget till godo. Vid de ovan gjorda beräkningarna har utredningen emellertid utgått från att någon avvikelse från de vanliga beskattningsreglerna icke skall ske i fråga om spärrmedlen. Den jämkning i förhållande till direktiven, som utredningen sålunda föreslår, är mera av formell än reell natur. Skälen för avvikelserna äro följande.

Därest spärrkontoinbetalningarna gjordes avdragsgilla, skulle detta medföra betydande komplikationer i lagstiftningstekniken och besvärligheter vid lagtillämpningen. För att en steriliseringseffekt, likvärdig med den av utredningen åsyftade, skulle ernåtts, hade procentsatserna måst sättas betydligt högre; steriliseringen skulle nämligen eljest till en del ha neutraliserats av den minskade skattebelastningen för bolaget. Å andra sidan torde bolagen ha nödgats fondera medel till täckande av den uppskjutna skatteskulden. För bolagen skulle även den olägenheten kunnat inträda att skatten varit högre vid beskattningstillfället än vid avdragstillfället; vid det senare tillfället kan bolagets vinstresultat ha varit sådant att avdragsrätten endast kunnat utnyttjas till en del medan vid återförandet till beskattning skatt skolat utgå för hela beloppet. Den ifrågasatta skattekrediten skulle ha kunnat vålla avsevärd olägenhet för särskilt sådana kommuner vilkas skatteunderlag till stor del är beroende av aktiebolag. Slutligen må påpekas att, då i direktiven en jämförelse i förevarande hänseende göres med avsättningarna enligt 1947 års förordning om investeringsfonder, denna icke är fullt bärande. De i nämnda förordning avsedda avsättningarna äro nämligen — i motsatts till de nu ifrågasatta — verkliga fonder vilka, i den mån de komma till avsedd användning, icke någonsin skola återföras till beskattning.

Yttrandena. Den av utredningsmännen förordade metoden för bestämmande av spärrkontoinsättningarnas storlek har i allmänhet lämnats utan erinringar i yttrandena.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har emellertid anmärkt, att frågan om sterilisering av aktiebolagens medel kunde upptagas till prövning i vidare omfattning än vad utredningsmännens förslag innefattade. Därvid kunde aktiebolagens vinstökningar för de senaste åren möjligen i första hand giva anledning ifrågasätta att skattevägen indraga till det allmänna sådana vinstmedel, som i samband med uppboresreformen i otillbörlig utsträckning blivit fritagna från beskattning. Då emellertid en retroaktiv taxering icke torde kunna ifrågakomma och icke heller sterilisering genom inlåning till riksbanken i efterhand borde ske annat än i fråga om senast förflutna årets vinst, hade länsstyrelsen funnit sig böra i princip instämma i utredningens förslag rörande omfattningen av sådan sterilisering eller att den borde avse endast bokföringsmässiga årsvinster för, i regel, åren 1947 och 1948.

Taxeringsintendenten i nämnda län har i sitt vid länsstyrelsens uttalande fogade yttrande — utan att framställa något förslag i ämnet — berört frågan om lämpligheten av att eventuellt låta bolagens skattereserver omfattas av steriliseringstvånget ävensom ifrågasatt om icke till övervägande i särskild ordning borde upptagas frågan om sterilisering av de vid 1947 års taxeringar framträdande merinkomsterna.

Fullmäktige i riksbanken ha, liksom *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, framhållit, att den ekonomiska utvecklingen kunde bli sådan att fortsatta

insättningar icke skulle stå i samklang med den ekonomiska politiken och att därför frågan kunde behöva upptagas till omprövning.

Bank- och fondinspektionen har ifrågasatt det lämpliga i att redan nu bestämma de procentsatser som i avseende å spärrkontoavsättning skulle gälla för 1948 års vinster. Under hänvisning till vanskligheten att ställa någon prognos för vinstutvecklingen under 1948 ville inspektionen uppställa det alternativet, att Kungl. Maj:t erhöle bemyndigande att fastställa sist avsedda procentsatser, dock högst till de i sådant hänseende av utredningsmännen föreslagna talen.

Landsorganisationen har framhållit, att den av utredningsmännen föreslagna beräkningsmetoden syntes vara den mest framkomliga vägen och att spärrbeloppen icke borde sättas alltför höga med hänsyn till risken att bolagen eljest sökte framvisa missvisande bokslut, varigenom spärrkontonämndens arbete i hög grad skulle försvåras och resultatet av lagstiftningen skulle kunna äventyras. Däremot hade utredningsmännen enligt landsorganisationens mening icke framlagt tillräckligt vägande skäl för att man redan nu skulle fastställa spärrbeloppets relativa storlek till vinsterna under såväl 1947 som 1948. På grund av svårigheterna att bedöma den föreslagna lagens verkan och den kommande ekonomiska utvecklingen förefölle det landsorganisationen vara önskvärt, att 1948 års riksdag allenast bestämde spärrbeloppets storlek i förhållande till vinsterna år 1947 och att möjlighet till jämkning av spärrbeloppets storlek under år 1948 inrymdes i lagförslaget. Landsorganisationen vore angelägen betona, att jämkningen borde kunna ske såväl uppåt som nedåt.

Kooperativa förbundets styrelse har ifrågasatt om vinstens storlek vore en lämplig mätare på vad bolaget borde insätta på spärrkonto och väckt tanken om icke bolags eget kapital, aktiekapital och reservfond, kunde tagas som måttstock på steriliseringens storlek. En utredning skulle säkerligen visa att en sådan metod skulle giva bättre och rättvisare utslag. Kontrollen skulle bli enkel och särskilda deklARATIONER obehövlige.

Departementschefen. Steriliseringsreglerna skulle självfallet få den bästa effekten och medgiva den rättvisaste avvägningen om bestämmandet av spärrkontobeloppens storlek kunde ske vid en mera individuell prövning i varje särskilt fall. Med hänsyn till den vidlyftiga administrativa apparat en sådan anordning skulle medföra liksom till den tidsutdräkt som skulle uppstå innan spärrkontoinsättningar komma till stånd är man emellertid hänvisad till att söka finna en schablonartad metod. Insättningarna måste ställas i relation till någon faktor, som relativt lätt medger ett fastställande av insättningarnas storlek och samtidigt innebär en ur rättvisesynpunkt godtagbar avvägning bolagen emellan.

Utredningsmännen ha övervägt ett flertal metoder, som de av olika skäl avvisat, varefter de stannat vid att föreslå en kombinerad metod innebärande att insättning å spärrkonto skall ske i relation dels till aktiebolagens vinstutdelning och dels till deras årsvinst utöver utdelningen. Denna metod

är jämväl enligt min mening att föredraga framför andra av utredningsmännen diskuterade metoder.

I ett remissyttrande har emellertid ifrågasatts om icke det egna kapitalet hos vederbörande bolag lämpligen kunde tagas som måttstock för insättningar. En sådan metod vore måhända enklare än den av utredningsmännen förordade. Å andra sidan bör dock framhållas att storleken av ett aktiebolags aktiekapital, reservfond och eventuellt andra fonder ofta icke är en tillförlitlig mätare på bolagets verkliga förmögenhetsställning, eftersom i många fall dolda reserver till betydande värden kunna förefinnas. Vidare vill jag anmärka, att storleken av det egna kapitalet icke i samma utsträckning som årsvinst och utdelning kan antagas vara ett indicium på förekomsten av likvida medel.

Jag anser mig sålunda böra godtaga den av utredningsmännen förordade kombinerade metoden för beräkning av spärrkontoavsättningarnas storlek. De av utredningsmännen anförda skälen för att insättningsprocenten bör sättas lägre på utdelningsbeloppet än på återstoden av vinsten anser jag även bärande och ansluter mig alltså till utredningsmännens förslag jämväl härutinnan.

Beträffande procentsatsernas storlek ha utredningsmännen, efter prövning av de på frågan inverkan faktorerna, ansett sig kunna utgå från att för år 1947 ett steriliseringsuttag av ungefär 250 miljoner kronor — vilket enligt utredningsmännens beräkningar skulle motsvara icke fullt en fjärdedel av bolagens efter skatteuttag återstående vinster — skulle innebära ett rimligt tillgodoseende av lagstiftningens syften utan att lägga en alltför stor börda på bolagen. Denna avvägning, medförande insättning med 17 procent å vinstutdelningsbelopp och 27 procent å återstoden av vinsten, har icke i något remissyttrande gjorts till föremål för erinringar. Jag har icke heller för egen del funnit anledning att frångå förslaget på denna punkt. Jag vill dock understryka, att utredningsmännens beräkningar av beloppet 250 miljoner grunda sig på approximationer och överhuvudtaget på så många osvissa och osäkra moment att nämnda belopp får betraktas som mycket osäkert.

Utredningsmännen, som ansett det ur olika synpunkter fördelaktigt att procenttalen för steriliseringen å 1948 års vinster redan nu bestämdes, ha förordat att procenttalen för 1947 års vinster även tillämpas för vinsterna år 1948. Såsom framgår av redogörelsen för yttrandena har lämpligheten härav ifrågasatts med hänsyn till svårigheten att bedöma den ekonomiska utvecklingen och verkningarna av lagen. Bank- och fondinspektionen har sålunda ifrågasatt om icke Kungl. Maj:t borde erhålla bemyndigande att vid behov jämka de föreslagna procenttalen nedåt såvitt gällde 1948 års vinster, medan landsorganisationen funnit det önskvärt att i lagen inrymdes en möjlighet att beträffande samma års vinster allt efter förhållandena jämka procenttalen uppåt eller nedåt.

I anledning av vad sålunda anförts vill jag framhålla, att den föreslagna lagstiftningen utan tvivel medfört en viss oro inom näringslivet och att

ett stadgande, som öppnade möjlighet till jämkning av procenttalen i förhöjande riktning för 1948 års vinster, skulle vara ägnat att öka denna oro. Jag vill vidare framhålla att utredningsmännens förslag, såvitt gäller procenttalen, uppenbarligen har karaktären av en kompromiss, varför jag — i enlighet med den allmänna inställning till förslaget, åt vilken jag förut givit uttryck — redan av denna anledning icke vill förorda ändring med mindre så är av starka skäl påkallat. Detta kan emellertid icke anses vara fallet, såvitt angår den nu diskuterade frågan.

I enlighet med det nu anförda biträder jag utredningsmännens förslag att procenttalen redan nu fastställas jämväl beträffande 1948 års vinster. Jag vill dock tillägga, att en lösning efter denna linje självfallet icke hindrar att, om den ekonomiska utvecklingen skulle bli sådan att fortsatta spärrkontoavsättningar icke befinnas önskvärda eller möjliga, frågan om insättningarna för år 1948 kan upptagas till förnyad prövning. Denna prövning bör dock ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt.

I direktiven för utredningen anfördes, att medel som avsattes till spärrkonto borde vara avdragsgilla vid beräkning av nettointäkt av rörelse vid inkomsttaxeringen, men att de vid ett återförande till bolaget skulle upptagas som intäkt för det beskattningsår medlen kommit bolaget till godo. Utredningsmännen ha emellertid förklarat sig utgå ifrån att sådan avdragsrätt icke skulle medgivas. Med hänsyn till de skäl, som av utredningsmännen anförts till stöd för den av dem hävdade meningen, och då några önskemål om avdragsrätt icke framförts från näringslivets sida i de avgivna yttrandena har jag icke någon erinran mot utredningsmännens ställningstagande i denna fråga.

c) Beräkningen av årsvinsten.

Utredningsmännen. Utredningsmännen framhålla, att den vinst, som framkommer i ett aktiebolags räkenskaper, i vissa avseenden kan sägas avvika från bolagets verkliga årsvinst. Ofta förekomme, att aktiebolag genom avskrivningar nedbringade värdet i räkenskaperna på olika tillgångar i långt hastigare takt än som motsvarade den värdeminskning, som vore en följd av tillgångarnas förslitning eller stigande ålder. Det vore även vanligt att varulager upptoges till värden, som vore avsevärt lägre än marknadsvärdena. I vissa fall låte ett aktiebolag också som kostnadspost uppföra en utgift, som tänktes bli aktuell först ett kommande år, utan att utgiften avsåge att ersätta en värdeminskning som inträtt under året. Vid den skattemässiga taxeringen utginge man principiellt från den bokföringsmässiga vinsten men vidtog korrigeringar i åtskilliga hänseenden. Främst syftade dessa korrigeringar till att hindra, att ett aktiebolag under ett år som kostnad avdroge, vad som icke ur ekonomisk synpunkt kunde anses belöpa på året i fråga. Den vid taxering framkomna vinsten vore dock i vissa hänseenden lägre än vad som kunde betraktas som den verkliga vinst-

ten. Sålunda medgäves regelmässigt aktiebolag med bokföring, vilken uppfyllde vissa krav, fri avskrivning å maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier. Man godtog också i praxis de i räkenskaperna uppförda värdena å varulager och andra för omsättning avsedda tillgångar, så snart principerna för beräkningen av värdena icke avveke från god köpmannased, även om värdena vore avsevärt lägre än gällande marknadsvärden.

Utredningsmännen anföra vidare:

Det vore i och för sig önskvärt att man till grundval för spärrkontoavsättningarna skulle lägga ett vinstbegrepp, som så nära som möjligt överensstämde med vad som kunde anses som den verkliga årsvinsten. Genom fri avskrivning av inventarier och genom låg värdering av varulager kunna bolagen onekligen i bokföringen i viss utsträckning uppskjuta vinstredovisningen och därigenom begränsa vinsten under det löpande året. Bildandet på detta sätt av dolda reserver kan öppna en möjlighet att kringgå en lagstiftning, vilken är avsedd att gälla endast ett par år. Den synpunkt, som anförs till stöd för att medgiva fri avskrivning, att vinsten framkommer vid ett senare bokföringsår, saknar här tillämpning. Utredningen anser det emellertid praktiskt uteslutet att bygga spärrkontoavsättningarna på ett vinstbegrepp, som är strängare än skattelagstiftningens. En sådan lösning skulle förutsätta en omfattande kontrollapparat och medföra samma svårigheter i administrativt hänseende som krigskonjunkturskatten.

Det kunde under dessa omständigheter synas ligga närmast till hands att direkt utgå från den taxeringsmässiga vinsten, vilken ju enligt vad ovan antytts i vissa hänseenden ger ett mer rättvisande uttryck för den verkliga vinsten än bokföringsvinsten. Icke heller en sådan metod vill utredningen rekommendera. Av praktiska skäl är det nödvändigt att använda ett mera summariskt vinstbegrepp. Frågan om spärrkontobeloppens storlek kan icke få bli beroende på prövning av beskattningsnämnder och skattedomstolar bland annat därför att dessa arbeta så långsamt. Med den nuvarande arbetsbalansen kan man icke på flera år nå ett avgörande i sista instans. En uppkommande tvistefråga, som skulle kunna vara av betydelse för lagstiftningens tillämpning, skulle således kanske inte kunna väntas bli löst, förrän lagstiftningen redan upphört att gälla.

Av vad ovan anförts framgår, att det är nödvändigt att i den nya lagstiftningen uppbygga ett speciellt mycket summariskt vinstbegrepp. Utredningen förordar, att man utgår från den bokföringsmässiga årsvinsten men att man låter korrigeras denna i vissa väsentliga hänseenden i överensstämmelse med vad som sker vid taxering av inkomst. Vid uppställandet av de olika korrigeringsreglerna ansluter sig således lagförslaget till de i skattelagstiftningen bildade rättsliga begreppen, men bedömandet av frågan, om ett visst avdrag skall godtagas eller icke, sker summariskt. Den göres icke beroende av, hur utgången skulle ha blivit av en skatteprocess rörande en liknande fråga. Det avgörande blir vad som från bolagets synpunkt kan beräknas bli godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen. Detta innebär, att man godkänner ett bolags deklaration rörande den vinst, som skall läggas till grund för spärrkontoavsättningen, så snart denna icke avsevärt avviker från den praxis i taxeringshänseende, som gäller vid deklarationens avgivande.

Utredningsmännen understryka, att lagförslagets vinstbegrepp bygger på den bokföringsmässiga årsvinsten. De korrigeringar, som vidtagits i anslutning till skattelagstiftningen innebure i stort, att avdrag icke medgäves för

onormala kostnader eller för vinstdispositioner. Förslaget upptog däremot icke skattelagstiftningens princip, att vissa verkliga utgifter skulle bestri-
das av beskattade medel. Sålunda betraktade förslaget som omkostnad t. ex.
gåvor och föreningsavgifter. Å andra sidan innebure förslaget, att som in-
komst behandlades vissa inkomster, vilka av skattetekniska skäl icke vore
skattepliktiga. Detta gällde främst inkomst i form av utdelning å aktier i
svenska aktiebolag och å andelar i svenska ekonomiska föreningar samt
skattefria realisationsvinster. Att utdelning å aktier likväl i visst hänseende
särbehandlades, när det gällde bestämmandet av spärrkontokvoten, komme
att framgå av det följande. Lagförslagets vinstbegrepp upptoges i 9 §, som
i huvudsak innehölle, att avdrag för skatter icke godtoges utöver vad som
kunde anses som en normal belastning för räkenskapsåret, att avskrivning-
ar på tillgångar avsedda för stadigvarande bruk icke finge ske i vidare hän-
seende än som kunde beräknas bliva godkänt vid taxering samt att bolaget
vid värdering av omsättningstillgångar också hade att följa de principer
som godtoges vid taxering. Vidare innehölle paragrafen en bestämmelse,
som siktade till en korrigerig, när som kostnad upptagits avsättning till
nybyggnadsfond, rationaliseringsfond eller annat som borde jämföras med
vinstdisposition vid beräkning av den årsvinst, som skulle läggas till grund
för spärrkontoinsättning. Förslaget tillåte dock, att som kostnad betrakta-
des avsättning till investeringsfonder eller till pensions- eller personalstiftel-
se, för vilken avdrag medgäves vid taxering enligt kommunalskattelagen.

Utredningsmannen *hr Hermansson* har i sin reservation anfört:

Såsom anföres i utredningens betänkande kan bolagen genom fri avskriv-
ning av inventarier och genom låg värdering av varulager i bokföringen
begränsa årets vinst. Genom bildandet på detta sätt av dolda reserver kan
de kringgå den föreslagna lagstiftningen. Utredningen anser det emellertid
praktiskt uteslutet att bygga spärrkontoavsättningarna på ett vinstbegrepp,
som är strängare än skattelagstiftningens. En sådan lösning säges förutsätta
en omfattande kontrollapparat och medföra samma svårigheter i administ-
rativt hänseende som krigskonjunkturskatten.

Jag anser det uppenbart otillfredsställande, att bolagen lämnas så stora
kryphål vid bestämningen av vinsten, som här skett. Lagstiftningens syfte
kan komma att härigenom väsentligen förfelas. De av utredningen anförda
praktiska skälen mot tillämpningen av ett strängare vinstbegrepp kan jag
icke utan vidare acceptera. Tillräcklig bevisning har icke ävägabragts på
denna punkt. Enligt min åsikt bör hithörande problem bli föremål för en
mera omfattande utredning under ärendets fortsatta behandling. Särskilt
bör undersökas möjligheten att vid bestämningen av steriliseringslagens
vinstbegrepp i så mån korrigera skattelagstiftningens vinstbegrepp, att fri
avskrivning å inventarier icke medgives. En sådan korrigerig underlättas
av att de flesta större företag t. o. m. beskattningsåret 1945 i samband med
taxeringen till krigskonjunkturskatt torde ha upprättat planer för normal
avskrivning å inventarier.

Yttrandena. De av utredningsmännen förordade principerna ha lämnats
utan erinran i remissyttrandena.

I det vid länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län yttrande fogade utlå-
tandet från *taxeringsintendenten i länet* har denne framhållit, att bolag

som ville undgå vinststerilisering ägde goda möjligheter därtill, då årsvinsten kunde nedbringas genom reglering av varulagens värde och genom utnyttjande av möjligheterna till fri avskrivning å maskiner och inventarier.

Departementschefen. Vid bestämmandet av vad som skall anses som årsvinst enligt den föreslagna lagen har man att göra en avvägning mellan olika intressen. Å ena sidan bör man sålunda tillse, att bolagen icke beredes möjlighet att genom bokföringsmässiga åtgärder oskäligt nedbringa vinsten och därmed även spärrkontobeloppen. Å andra sidan måste man beakta önskvärdheten av att undvika en anordning, som medför invecklade och svårtillämpade regler samt nödvändiggör en vidlyftig administrativ apparat och ett alltför betungande arbete för bolagen. Utredningsmännens majoritet har med beaktande av dessa synpunkter föreslagit, att den bokföringsmässigt redovisade årsvinsten skall läggas till grund för spärrkontobeloppens fastställande men att denna årsvinst skall korrigeras i vissa hänseenden i överensstämmelse med vad som sker vid inkomsttaxeringen; därvid förutsattes dock att bedömandet av frågan, om vissa avdrag skola godtagas eller icke, skall ske summariskt.

Denna metod lider, såsom utredningsmännen själva framhållit, av den nackdelen att den icke hindrar bolag att i vissa fall nedbringa vinsten genom låg värdering av varulager och genom sådan avskrivning å maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier, som icke är affärsmässigt påkallad. Det är svårt att bedöma om man har anledning räkna med att den nya lagstiftningen skall föranleda dylika åtgärder i någon större omfattning. En del omständigheter, redovisade av utredningsmännen vid bedömandet av lämpligheten att ställa spärrkontoinsättningarna i relation till årsvinsten, tala för att farhågorna icke böra överdrivas. Andra omständigheter peka däremot i annan riktning. Emellertid kunna dessa synpunkter, även om de böra tillmätas den största betydelse, likväl icke få vara enbart avgörande. Det synes nämligen överhuvud icke vara praktiskt möjligt att giva från inkomsttaxeringen avvikande regler i dessa hänseenden utan att anordna en vidlyftig administrativ apparat; man finge därjämte räkna med en rad tvister om tillämpningen. Jag har därför för min del funnit, att det av utredningsmännens majoritet framlagda förslaget bör följas jämväl i denna del. Skulle det befinnas att vinstreglerande åtgärder av angiven art i stor omfattning vidtagas i huvudsakligt syfte att neutralisera steriliseringsföreskrifterna, synes det emellertid böra övervägas att upptaga frågan till förnyad prövning, såvitt angår 1948 års vinster.

d) Särskild nämnd för handläggning av spärrkontoärenden.

Utredningsmännen. Utredningsmännen anföra i denna del:

Det har såsom framgår av det tidigare anförda icke kunnat undvikas att i viss utsträckning utrymme lämnas för subjektiva avgöranden vid beräkningen av den vinst som skall läggas till grund för inbetalningarna. Med hänsyn till att föreslagna korrigeringar av den redovisade vinsten i huvudsak ansluta sig till skattelagarna och bolagen därför i stor utsträckning re-

dan ha erfarenhet av tolkningen av stadgandena, torde man kunna antaga att tvister skola uppkomma allenast i undantagsfall. Emellertid måste man räkna med risk för tvister i en del fall. Utredningen har därför i första hand övervägt att föreslå att tvisterna skola avgöras av allmän domstol. Denna utväg är emellertid förbunden med vissa olägenheter. För att syftet med lagstiftningen skall kunna nås är det nödvändigt, att relativt snabba avgöranden fattas sedan tvist yppats. Detta ändamål torde icke helt kunna tillgodoses vid domstolarna, särskilt med hänsyn till instanssystemet. Vidare komma tvisterna att i de flesta fall röra frågor om vilka domstolarna sakna erfarenhet. Förläggandet av tvisterna till domstolarna skulle därför säkerligen medföra krav på förebringande av bevisning som skulle vara obehörlig om annan ordning valdes. Därtill kommer att utredningen ifrågasätter lämpligheten av att nu, då de allmänna domstolarna skola börja tillämpa den nya rättegångsbalken, öka deras svårigheter genom att pålägga dem den börda en ny art av mål skulle innebära.

Särskilt med hänsyn till att uppkommande tvister i huvudsak torde avse frågor som beskattningsnämnder och beskattningsdomstolar regelmässigt ha att pröva vore det naturligt att även prövningen av nu förevarande tvister handhades av dem. I än högre grad än beträffande de allmänna domstolarna skulle emellertid slutliga avgöranden fördröjas därest denna utväg valdes.

Varken domstolarna eller beskattningsnämnderna skulle lämpligen kunna utöva tillsyn över lagstiftningens efterlevnad. Ej heller gör deras sammansättning dem ägnade att fatta beslut i andra frågor, såsom meddelande av dispens från lagstiftningen eller frigörelse från spärren m. m.

Utredningsmännen framhålla härefter, att de vid övervägandet av hithörande spörsmål funnit att syftet med lagstiftningen bäst främjades om en särskild nämnd — förslagsvis kallad spärrkontonämnden — inrättades icke blott för tillsyn över lagstiftningens efterlevnad utan även för fastställandet av spärrkontobeloppen i tvistiga fall m. m. Utredningsmännen förbisåge icke de principiella invändningar som kunde resas mot inrättandet av en särskild myndighet för fastställandet av spärrkontobeloppen. Utredningsmännen ville dock erinra om att fastställande av spärrkontobelopp icke innebure annat än en föreskrift om placering av vissa medel på särskilt sätt. Invändningarna torde även förlora i betydelse om, såsom utredningsmännen föresloge, framstående sakkunskap å hithörande områden bleve företrädd i nämnden.

Utredningsmännen föreslå vidare, att deklarationsskyldighet stadgas rörande de omständigheter som påverka beräkningen av spärrkontobeloppen. De föreslå även, att spärrkontonämnden vid sin granskning av deklarationerna skall äga utnyttja den speciella kunskap om bolagens vinstförhållanden som skattemyndigheterna besitta. I anslutning till den vanliga granskningen av bolagens självdeklarationer borde taxeringsintendenterna resp. det allmänna ombudet hos den mellankommunala prövningsnämnden kunna biträda med en granskning av spärrkontodeklarationerna. Genom att inhämta uppgifter från taxeringsmyndigheterna borde spärrkontonämnden även kunna vinna en viss kontroll över att deklarationsskyldigheten fullgjordes. Föreskrifter i nu nämnda hänseenden borde utfärdas av Kungl. Maj:t.

Yttrandena. Utredningsmännens förslag i denna del har i det övervägande antalet yttranden lämnats utan erinran.

Statskontoret har emellertid gjort gällande, att det icke vore erforderligt att tillskapa en ny administrativ apparat. Hinder syntes nämligen icke möta att anförtro åt taxeringsmyndigheterna att på grundval av de belopp, till vilka bolagens beskattningsbara vinster bliva fastställda, jämväl fastställa storleken av spärrkontoavsättningarna, särskilt som avsättningarna skulle grundas på ett årsvinstbegrepp som väsentligen överensstämde med skattelagstiftningens. Med hänsyn till steriliseringsreglernas innebörd att allenast innefatta en i inflationshindrande syfte vidtagen, tidsbegränsad inskränkning i bolagens fria förfoganderätt över vinstmedlen, torde anledning knappast föreligga att ändra ett beslut om viss spärrkontoavsättning, därest bolagets beskattningsbara inkomst blivit efter överklagande nedsatt. Statskontoret föresloge därför för sin del, att inbetalningen av vinstmedel å spärrkonto uppskötes till dess taxeringsarbetet avslutats och avsättningsbeloppet i samband därmed fastställdes. Inbetalning vid tidigare tidpunkt av någon del av spärrkontobelopp torde enklast kunna avse den del av beloppet i fråga, som grundade sig på bolagens vinstutdelning. Detta belopp skulle kunna inbetalas, så snart utdelningen fastställdes. Kontrollen över insättningarna å spärrkonto torde lämpligen kunna överlämnas åt förslagsvis länsstyrelserna eller kupongskattekontoret. Åt länsstyrelserna kunde enligt statskontorets mening jämväl anförtros de övriga uppgifter, som enligt de föreslagna beslämmelserna skulle ankomma å spärrkontonämnden.

Handelskammaren i Göteborg har framhållit, att inrättandet av ett särskilt organ syntes vara ofrånkomligt, men har ifrågasatt om icke en enklare och billigare lösning kunde uppnås, om de lokala taxeringsmyndigheterna anlätades för en del primära uppgifter, eventuellt så att spärrkontonämnden fungerade som en överinstans i förhållande till taxeringsnämnderna.

Departementschefen. De skäl utredningsmännen anfört mot att de allmänna domstolarna skulle avgöra frågor om fastställande av spärrkontobelopp finner jag övertygande.

Mot statskontorets förut omnämnda förslag — som måste anses innebära att överklagande av beskattningsnämndernas beslut icke finge ske — kan i första hand invändas, att det icke bör ifrågakomma att i ärenden som här avses förmäna ett bolag rätt att överklaga en beskattningsnämnds beslut. Ytterligare förtjänar framhållas, att ett bifall till statskontorets förslag skulle äventyra den enhetlighet i tillämpningen, som man med hänsyn till frågornas art bör eftersträva. Ej heller kan jag biträda statskontorets uppfattning att övriga uppgifter, som enligt utredningsmännens förslag skulle ankomma på spärrkontonämnden, lämpligen kunna anförtros åt länsstyrelserna. Dessa uppgifter kunna omfatta bland annat meddelande av dispens från insättningskyldighet och förordnande om redan insatta medels frigörande från spärren och äro av sådan art, att de böra ankomma på en för hela riket gemensam myndighet.

Med hänsyn till vikten av snabba avgöranden och enhetligt bedömande av uppkommande frågor torde inrättandet av en särskild nämnd vara ofrånkomligt. Såsom utredningsmännen förutsatt bör emellertid nämnden, för tillgodogörande av skattemyndigheternas speciella kunskap om bolagens vinstförhållanden, på lämpligt sätt samarbeta med dessa myndigheter. Erforderliga föreskrifter i detta hänseende synas lämpligen böra utfärdas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

e) Frigörande från spärr, överlåtbarheten av spärrkontomedel, m. m.

Utredningsmännen. Utredningsmännen anföra, att de på spärrkonto insätta medlen skola dragas ur marknaden för en tid framåt. Med hänsyn till svårigheterna att bedöma den kommande utvecklingen hade utredningsmännen icke tagit ställning till frågan, hur länge spärren skulle bestå, utan begränsat sig till att föreslå, att spärrade medel skulle frigöras efter förordnande av Konungen i den ordning som kunde komma att bestämmas i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag. Enligt utredningsdirektiven borde frågan om spärren alltjämt skulle bestå underkastas prövning senast vid 1950 års riksdag. Skedde ej detta, syntes rimligen spärren böra automatiskt upphävas. I anslutning härtill hade utredningsmännen i förslagets avslutningsbestämmelser upptagit ett stadgande, att på spärrkonto insatta medel skulle vara fria från spärr från och med den 1 januari 1951, såvitt ej lagbestämmelser i annan riktning då tillkommit.

Utredningsmännen anföra vidare:

För att undgå, att lagstiftningen i enskilda fall skall leda till obilliga konsekvenser, torde det vara nödvändigt att hålla möjligheten öppen, att medel under särskilda omständigheter må frigöras även under spärrtiden. Ett bolag, som ett år redovisat en avsevärd vinst och därför belastats med skyldighet att göra en spärrkontoavsättning, kan följande år gå med stor förlust. Har ett bolag försatts i konkurs eller trätt i likvidation, böra medel återbetalas, i den mån de erfordras för att förnöja bolagets borgenärer. I viss utsträckning synes man också böra taga hänsyn till att bolag genom tvånget att avsätta medel till spärrkonto kan komma i likviditetssvårigheter, vilka, om medlen icke återbetalas, skulle kunna tvinga bolaget till konkurs eller likvidation. En sådan situation kan föreligga även om värdet av bolagets tillgångar avsevärt överstiger skulderna. Särskilt kan detta inträffa i fall, då krediter, som lämnats bolaget, oförmodat uppsägas. Det lämpligaste synes vara att medlen frigöras för att senare, när likviditetskrisen övervunnits, åter inbetalas på spärrkonto. Det synes också vara rimligt att i viss utsträckning taga hänsyn till, att ett bolag på grund av kravet på spärrkontoinsättning kan komma att hindras att utföra en ur allmän synpunkt önskvärd investering eller att tvingas att inskränka sin rörelse och avskeda arbetare.

Det bör givetvis icke komma i fråga, att ett bolag tillåtes att sälja eller belåna sina spärrkontomedel. Lagstiftningen skulle då lätt förfela hela sin effekt. Spärrkontomedel skulle ju under sådana omständigheter faktiskt komma att vara ett slags kortfristiga obligationer, som skulle kunna användas som säkerhet vid mobilisering av medel till nya investeringar. Utredningen föreslår därför ett stadgande, att varje avtal eller utfästelse under spärrtiden avseende spärrade medel skall vara ogiltigt.

Utredningsmännen framhålla, att förbudet mot överlåtelse och pantsättning icke utesluter, att spärrade medel tagas i beaktande vid uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter. Förbudet innebure visserligen, att en part under spärrtiden icke kunde erhålla en rätt till de spärrade medlen såsom sådana, även om avtalet avsåges skola bliva tillämpligt först sedan medlen frigjorts från spärren. Detta hindrade emellertid icke, att ett bolag nu åtog sig en förpliktelse att betala en fordran den dag medlen frigjordes och att förbindelsens belopp gjordes beroende av storleken av bolagets spärrkonto. Skuldförbindelser av denna art kunde givetvis gälla skiftande ändamål. De kunde t. ex. lämnas till en stiftelse för de anställdas välfärd eller avse intjänad lön, vars utbetalande skjutits på framtiden.

Utredningsmannen hr *Hermansson* har i sin reservation anfört:

I diskussionen om sterilisering för viss tid av en del av aktiebolagens vinster har vanligen endast den synpunkten framkommit, att de påtänkta åtgärderna skulle innebära en betydande ekonomisk belastning för bolagen. Ordet »offer» har t. o. m. använts. Mera sällan har däremot den synpunkten framförts, som jag finner vara av väsentlig betydelse i detta sammanhang, nämligen att sådan sterilisering av en del av bolagsvinsterna kan innebära en väsentlig nackdel för arbetarna och övriga anställda vid resp. företag. I utredningens betänkande har utsagts, att en höjning av lönenivån »i och för sig skulle ha varit möjlig med hänsyn till vinstutvecklingen hos aktiebolagen under de senare åren». Genom den föreslagna steriliseringen av en del av vinstsumman minskas marginalen för löneförhöjningar. Arbetarna skulle alltså avstå från en med hänsyn till vinstutvecklingen möjlig lönestegring mot att sterilisering av ett visst vinstbelopp äger rum. För min del kan jag icke acceptera denna tankegång, särskilt med hänsyn till de betydande stegringar av levnadskostnaderna som ägt rum under den senaste tiden och som verkat i reallönesänkande riktning.

I utredningens betänkande har hela tiden förutsatts att de steriliserade beloppen, när de om viss tid bli fria, skulle återföras till resp. aktiebolag. De skulle alltså i princip vara att betrakta som aktiebolagets medel. Förutsättningen för att jag för min del kunnat acceptera de synnerligen låga procenttal för steriliseringsuttaget, som blivit utredningens beslut, är att de steriliserade beloppen vid frigörandet icke återföras till resp. aktiebolag. De böra i stället i princip vara att betrakta som arbetarnas och de anställdas medel.

Hur dessa medel vid frigörandet skall fördelas mellan olika grupper av arbetare och anställda bör bli föremål för ytterligare överväganden i samråd med de fackliga organisationerna. Olika vägar kan tänkas. Medlen kan fonderas och användas för sociala ändamål av olika slag eller omedelbart fördelas på visst sätt. Den part som förvaltar och disponerar medlen kan vara de fackliga huvudorganisationerna, förbunden inom olika produktionsgrenar eller arbetare och övriga anställda vid varje aktiebolag. Det väsentliga har för mig varit, icke att framkomma med en i hast gjord detaljerad lösning, utan att ställa den principfråga som här är den väsentliga, nämligen: Vems skall de steriliserade beloppen anses vara? Aktiebolagens eller arbetarnas? Som redan anförts är min åsikt att de i princip bör vara att betrakta som arbetarnas och de anställdas medel.

Mot denna principuppfattning kan möjligen resas invändningen, att frågan om fördelningen av produktionens avkastning mellan företagare och anställda liksom hittills bör lösas genom förhandlingar mellan parterna på

arbetsmarknaden. Statsmakterna bör icke lägga sig i denna fråga. Härtill skall i detta sammanhang endast anmärkas, att statsmakterna genom steriliseringen av viss del av bolagsvinsterna redan intervererat i frågan om fördelningen av produktionens avkastning. Det synes då lämpligt att detta ingripande blir till arbetarnas och de anställdas fördel. Några hållbara argument för att ingripandet icke skall göras på detta sätt kan jag för min del icke finna.

Yttrandena. Bank- och fondinspektionen har framhållit angelägenheten av att bestämmelsen om medels frigörande från spärren icke finge enbart teoretisk giltighet samt föreslagit att möjligheten till frigörande vidgades till att avse även den situationen att en konjunkturedgång inträdde, antingen denna vore av mer allmän räckvidd eller berörde allenast någon eller några branscher. Frågan huruvida spärrade medel borde frigöras av denna anledning torde emellertid böra avgöras av Kungl. Maj:t.

Jämväl länsstyrelsen i Kopparbergs län har anmärkt att ändrade konjunkturer kunde föranleda till att spärrade medel borde frigivas.

Skånes handelskammare har framhållit, att det otvetydigt borde slås fast, att de på spärrkonto insatta medlen tillhörde bolagen och ingen annan samt att de inskränkningar, som vidtoges i bolagens rätt att förfoga över dessa deras egna medel, komme att upphöra vid viss tidpunkt.

Flera andra handelskammare ävensom *redareföreningen* ha givit uttryck för samma uppfattning.

Kommerskollegium har jämväl förordat, att ett påpekande i sådan riktning intoges i lagtexten, då detta otvivelaktigt skulle vara ägnat att minska den oro den ifrågasatta lagstiftningen förorsakat hos näringslivet.

Köpmannaförbundet har understrukit, att tillämpningen av frigörelsebestämmelsen icke finge bliva alltför restriktiv. Det påpekades att för detaljhandeln, där företagsenheterna i allmänhet vore små, likvida medel ofta endast med stor svårighet kunde anskaffas lånevägen; särskilt gällde detta nystartade bolag vilka ofta hade god räntabilitet men dålig likviditet.

Kooperativa förbundets styrelse har framhållit, att de spärrade medlen ovillkorligen åter måste ställas till bolagens disposition så snart förhållandena gjorde det möjligt att så skedde utan olägenhet för folkhushållet. Vid frigörande av medlen kunde emellertid en bekymmersam situation uppstå, om på en gång hundratals miljoner kronor skulle bli fritt tillgängliga för investeringar eller andra ändamål. Därigenom skulle ett starkt tryck åter komma att riktas mot varumarknaden, varjämte skatteunderlaget tillfälligt kunde minskas på ett för stat och kommun besvärande sätt, i den mån medlen användes till skattemässigt avdragsgilla kostnader. Det ifrågasattes därför, huruvida det icke vore lämpligt att de å spärrkonto avsatta medlen finge tagas i anspråk först vid inträffande lågkonjunktur.

Beträffande det föreslagna stadgandet om ogiltighet av överlåtelse och pantsättning av spärrkontotillgodohavandena har kooperativa förbundets styrelse anfört:

De spärrade medlen komma att, om förslaget genomföres, stå som en tillgångspost i de bolag, som äga medel innestående på ett spärrkonto hos riks-

banken. Denna tillgångs vederhäftighet får inte ifrågasättas. — — — Är tillgången reell så följer därav, att alla kreditgivare till ett bolag med tillgodohavande på spärkonto vid bedömandet av bolagets ställning räkna med tillgången som vederhäftig. Därav följer, att kredit — alltså även långivning — kommer att lämnas ett bolag med hänsyn till dess ekonomiska ställning vari ingår spärkontomedel. Även om bolag äro förbjudna att avtalsenligt binda spärmedel för ett visst lån, är det ofrånkomligt att både bolag och kreditorer komma att räkna spärmedel som en tillgång vid bedömandet av bolagets kreditvärdighet. Det förefaller styrelsen med hänsyn till det anförda vara överflödigt att bestämmelsen om förbud mot överlåtelse och pantsättning införes i lagen. Det man vill nå, att en viss penningmängd spärras, vinner även om belåningsrätt medgives. Ty det avsedda beloppet tages ifrån de penninginstitutioner, där de berörda bolagen ha sina pengar placerade, och föres till ett spärkonto i riksbanken. Den effekt, som synes föresväva utredningen, förutsatte att ett bolag generellt vägras ta kredit eller lån i större omfattning än som begagnades av företaget vid lagens tillkomst. Men en sådan lagstiftning är orimlig. Det kunde alltså inte väntas, att den föreslagna åtgärden blir av den betydelse för varje enskilt bolag, som utredningen antar skall bli fallet, även om belåning av inbetalningsbevisen förbjudes. Härtill kommer att bolag, som inneha obligationer eller andra lätt realiserbara papper, komma att vid behov sälja eller belåna dessa. Emellertid torde de föreslagna spärkontoavsättningarna i och för sig bli ganska effektiva vare sig förbudet mot överlåtelse bibehålles eller ej. Då det steriliserade kapitalet skall förräntas med endast två procent, komma bolag, även om de ha rätt att belåna bevisen, att endast med tveksamhet anlita belåningsmöjligheten. Långgivarna torde nämligen kräva minst fyra procents ränta på lån. De bolag, som nu äga likvida medel, stimuleras genom den obetydliga ränta de erhålla på avista medel till att göra investeringar. Men skola de för ändamålet nödgas upptaga lån mot relativt högre ränta, kommer detta, liksom en höjd räntenivå i allmänhet, att verka återhållande på investering.

Landsorganisationen har uttalat att landsorganisationen, som fäst viss vikt vid de i direktiven framförda synpunkterna att en sterilisering ej blott minskade underlaget för företagens investeringar och utdelningshöjningar utan jämväl för löneökningar, konstaterat att lagstiftningen icke utgjorde något hinder för förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter om de steriliserade medlens framtida användning.

Departementschefen. Utredningsmännens förslag innebär bland annat, att spärren å insatta medel skall upphöra den 1 januari 1951, om ej lagbestämmelser i annan riktning dessförinnan tillkommit. Frågan om spärrens bestånd måste alltså underkastas prövning senast vid 1950 års riksdag. Förslaget överensstämmer härutinnan med de för utredningen meddelade direktiven.

I anledning av att frågan om äganderätten till de medel, som komma att insättas å spärkonton, berörts såväl i reservationen till utredningsmännens förslag som i flera yttranden vill jag hänvisa till att i direktiven för utredningen uttryckligen framhållits, att syftet med utredningen *icke* vore att söka nå fram till en lagstiftning om andel i bolagens vinst för de anställda och att frågan om fördelningen av produktionens avkastning mellan före-

tagare och anställda liksom hittills borde lösas genom förhandlingar mellan parterna å arbetsmarknaden. I anslutning härtill vill jag understryka, att det avgörande motivet för lagförslagets framläggande är önskvärdheten av att med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen medlen för en viss tid bli spärrade i riksbanken. Medlen tillhöra givetvis alltså vederbörande bolag och skola vid spärrrens hävande återställas till bolagens fria förfogande. Att i lagtexten intaga någon särskild förklaring om äganderätten anser jag emellertid onödigt; lagtexten utgår uppenbarligen ifrån denna förutsättning, något som framgår bland annat av stadgandet i 7 § att medlen skola insättas å »särskilt för bolaget upplagt» konto i riksbanken. Jag vill dock framhålla, att det ekonomiska läget år 1950 fortfarande kan vara sådant, att statsmakterna av penningpolitiska skäl icke anse sig kunna, vare sig helt eller delvis, häva spärrren och därigenom göra stora belopp på en gång fritt tillgängliga för investeringar och andra ändamål. Det får därför icke anses uteslutet, att spärrren då förlänges eller att föreskrifter meddelas om allenast ett successivt frigörande av medlen. Ett beslut i sådan riktning måste emellertid enligt min mening ha en penningpolitisk syftning och sålunda icke innebära ett ställningstagande från lagstiftarens sida till frågan om fördelningen av produktionens avkastning mellan företagare och anställda.

Utredningsmännen ha ansett det nödvändigt att öppna möjlighet till frigörelse från spärrren även under spärrtiden för att lagstiftningen i enskilda fall icke skall leda till obilliga konsekvenser. Såsom framgår av 18 § första stycket i utredningsmännens förslag föreslås, att spärrkontonämnden efter framställning skall kunna förordna om sådan frigörelse, såframt avsevärda betalningssvårigheter föreligga för ett aktiebolag eller eljest särskilda förhållanden böra föranleda dylikt förordnande. En sådan bestämmelse synes mig erforderlig. Jag vill blott anmärka, att utredningsmännens i motiven angivna exemplifiering av fall, där frigörelse från spärrren bör ske, icke kan anses vara fullständig. I anslutning till ett av exemplen må sålunda nämnas, att frigörande stundom kan tänkas böra ske, då detta är en förutsättning för avslutande av likvidation, även om medlen icke erfordras för att förnöja borgenärer. Det ligger över huvud taget vikt uppå, att bestämmelsen tillämpas på ett smidigt sätt så att svårare olägenheter av spärrren undanröjas.

I ett par yttranden har framhållits, att ändrade konjunkturner borde kunna föranleda till att spärrmedel frigjordes. I anledning härav må framhållas att, om en konjunkturedgång är av beskaffenhet att drabba allenast enskilda aktiebolag, den spärrkontonämnden medgivna befogenheten att förordna om medels frigörande synes vara tillfyllest. Vid en konjunkturedgång av mera allmän räckvidd berörande näringslivet i dess helhet, kan däremot hela frågan om lagstiftningens bestånd behöva omprövas, men sådan prövning bör självfallet ankomma på Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Någon ändring i utredningsmännens lagförslag föranledes sålunda icke härav. Emellertid kan en konjunkturedgång inträda, som utan att drabba hela näringslivet dock bör föranleda till att spärrkontomedel frigö-

ras för en eller flera branscher. För ett sådant läge är den spärrkontonämnden tillagda befogenheten ej tillfyllest, då spärrkontonämndens förordnanden enligt lagförslaget förutsätta särskilda framställningar från aktiebolagen. Avgörandet av sådana frågor bör ej heller anförtros åt nämnden. Då det emellertid med hänsyn till frågornas relativt begränsade räckvidd ej synes nödvändigt att de underställas riksdagens prövning, föreslår jag ett tillägg i utredningsmännens förslag (18 §) av innebörd, att Kungl. Maj:t må, om ändrade konjunkturförhållanden därtill föranleda, förordna att medel tillhörande viss grupp eller vissa grupper av aktiebolag helt eller delvis frigöras från spärren.

Utredningsmännens förslag om ogiltighet av avtal eller andra utfästelser beträffande rätten till spärrade medel anser jag för min del böra godtagas. Utan sådant stadgande bleve verkan av insättningsskyldigheten väsentligt förringad, såvitt gällde den eftersträfvade återhållsamheten hos de berörda bolagen i fråga om investeringar. Visserligen utesluter icke stadgandet att, då ett aktiebolag upptager kredit, långgivaren vid bedömningen av bolagets ekonomiska ställning beaktar bolagets tillgodohavande i form av spärrade medel, men skillnaden häremellan och det fall att bolaget kunde formligen pantförskriva sin fordran å riksbanken synes mig påtaglig. Förbudet att överlåta eller pantsätta fordringen måste anses vara i hög grad ägnat att minska kreditmöjligheterna och därigenom främja lagstiftningens syften.

f) Undantag från steriliseringsföreskrifterna.

Utredningsmännen. Beträffande bankaktiebolagen framhöllo utredningsmännen, att dessa intoge en särställning i vad avsåge åtgärder i penningsteriliserande syfte. Utredningsmännen påpekade, att bankaktiebolagens årsvinster endast utgjorde en ringa del av bankernas likvida medel. Det erinrades jämväl om lagen den 15 december 1939 angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, enligt vilken lag Kungl. Maj:t hade möjlighet bland annat att skärpa banklagens krav på kassareserv och att bestämma, att viss del av kassareserven skulle redovisas i tillgodohavanden i riksbanken. Utredningsmännen framhöllo, att ett ingripande med stöd av denna lag skulle ur inflationshämmande synpunkt få en helt annan effekt än en föreskrift att bankaktiebolag liksom andra aktiebolag skulle göra spärrkontoinsättningar till ett belopp motsvarande en viss del av vinsten. Det påpekades även, att bankaktiebolag på grund av banklagens bestämmelser icke ägde att själva taga aktiv del i produktionslivet. Bankaktiebolag finge sålunda icke annat än under vissa villkor förvärva fastigheter, inventarier eller aktier i andra bolag.

Utredningsmännen ansåge sig med hänsyn till vad sålunda anförts böra föreslå, att bestämmelserna om insättning av medel på spärrkonto icke skulle äga tillämpning å bankaktiebolag.

Utredningsmännen ha vidare — efter att ha lämnat vissa uppgifter om

försäkringsaktiebolagens vinster, vinstutdelningar och kapitalplaceringar (betänkandet, s. 55—57) — beträffande frågan om undantagande av dessa bolag från insättningskyldigheten anfört:

Enligt utredningens åsikt bör det icke råda någon tvekan om, att livförsäkringsrörelse bör undantagas från den nya lagstiftningens bestämmelser om insättningar av medel å spärrkonto. Aktieägarintresset är starkt begränsat och lagen om försäkringsrörelse ger noggranna bestämmelser om försäkringsfondernas placering. Sakförsäkringsbolagens rörelse är av en annan karaktär. Dess syfte är att ge aktieägarna vinst. Man skulle utan lagtekniska hinder kunna genomföra en lösning, enligt vilken man från kravet på spärrkontoavsättning undantog icke bara de rena livbolagen utan även de blandade liv- och sakbolagen i den mån det för dessa är fråga om vinster som härröra från livförsäkringsrörelsen.

Utredningen har emellertid stannat vid att förorda, att även sakförsäkringsbolagen uteslutas från bestämmelserna om spärrkontoavsättning. Ett steriliseringsväng, som avsåg en viss del av årsvinsten eller utdelningen för sakförsäkringsbolagen, skulle ur inflationsbekämpande synpunkt ha mycket liten betydelse. Anser man, att lagstiftningsåtgärder böra vidtagas på detta område, böra de innehålla allmänna föreskrifter om bolagens fondplaceringar. Det är emellertid icke utredningens uppgift att bedöma, i vad mån en sådan lagstiftning kan vara påkallad.

Från skyldigheten att göra avsättning till spärrkonto ha enligt förslaget jämväl undantagits systembolagen på grund av dessa bolags särskilda karaktär ävensom andra bolag, som avses i rusdrycksförsäljningsförordningen. Av praktiska skäl har det inte heller ansetts lämpligt att under lagstiftningen inbegripa de allra minsta bolagen.

Vid sidan av de speciella undantag, som taga sikte på vissa typer av aktiebolag, ha utredningsmännen uppställt en allmän dispensregel. Med hänsyn till svårigheterna att överblicka de mångskiftande förhållandena inom bolagsvärlden har dispensregeln fått en relativt vidsträckt formulering. Utredningsmännen understryka, att det förhållandet, att ett bolag undantagits från skyldigheten att göra spärrkontoinsättningar, icke innebär att bolaget också undantages från bestämmelserna om begränsning av vinstutdelning.

Yttrandena. Utredningsmännens förslag om bank- och försäkringsaktiebolags fritagande från skyldigheten att verkställa spärrkontoinsättningar har lämnats utan erinran i yttrandena.

Bank- och fondinspektionen har i denna del anfört:

Att bankaktiebolagen undantagits från den tilltänkta lagstiftningen synes icke vara ägnat att motverka ändamålet med bestämmelserna, i vart fall om frågan ses på kort sikt. Man måste nämligen antaga, att industriföretagen komma att fullgöra sina spärrkontoförpliktelser antingen genom överflyttande av tillgodohavanden från affärsbankerna till riksbanken eller genom att upptaga krediter hos affärsbankerna, vilkas möjligheter att bedriva annan utlåningsverksamhet och därigenom medverka till investeringar följaktligen torde förminska. Skulle däremot av andra orsaker, t. ex. omfattande lagerutförsäljningar hos företagen, bankaktiebolagens tillgång

till likvida medel framdeles ökas, är det tydligt, att åtgärder kunna befinnas erforderliga i syfte att jämväl inskränka bankföretagens medelsresurser och därmed deras möjligheter till en utvidgad kreditgivning. I sådant hänseende är att erinra om förekomsten av 1939 års lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv. Inspektionen är dock icke övertygad om att sagda lag är det mest lämpliga instrument för vinnandet av angivna syfte; skäl torde därför föreligga att överväga om icke andra möjligheter borde tillskapas härutinnan.

Till yttrandenas innehåll, i vad angår övriga av utredningsmännen föreslagna bestämmelser om undantag från steriliseringsföreskrifterna, torde jag få återkomma i samband med redogörelsen för utformningen av de särskilda bestämmelserna i lagförslaget.

Departementschefen. Utredningsmännens förslag om bankaktiebolagens fritagande från skyldigheten att insätta medel å spärrkonto finner jag böra godtagas. Det är nämligen uppenbart att, om åtgärder skulle befinnas erforderliga för inskränkning av bankaktiebolagens kreditgivning, andra vägar måste beträdas som giva väsentligt större effekt i detta hänseende än en vinstmedelssterilisering enligt det föreliggande lagförslaget. Frågan om vilka åtgärder, som under nyss angivna förutsättning kunna bli erforderliga, torde emellertid icke böra upptagas i detta sammanhang.

Vad nu sagts om bankaktiebolagen synes äga motsvarande tillämpning i fråga om försäkringsaktiebolagen.

8. Specialmotivering.

1 §.

Utredningsmännen. Utredningsmännen ha angående begreppet vinstutdelning återgivit vissa uttalanden därom av de sakkunniga som utarbetade det till grund för 1943 års utdelningsbegränsningslag liggande förslaget (SOU 1942: 2). Dessa uttalanden innehöllo bland annat, att såsom utdelning skulle räknas varje fördelning av vinst till aktieägarna i denna deras egenskap oavsett benämningen (t. ex. »bonus»), att med utdelning avsåges jämväl vinstutdelning i förtäckt form, såsom arvode eller tantiem väsentligt överstigande skäligen ersättning för nedlagt arbete, ävensom att under sken av köp eller andra affärstransaktioner kunde ske en förmögenhetsförskjutning från bolag till aktieägare, som vore att bedöma såsom en förtäckt vinstutdelning (betänkandet s. 61).

Beträffande den föreslagna regeln (1 § första stycket) att utdelning må ske med ett belopp, motsvarande utdelningen för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947, eller ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1946 (medeltalsbeloppet) anföra utredningsmännen:

Av skäl som utvecklats i utredningens allmänna uttalanden föreslår utredningen att i lagstiftningen såsom huvudregel upptages en bestämmelse om utdelningsstopp i förhållande till tidigare år. Ett sådant utdelningsstopp kan utformas på olika sätt. Sålunda kunde man med bibehållande av den teknik som tillämpats i de tidigare utdelningsbegränsningslagarna stadga, att utdelning finge ske med belopp motsvarande högst den procent av den behållna förmögenheten vartill vinstutdelningen under visst jämförelseår uppginge. En sådan regel lämnar emellertid utrymme för faktisk utdelningsökning, i den mån förmögenheten hos ett bolag ökar under de räkenskapsår lagen avser. Utredningen, som velat förebygga sådan tänjbarhet, har stannat vid att föreslå en regel att det *belopp* som utdelats tidigare icke får överskridas.

Vid tillämpningen av lagen föreligger, såvitt rör jämförelsebeloppet, valrätt mellan två alternativ, nämligen antingen det belopp som utdelades för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947 eller medeltalet av de belopp som utdelades för de tre sista räkenskapsåren som utgått före den 1 oktober 1946.

Vid bestämmandet av räkenskapsåret enligt det första alternativet har utredningen velat tillgodose önskemålet att utdelningar av redan beslutad höjd i regel skola kunna bibehållas. Därvidlag är då att märka att en del bolags räkenskapsår icke sammanfalla med kalenderåret. För dessa bolag skulle ett bestämmande av jämförelseåret till det sista räkenskapsåret som utgått före den 1 januari 1947 innebära att nämnda syfte icke kunde helt uppfyllas. En under 1947 beslutad utdelningshöjning skulle nämligen icke kunna bibehållas för dessa bolag, även om den skett inom ramen för då gällande lagstiftning. Emellertid bör vid jämförelseårets bestämmande också såvitt möjligt förhindras att utdelningshöjning, som skett med vetskap om den nya lagstiftningen, kan läggas till grund för utdelningar för kommande år. För detta ändamål borde såsom dag för räkenskapsårets utgång väljas t. ex. den 1 maj 1947. Vad beträffar de fondbörsnoterade bolag, vilka ha räkenskapsår som icke sammanfalla med kalenderåret, lära enligt vad utredningen inhämtat deras utdelningar för det sista räkenskapsåret, i den mån de icke redan fastställts, komma att bestämmas på sådant sätt att några farhågor för kringgående av lagstiftningen icke torde behöva hysas. De övriga bolag vilkas räkenskapsår ej sammanfalla med kalenderåret och vilka icke fastställt sina utdelningar före utgången av 1947, torde vara endast ett fåtal. Efter övervägande av de anförda synpunkterna har utredningen funnit skäligt föreslå att såsom jämförelseår enligt det första alternativet väljes det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947.

Det alternativ, enligt vilket utdelningen för räkenskapsår som omfattas av lagen må uppgå till högst ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått före den 1 oktober 1946, innebär för aktiebolag, vilkas räkenskapsår sammanfaller med kalenderår, att jämförelseåren bli åren 1943, 1944 och 1945. Beträffande denna bestämmelse hänvisas vidare till den allmänna motiveringen.

I 1 § andra stycket i utredningsmännens förslag har upptagits en regel att, om aktiekapitalet under något av de tre sista räkenskapsår, som utgått tidigare än den 1 oktober 1946, ökats genom ny aktieteckning eller nedsatts, medeltalsbeloppet skall motsvara den procent av aktiekapitalet som, i medeltal, utdelningsbeloppen för vart och ett av nämnda år utgjorde i förhållande till aktiekapitalet vid utgången av det räkenskapsår utdelningen avsåg.

Beträffande denna regel anföra utredningsmännen att, såsom huvudregeln utformats i första stycket erfordrades kompletterande bestämmelser för de fall att *aktiekapitalet under de tre jämförelseåren ökats eller nedsatts*. Vid sådan ökning av aktiekapitalet, som icke skett genom överföring av besparade vinstmedel, skulle eljest en med lagstiftningen icke avsedd minskning av förräntningen inträda. Vid nedsättning skulle däremot en högre utdelning bli tillåten än som avsetts.

Innebörden av den föreslagna regeln belyses av utredningsmännen genom ett par exempel (betänkandet s. 63).

I 1 § tredje stycket i utredningsmännens förslag stadgas att, om under räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, aktiekapitalet ökats genom ny aktieteckning, den enligt vad förut stadgats tillåtna vinstutdelningen för detta och följande räkenskapsår må höjas med fem procent av det belopp som tillförts bolaget på grund av aktieteckningen. Har däremot under räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, nedsättning av aktiekapitalet skett genom återbetalning till aktieägarna, skall från utdelningsbeloppet för räkenskapsår, då återbetalning skedde, och för följande räkenskapsår avdragas så mycket som svarar mot återbetalningens andel av aktiekapitalet före nedsättningen, dock högst fem procent av det återbetalade beloppet.

Utredningsmännen motivera dessa bestämmelser sålunda:

I detta stycke lämnas kompletterande bestämmelser för vissa fall då *aktiekapitalets storlek förändrats under räkenskapsår som utgått den 1 oktober 1947 eller senare*. Vid ökning av aktiekapitalet genom ny aktieteckning skall det enligt tidigare stadganden tillåtna utdelningsbeloppet få höjas med fem procent av det belopp, som tillförts bolaget på grund av aktieteckningen. Denna regel står i överensstämmelse med den i utredningens allmänna uttalanden anförda synpunkten att nystartade aktiebolag alltid böra få utdela 5 procent av aktiekapitalet. En nyteckning av aktiekapital i äldre bolag bör medföra möjlighet till motsvarande utdelningsökning. Genom att rätten till sådan ökning är knuten till *nyteckning* kan förmånen icke vinnas genom att aktiekapitalet ökas genom överföring av vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar enligt 100 § 2 mom. nya aktiebolagslagen. Med belopp som på grund av aktieteckningen tillförts bolaget avses ej endast kontanta inbetalningar utan även annan egendom som genom nyteckningen tillföres bolaget, t. ex. apportegendom. Enligt den föreslagna bestämmelsen inträder möjligheten till utdelningshöjning redan för det räkenskapsår varunder ökningen av aktiekapital verkställes.

Nedsättning av aktiekapitalet genom återbäring till aktieägarna medför enligt andra punkten att det eljest tillåtna vinstutdelningsbeloppet skall minskas i den proportion vari återbäringen står till aktiekapitalet före nedsättningen. Vinstutdelningsbeloppet behöver dock aldrig minskas med mer än 5 procent av det återbetalade beloppet. Sistnämnda regel har införts med tanke på bolag, som på grund av stora fonder eller dolda tillgångar ha hållit en i förhållande till aktiekapitalet hög utdelning. En i förhållande till bolagets verkliga förmögenhet relativt obetydlig nedsättning av aktiekapitalet skulle för sådana bolag eljest kunna föranleda en alltför stark minskning av utdelningen.

Yttrandena. Utformningen av 1 § första stycket har i allmänhet lämnats utan erinran i yttrandena.

Industriförbundet och *Stockholms handelskammare* ha dock föreslagit ett tillägg av innehåll att, om ett aktiebolag under år 1947 eller motsvarande räkenskapsår övertagit ett annat aktiebolags verksamhet med samtliga tillgångar och skulder samt sistnämnda bolag följaktligen upphört att lämna utdelning, maximiutdelningen för förstnämnda bolag skulle beräknas på grundval av det sammanlagda belopp, vilket tidigare utdelats från båda bolagen.

Kommerskollegium har, under framhållande av att det i nyssnämnda yttranden framlagda förslaget icke utan vidare kunde godkännas, anfört att dispensvägen syntes vara den riktigaste metoden för att komma till rätta med sådana fall då ur rättvise- och billighetssynpunkt den i yttrandena föreslagna beräkningsmetoden framstode såsom mest tillfredsställande.

Industriförbundet och *några handelskammare* ha vidare framhållit, att i 1 § saknades specialbestämmelser för de fall då aktiekapital höjts genom nyteckning under år 1946 eller motsvarande räkenskapsår. Om i sådana fall det nytillkomna aktiekapitalet allenast under en del av år 1946 arbetat i bolaget och utdelningen å de nytecknade aktierna därför reducerats i jämförelse med utdelningen å äldre aktier, borde jämlikt grunderna för lagstiftningen till grund för beräkningen av utdelningen för år 1947 läggas det belopp, vartill utdelningen för år 1946 skulle ha uppgått om de nytecknade aktierna erhållit samma utdelningsprocent som de äldre aktierna. För de fall åter att det nytillkomna aktiekapitalet icke alls fått deltaga i vinstutdelningen för år 1946 borde utdelning för år 1947 få ske med 1946 års utdelningsbelopp jämte 5 procent å det nytecknade aktiekapitalet.

Kommerskollegium har ansett att dessa påpekanden borde beaktas.

Departementschefen. För de i vissa yttranden berörda fusionsfallen synas, med hänsyn till att innehållet i de särskilda fusionsavtalen kan vara i hög grad växlande, särskilda lagbestämmelser icke böra upptagas. Utgår vederlag i penningar till det överlåtande bolaget, kan sålunda skäl saknas för att medgiva det övertagande bolaget att beräkna utdelningen å båda bolagens sammanlagda utdelningsbelopp för tidigare år. Sker ny aktieteckning i det övertagande bolaget för fusionens genomförande, tillåtes enligt tredje stycket i förevarande paragraf att utdelningen höjes med 5 procent av vad som genom aktieteckningen tillföres det övertagande bolaget. Skulle med hänsyn till tidigare utdelningar i de båda bolagen och förhållandena i övrigt denna utdelning framstå som allt för ringa — liksom i övriga fall då frånvaron av särskild reglering av fusionsfallen kan medföra obilligt resultat — bör dispens enligt 6 § kunna komma i fråga. Med hänsyn till det anförda anser jag den av utredningsmännen föreslagna utformningen av 1 § första stycket böra godtagas.

Utredningsmännen ha föreslagit särskilda regler med avseende å de fall, då utdelningsbeloppet för år 1946 eller motsvarande räkenskapsår icke lämp-

ligen kan läggas till grund för senare utdelningar på grund av att aktiekapitalet ökats eller nedsatts under det räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare. Utredningsmännens förslag innebär, att vid ökning av aktiekapitalet genom ny aktieteckning 5 procent av det bolaget tillförda beloppet skall läggas till utdelningsbeloppet för år 1946 och att vid nedsättning av aktiekapitalet genom återbetalning till aktieägarna minskning av utdelningsbeloppet skall ske efter förhållandet mellan det återbetalade beloppet och aktiekapitalet före nedsättningen, dock med högst 5 procent av det återbetalade beloppet. Genom att vid nyteckning hänsyn skall tagas till det belopp, som tillförts bolaget, blir i förekommande fall jämväl den omständigheten beaktad att aktieteckningen skett till överkurs.

Jag har intet att erinra mot den principiella lösning av förevarande spörsmål, som utredningsmännen föreslagit. Däremot vill jag förorda ett par detaljändringar. Såvitt gäller ökning av aktiekapitalet anknyses i utredningsmännens förslag rätten till högre utdelning till att *ökningen* skall ha skett under räkenskapsår som utgått den 1 oktober 1947 eller senare. Emellertid synes det — med hänsyn till att ökningen av aktiekapitalet kan ske under ett tidigare år än det, för vilket rätt till utdelning första gången åtnjutes — mest följdriktigt, att rätten till den högre utdelningen anknyses till den omständigheten att *utdelning* å de nytecknade aktierna utgår först nämnda år. Jag förordar därför att rätten till den högre utdelningen göres beroende av att aktiekapitalet ökats genom teckning av nya aktier, berättigande till utdelning första gången för räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare. Genom denna ändring tillgodoses det i ett par remissyttranden framförda önskemålet om reglering av de fall, då nyteckning skett redan år 1946 men de nya aktierna icke för detta år varit utdelningsberättigade.

För de i vissa yttranden jämväl omnämnda fallen, då nyteckning skett år 1946 och utdelning för de nytecknade aktierna utgått redan för nämnda år men med lägre procenttal än för de äldre aktierna i bolaget, innebär den av mig förordade ändringen däremot icke någon lösning. Med hänsyn till att sådana fall kunna antagas vara relativt sällan förekommande anser jag icke heller erforderligt att några särbestämmelser meddelas för dessa fall. Dispensmöjligheten enligt 6 § torde vara tillfyllest.

Beträffande tillämpningen i övrigt av förevarande bestämmelse i 1 § tredje stycket är att märka, att för innehavare av aktier i bolag, vars senaste räkenskapsår utgått den 1 oktober 1947 eller därefter, bestämmelsen kan medföra en vid beslut om nyteckning av aktier icke förutsedd utdelningsminskning. Har t. ex. sommaren 1947 beslut fattats om nyteckning utan att därvid bestämts att betalning för de nya aktierna skall erläggas med mera än aktiernas nominella belopp, få innehavarna av äldre aktier vidkännas en viss utdelningsminskning, om den senaste utdelningen var högre än 5 procent av aktiekapitalet. Emellertid torde den möjlighet till dispens som föreslås i 6 § vara tillfyllest för att undanröja olägenheter som i enskilda fall kunna uppkomma. Särskilt då ägarna av äldre aktier icke genom överlåtelse av teckningsrätt erhållit kompensation för minskad utdelning bör dispens kunna ifrågakomma.

Vad sedan angår verkan av nedsättning av aktiekapitalet genom återbetalning till aktieägarna torde rätten till utdelning upphöra vid den tidpunkt då aktiekapitalet skall anses vara nedsatt, varför någon med ändringen i tredje stycket första punkten likartad korrigerings icke torde erfordras. Däremot synes en annan jämkning av ifrågavarande bestämmelse påkallad. Enligt utredningsmännens förslag skall utdelningsbeloppet minskas för räkenskapsår, då återbetalning skedde, och för senare räkenskapsår. Det kan emellertid tänkas fall då nedsättning skett under visst år men vederbörande aktieägare icke under samma år lyfta det mot nedsättningen svarande beloppet. Aktieägarens rätt har då övergått från en andelsrätt i bolaget till en vanlig fordran. Någon anledning att utdelning fortfarande skall få ske med det före nedsättningen utgående beloppet föreligger ej. Med hänsyn härtill bör ifrågavarande bestämmelse anknyta icke till den tid, då återbetalning skedde, utan till den tid, då nedsättningen skedde.

2 §.

Utredningsmännen. Enligt denna paragraf tillförsäkras alla bolag rätt att utdela 5 procent av aktiekapitalet, dock att i detta icke må inräknas belopp varmed aktiekapitalet på grund av beslut den 1 november 1947 eller senare ökats genom överföring av besparade vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar.

Angående utredningsmännens allmänna motivering för denna bestämmelse hänvisas till den förut lämnade redogörelsen. Utredningsmännen anföra att de — i syfte att förhindra att lagens ändamål, dvs. åstadkommande av ett effektivt utdelningsstopp, skulle kunna kringgås därigenom att aktiekapitalet ökades genom överföring av besparade vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar — föreslagit ett stadgande enligt vilket belopp, varmed aktiekapitalet sålunda ökats, icke finge inräknas i aktiekapitalet, såframt ökningsbeslutet fattats den 1 november 1947 eller senare. Dagen, den 1 november 1947, hade valts med hänsyn till att de för utredningen meddelade direktiven då publicerades i Post- och Inrikes tidningar.

Yttrandena. Smålands och Blekinge handelskammare har föreslagit, att vid tillämpning av förevarande paragraf procenttalet måtte i förekommande fall få räknas icke blott å aktiekapitalet utan även å vad som på grund av överkurs vid aktieteckning tillförts bolaget. Nybildade bolag skulle eljest med avseende å aktieteckning vid bolagens stiftande sättas i sämre läge än äldre bolag vid nyemission, för vilka enligt 1 § tredje stycket hänsyn toges till överkurs.

Departementschefen. Vad handelskammaren anfört synes värt beaktande. Jag förordar i enlighet härmed ett tillägg av innebörd att, om vid aktieteckning högre belopp inbetalats för tecknad aktie än dess nominella belopp, skillnaden likställes med aktiekapital vid tillämpningen av förevarande paragraf.

4 §.

I utredningsmännens lagförslag stadgas att om i ett bolag finnas aktier, utgivna på grund av beslut före den 1 november 1947 och med företrädesrätt till vinstutdelning jämte rätt att, därest under föregående år sådan utdelning ej till fullo lämnats, av följande års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit innan utdelning å andra aktier må äga rum (företrädesrätt till ackumulativ utdelning) skall i den enligt 1—3 §§ tillåtna vinstutdelningen icke inräknas belopp, som tillkommer sådana preferensaktier för tidigare år.

Utredningsmännen anföra i anslutning härtill, att de på skäl, som anfördes vid förarbetena till 1943 års lag om vinstutdelningsbegränsning (SOU 1942: 2 s. 19), föresloge en undantagsregel om i aktiebolag funnes aktier med företrädesrätt till ackumulativ utdelning. Undantag hade dock ansetts böra göras för preferensaktier, som utgivits på grund av beslut den 1 november 1947 eller senare.

5 §.

Utredningsmännen anföra, att det av dem framlagda lagförslaget i förhållande till tidigare lagar om utdelningsbegränsning innebure att tillämplighetsområdet något vidgats, då utdelningsbegränsningen tidigare icke gällt utdelning understigande 10 000 kronor. Utredningsmännen hade vid bedömandet av vilka mindre bolag som borde undantagas från steriliseringsplikt stannat för att undantaga bolag för vilka varken utdelningen eller årsvinsten överstege 8 000 kronor. Det hade syntts lämpligt att i 1 kap. anknyta härtill. Vidare föresloges att, liksom fallet varit enligt de tidigare lagarna om utdelningsbegränsning, den nya lagen icke skulle äga tillämpning å vinstutdelning från vissa dotterbolag och dotterdotterbolag.

Yttrandena. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* ha angående förslaget att bestämmelserna i 1 kap. icke skulle äga tillämpning där vinstutdelningen ej överstege 8 000 kronor framhållit, att gränsen vore väl låg och borde höjas till åtminstone 10 000 kronor (tre fullmäktige ansåge sig emellertid kunna biträda utredningsmännens förslag i denna del).

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare har föreslagit att gränsen sattes till 10 000 kronor.

Departementschefen. Utredningsmännens förslag om undantagande av bolag med ringa vinstutdelning från bestämmelserna om utdelningsbegränsning skiljer sig från de tidigare lagarna i ämnet därutinnan att gränsen satts vid en utdelning ej överstigande 8 000 kronor mot tidigare 10 000 kronor. Utredningsmännen ha motiverat sitt förslag i denna del med att de, såvitt gällde undantag från steriliseringsplikten, stannat vid att föreslå gränsen satt till 8 000 kronor och att undantagsbestämmelserna i 1 kap. borde anknyta därtill. Såsom jag närmare utvecklar i detaljmotiveringen till 11 § förordar jag emellertid, att motsvarande belopp i fråga om skyldighet att verkställa spärrkontoinsättning höjes till 10 000 kronor. Anled-

ning föreligger ej att stadga annat belopp i 5 §, varför jag sålunda föreslår höjning av beloppet i denna paragraf till 10 000 kronor.

Det av utredningsmännen föreslagna undantaget för vissa dotterbolag och dotterdotterbolag överensstämmer till ordalagen med motsvarande stadganden i de tidigare lagarna om utdelningsbegränsning. Med hänsyn till grunden för detta undantag kan det icke anses gälla för dotter- och dotterdotterbolag till *utländska* bolag. Till förebyggande av annan tolkning — som kunde grundas därå att i 7 § tredje stycket uttryckligen angivits, att i där åsyftade fall avsåges svenskt moderbolag — bör förtydligande av ordalagen i 5 § ske.

6 §.

Utredningsmännen. Utredningsmännen anföra i anslutning till den i 6 § föreslagna bestämmelsen:

Några exempel på fall, då dispens bör kunna meddelas, må anföras. Ett aktiebolag har av någon speciell anledning kraftigt sänkt utdelningen för något eller några av jämförelseåren enligt 1 §. Särskilt om en sådan sänkning ter sig som ett allenast tillfälligt avbrott i förd utdelningspolitik, kan begränsningen av utdelningen enligt 1 och 2 §§ framstå som obillig. Att icke tillåta höjning av utdelning för bolag, som under de senaste åren på grund av de utav kriget föranledda förhållandena hållit låga utdelningar, kan jämväl i en del fall vara obilligt. Skäl för dispens kan också vara ändring av räkenskapsår ävensom att staten har direkta ekonomiska intressen av utdelningens höjd.

Att göra en uttömmande exemplifiering av tänkbara dispensfall är icke möjligt. Enligt utredningens mening bör dispensrätten tillämpas med varsamhet men dock användas som korrektiv mot obilliga följder som skulle kunna uppkomma av en tillämpning av ifrågavarande bestämmelser.

Departementschefen. Såsom ytterligare exempel på tänkbara dispensfall må nämnas de av mig i detaljmotiveringen till 1 § berörda fusionsfallen. Vidare må nämnas de av mig samtidigt omnämnda fallen, då efter nyteckning av aktiekapital de nytecknade aktierna för år 1946 erhållit lägre utdelning än de äldre aktierna eller då en nyteckning år 1947 skulle medföra utdelningsminskning.

7 §.

Utredningsmännen. Utredningsmännen anföra beträffande de i 7 § första stycket upptagna bestämmelserna:

Det må i detta sammanhang erinras, att spärrkontoinsättning beräknad på den beslutade vinstutdelningen skall ske oberoende av om årsvinst föreligger. Även om årsredovisningen utvisar förlust, skall insättning ske för den vinstutdelning som verkställs med anlitande av andra för utdelning tillgängliga medel, exempelvis en dispositionsfond.

Enligt aktiebolagslagen må aktiebolags årsvinst icke användas för utdelning, i den mån vinsten åtgår för täckande av förlust från föregående år. Det kan sålunda tänkas fall där aktiebolag är nödsakat att helt fondera en uppkommen årsvinst. Enligt förevarande paragraf blir bolaget även i dessa fall pliktigt att verkställa spärrkontoinsättning efter den i paragrafen angivna högre procentsatsen. Berörda förhållande kan i vissa fall verka hårt

men står i överensstämmelse med de allmänna grundsatserna för den föreslagna lagstiftningen. Någon generell undantagsbestämmelse i angivna hänseende lär ej böra uppställas. Svårare olägenheter av steriliseringsreglernas tillämpning i avsedda fall torde kunna undvikas genom ett dispensförfarande enligt 11 § andra stycket.

Beträffande de i 7 § andra stycket upptagna bestämmelserna anföra utredningsmännen vidare:

Undantagsbestämmelsen i detta stycket utgår från principen att ett aktiebolags vinstutdelning och årsvinst endast en gång skall drabbas av steriliseringsplikt och intill de procentsatser som förut angivits. En liknande grundsats gäller inom skattelagstiftningen, såtillvida att aktiebolag åtnjuter skattefrihet för utdelning från annat aktiebolag (kommunalskattelagen 54 § första stycket under a).

Innebörden av undantagsbestämmelsen är i korthet följande. Då ifrågavarande aktieinkomst hos det utdelande bolaget (A) redan blivit föremål för sterilisering med 17 procent (17 procent av A:s beslutade vinstutdelning enligt första st. a), skall inkomsten hos det andra bolaget (B) icke ånyo bli föremål för sterilisering, i den mån den användes för utdelning från bolaget B. Steriliseringsprocenten för den årsvinst som fonderas är emellertid enligt 7 § högre än för den som utdelas, och därför bör full steriliseringsfrihet icke gälla beträffande sådan i bolaget B:s årsvinst ingående inkomst från bolaget A, som ej åtgår för B:s egen utdelning. Skulle en del av aktieinkomsten fonderas i bolaget B, bör sålunda den delen föranleda en sterilisering så att de båda bolagens sammanlagda steriliseringssumma för det fonderade beloppet motsvarar den procent som gäller för fondering av årsvinst. Detta uppnås genom att bolaget B å sagda del av aktieinkomsten steriliserar så många procent, som steriliseringsprocenten vid fondering är högre än steriliseringsprocenten vid utdelning, eller 10 procent (27 procent — 17 procent).

I den mån årsvinsten i bolaget B överstiger såväl vinstutdelningen som aktieinkomsten inträder steriliseringsplikt enligt första stycket b), d. v. s. med 27 procent.

Av praktiska skäl har det förevarande undantagsstadgandet utformats så att bolaget B:s vinstutdelning i första hand skall anses vara tagen från aktieinkomsten från bolaget A.

Utredningsmännen anföra slutligen beträffande de föreslagna bestämmelserna i 7 § tredje stycket:

Tredje stycket innehåller en speciell reglering av steriliseringsplikten i egentliga koncerner eller det förhållande som föreligger då aktierna i ett aktiebolag (dotterbolag) till mer än nittiofem procent ägas av annat aktiebolag (moderbolag). Praktiskt taget åsyftas alltså allenast s. k. helägda dotterbolag. I sådana koncerner skall enligt den föreslagna regeln dotterbolagen drabbas av steriliseringsplikt endast i den mån deras vinster fonderas hos dem själva. I den mån vinsterna genom utdelning överföras till moderbolaget, gripas de av steriliseringsreglerna icke hos dotterbolaget utan hos moderbolaget, och steriliseringsbeloppets storlek blir beroende av i vad mån moderbolaget utdelar eller fonderar medlen. Koncerner av den ifrågavarande typen komma sålunda att även i steriliseringsavseende behandlas såsom enhetliga företag; dotterbolagen äro blott osjälvständiga led i detta företag och vinsternas storlek hos ett dotterbolag är ofta icke ett riktigt uttryck för räntabiliteten av dess rörelse. Endast moderbolagets

vinstförhållanden motsvara koncernens verkliga ekonomiska ställning och rörelseresultat på ett sådant sätt som är jämförligt med förhållandet i ett självständigt företag.

En förutsättning för tillämpning av stadgandet i tredje stycket är att moderbolaget för ett belopp av sin årsvinst som motsvarar aktieinkomsten icke tillämpar bestämmelserna i andra stycket. På grund av den utformning som givits åt sistnämnda bestämmelser torde några särregler för andra koncernbolag än de helägda dotterbolagen icke vara påkallade.

Det kan anmärkas att det föreslagna stadgandet hänför sig till svenska dotterbolag, enär steriliseringsplikten enligt lagförslaget givetvis endast kan omfatta svenska aktiebolag.

Med hänsyn till grunden för undantagsbestämmelserna i andra och tredje styckena kunna desamma endast gälla vinster för räkenskapsår som omfattas av lagstiftningen.

Yttrandena. Vad först angår bestämmelserna i 7 § första stycket har *redareföreningen* föreslagit, att spärrkontobeloppen skulle få insättas å spärrat konto i affärsbank.

Industriförbundet har i anledning av utredningsmännens yttrande, att någon generell undantagsbestämmelse från steriliseringsplikten icke borde uppställas för de fall, att aktiebolags årsvinst helt åtginge för täckande av förlust från föregående år, anmärkt att en sådan generell undantagsbestämmelse vore motiverad av starka billighetsskäl och under alla förhållanden påkallad i fråga om förlust som uppkommit under år 1947 eller motsvarande räkenskapsår. *Industriförbundet* har vidare gjort gällande, att förevarande bestämmelser medförde irrationella verkningar, därest ett bolag fonderade en viss del av vinsten för år 1947 eller motsvarande räkenskapsår och spärrkontoinsättning för denna del skedde med 27 procent men den fonderade vinsten påföljande år på grund av försämrat resultat av rörelsen utdelades. Ett stadgande om frigörelse av spärrkontomedel med ett belopp, motsvarande 10 procent av den närmast föregående år fonderade men sedermera utdelade vinsten, vore motiverad och det syntes rimligt, att i ett sådant stadgande tillika föreskrevs, att fonderingar, verkställda under det närmast föregående året, vid utdelning skulle anses tagna i anspråk före tidigare fonderingar.

Jämväl *vissa andra näringsorganisationer* ha framfört liknande synpunkter, därvid *köpmannaförbundet* bland annat framhållit, att föreskrivandet av steriliseringsplikt även för de fall då årsvinsten åtginge för täckande av förlust framslode som en höggradig orättvisa särskilt om förlusten huvudsakligen vållats av stora skatteutgifter eller genom åtgärder från statens sida såsom ransonerings o. d.

Kommerskollegium har beträffande de fall, då årsvinsten åtginge för täckande av förlust, framhållit att något principiellt hinder icke föreläge mot att de å spärrkonto insatta medlen bokföringsmässigt upptoges såsom täckning för tidigare års förluster. På grund därav ansåge *kommerskollegium*, att någon generell undantagsregel icke borde uppställas. Förslaget om delvis hävande av spärren, därest tidigare fonderad vinst utdelades för år 1948 eller motsvarande räkenskapsår, funne *kommerskollegium* värt beaktande.

Vad angår bestämmelserna i 7 § andra stycket har *industriförbundet* framhållit, att i den mån utdelning från ett aktiebolag till ett annat fonderades hos det aktieägande bolaget, drabbades enligt förevarande stycke denna aktieinkomst av sterilisering dels med 17 procent hos det utdelande bolaget och dels med 10 procent hos det aktieägande bolaget. I den mån den hos det aktieägande bolaget fonderade vinsten sedermera utdelades, borde den få avdragas vid fastställande av spärrkontoinsättning enligt första stycket a). Andra stycket borde omredigeras så att därav klart framginge att dylik avdragsrätt föreläge. Därjämte borde jämlikt principen att ett aktiebolags vinstutdelning och årsvinst endast en gång skulle drabbas av steriliseringsplikt intill de i första stycket angivna procentsatserna, ett belopp, motsvarande 10 procent av den för ett år hos det aktieägande bolaget fonderade men påföljande år utdelade aktieinkomsten, frigöras från spärrkontot. Ett stadgande härom eller ett uttalande att spärrkontonämnden borde jämlikt 18 § förordna om sådan frigörelse vore erforderligt. Såsom andra stycket vore utformat föreläge skyldighet för ett aktieägande bolag att för utdelning, som år 1947 uppburits från annat bolag för år 1946, verkställa insättning enligt första stycket. Andra stycket vore nämligen icke tillämpligt å sådan inkomst. Följden härav bleve, att skyldighet att verkställa insättning å spärrkonto komme att föreligga beträffande vinst under tre år, vilket icke torde ha åsyftats. En tilläggsbestämmelse erfordrades enligt vilken vinst, förvärvad under räkenskapsår som utgått före den 31 december 1947, trots att den utdelades till annat aktiebolag, icke till någon del skulle medräknas vid fastställande av det aktieägande bolagets skyldighet att insätta spärrkontobelopp.

Jämväl *vissa andra näringsorganisationer* ha framfört liknande synpunkter.

Kommerskollegium har beträffande frågan om behandlingen av inkomst som utgjorde utdelning för år 1946 framhållit, att förevarande bestämmelse avsåge att undvika dubbelsterilisering och att någon sterilisering av vinsten eller utdelningen för år 1946 icke skett samt att därför anledning knappast syntes föreligga att utsträcka undantagsbestämmelsen i andra stycket.

Beträffande de i 7 § tredje stycket upptagna bestämmelserna ha i remissyttrandena framförts samma synpunkter om spärrkontoinsättning å inkomst i form av utdelning för 1946 som nyss återgivits. Därutöver har *Norrbottnens och Västerbottens läns handelskammare* — under åberopande av att i dotterbolag i regel fonderades allenast mindre belopp, varför det vore föga rationellt att stadga skyldighet för dem att insätta spärrkontomedel — ifrågasatt att dotterbolag befriades från insättningsskyldighet för fonderade belopp.

Departementschefen. Vad först angår de i 7 § första stycket upptagna bestämmelserna har i ett yttrande föreslagits, att spärrkontomedlen skulle få insättas i affärsbank. Detta förslag kan jag icke biträda.

Tillräckliga skäl ha enligt min mening icke anförts för införandet av en generell bestämmelse om undantag från skyldigheten att verkställa insättning å spärrkonto i de fall då årsvinsten åtgår för täckande av förlust. Jag vill därvid särskilt erinra om att hinder icke föreligger att bokföringsmässigt upptaga spärrkontomedlen såsom täckning för tidigare års förlust. Ej heller kan jag biträda det i en del yttranden framförda förslaget om frigörelse av viss del av de enligt första stycket b) för år 1947 eller motsvarande räkenskapsår insatta spärrkontomedlen, därest till följd av försämrat resultat av rörelsen de fonderade medlen följande år användes för utdelning. Till en början är att märka att ett sådant stadgande skulle bryta mot den till grund för lagförslaget liggande principen att varje räkenskapsår betraktas som en enhet. Vidare skulle stadgandet förutsätta en noggrann prövning huruvida orsaken till att utdelningen det senare året skedde med anlitan- de av fonderade medel vore en reell försämring av verksamheten eller huruvida anledningen därtill vore att söka i särskilda avskrivnings- och värderingsförhållanden. I den mån bolaget hade andra fonderade vinstmedel än dem, som fonderats av vinsten för 1947 eller motsvarande räkenskapsår, torde det för övrigt vara tvivelaktigt om något skäl alls föreligger för frigörelse. Slutligen vill jag framhålla att ett stadgande av föreslaget innehåll skulle innebära att bolag, som för förluståret lämnade utdelning med anlitan- de av fonderade medel, skulle beredas en förmån i förhållande till bolag som nämnda år inställde utdelningarna.

Beträffande 7 § *andra stycket* har i ett par yttranden ifrågasatts, att ett aktieägar- bolag, som ett år fonderat en del av sin vinst och därmed en del av sin aktieinkomst, enligt förslaget skulle, om utdelning påföljande år skedde med anlitan- de av fonderade medel, vara berättigat att vid fastställande av spärrkontobeloppet avdraga vad som svarade mot den tidigare fonderade aktieinkomsten. En sådan tolkning av den av utredningsmännen föreslagna lagtexten — vilken tolkning måste förutsätta att den fonderade vinsten alltjämt skulle betraktas såsom inkomst av utdelning — synes icke grundad. Ej heller har jag för min del funnit anledning att föreslå ändring av utredningsmännens förslag vare sig i syfte att införa den ifrågasatta avdragsrätten eller för att tillgodose önskemålet att en senare utdelning av fonderade medel skulle medföra rätt till frigörelse av redan insatta spärrkontomedel. I detta hänseende hänvisar jag i övrigt till vad jag nyss an- fört.

Vad därefter beträffar inkomst, som ett aktieägar- bolag åtnjutit under år 1947 (motsvarande räkenskapsår) och som avser utdelning för år 1946 från annat bolag, föreligger icke här någon dubbelsterilisering, varför ändring av utredningsmännens förslag icke ur denna synpunkt är påkallad. Emellertid kan icke bestridas, att den föreslagna utformningen av 7 § *andra stycket* kan medföra sterilisering av mera än två års vinster, vilket kan sägas strida mot förslagens allmänna syfte. Detta synes särskilt påtagligt beträffande s. k. helägda dotterbolag för vilka särskilda — i detta hänseende likartade — regler givits i 7 § tredje stycket. Den föreslagna utformningen medför dock icke, att tre års vinster bliva i deras helhet föremål för sterilisering.

Den närmare innebörden av andra stycket i utredningsmännens förslag torde lämpligen böra klargöras genom följande exempel, därvid det utdelande bolaget betecknas såsom bolaget A och det aktieägende bolaget såsom bolaget B. Vidare antages att bolagens räkenskapsår sammanfalla med kalenderåret. Den del av A:s vinst för år 1946, som år 1947 utdelas till B, steriliseras 1948 hos B med 17 resp. 27 procent beroende på om den utdelas från B eller ej. Den del av A:s vinst för 1947, som fonderas hos A, steriliseras år 1948 med 27 procent hos A, den del som utdelas steriliseras samma år med 17 procent hos A, varjämte sistnämnda del, i den mån den fonderas hos B, steriliseras med ytterligare 10 procent år 1949. A:s vinst för 1948 steriliseras, i den mån den fonderas hos A, med 27 procent hos A år 1949 och, i den mån den utdelas, med 17 procent hos A år 1949. För detta år blir däremot den del, som utdelas till B men hos B fonderas, icke underkastad någon tilläggssterilisering med 10 procent, enär B uppbär denna utdelning först år 1949 och den alltså ingår i B:s vinst för ett räkenskapsår som icke omfattas av lagen. (Här bortses från det fall att B trots att utdelningen uppbäres först 1949 redovisar inkomsten för år 1948, vilket kan ske i koncernförhållanden.) Av exemplet framgår, att å ena sidan en del av A:s vinst för år 1946, nämligen den del som utdelas till B, steriliseras samt att å andra sidan den del av A:s vinst för 1948, som fonderas hos B, blir föremål för sterilisering med endast 17 procent.

Om man vill strängt hålla fast vid att steriliseringen bör avse blott två års vinster, kan den översterilisering utredningsmännens förslag i nyssnämnda fall innebär undvikas på något av följande två sätt. Den ena lösningen skulle innebära, att man helt undantog aktieutdelning, som uppburits för 1946 (motsvarande räkenskapsår), men samtidigt utsträckte steriliseringsskyldigheten i tiden så att — för att åter anknyta till exemplet — den del av A:s utdelning för 1948, som av B fonderades 1949, steriliserades hos B med 10 procent 1950. En annan lösning vore, att A:s utdelning för år 1946 till B endast steriliserades med 10 procent å den del därav, som fonderades hos B, och att utredningsmännens förslag i övrigt lämnades orubbat. Denna lösning skulle innebära att två års vinster bleve fullständigt steriliserade. Författningstekniskt skulle den sist angivna utvägen innebära, att de i andra stycket första punkten upptagna orden »för räkenskapsår som i första stycket sägs» finge utgå.

För min del anser jag att det framställda önskemålet på grund av de skäl som anförts till stöd för detsamma bör tillgodoses. Vid valet mellan de båda metoderna för lösning av frågan bör särskilt beaktas, att det förstnämnda alternativet skulle innebära att lagstiftningen utsträcktes i tiden allenast för lösande av en fråga av relativt ringa betydelse. Detta synes olämpligt och bland annat med hänsyn härtill förordar jag, att det senare alternativet gives företräde.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att ytterligare en ändring synes böra vidtagas i utredningsmännens förslag, i vad angår 7 § andra stycket. Det undantag, varom stadgas i detta stycke, bör nämligen icke gälla med

avseende å aktieutdelningar från bolag, vilka äro befriade från skyldigheten att insätta spärrkontomedel enligt 11 § eller på grund av särskilt med stöd av nämnda paragraf meddelat beslut.

Vad slutligen angår bestämmelserna i 7 § *tredje stycket* bliva, med den utformning 7 § erhållit i utredningsmännens förslag, mera än två års vinst föremål för sterilisering om man ser på koncernen i dess helhet. Den av mig föreslagna omformuleringen av andra stycket skulle visserligen automatiskt medföra rättelse även beträffande de i tredje stycket avhandlade fallen. Emellertid förordar jag av redaktionella skäl, att stadgandet givnes den utformningen att dotterbolag icke skall vara pliktigt att göra insättning på spärrkonto för vad som utdelas till moderbolaget, därest sistnämnda bolag vid beräkning av det belopp, varmed spärrkontoinsättning skall av detta bolag verkställas, i inkomsten inräknar jämväl utdelningsbeloppet. — I administrativ ordning torde böra föreskrivas, att dotterbolag i fall som här avses skall i samband med deklarationen förete förklaring av moderbolaget, att sistnämnda bolag kommer att redovisa ifrågavarande utdelningsbelopp.

Till slut må understrykas, att en i alla avseenden tillfredsställande lösning av de problem, som äro förenade med försöken att undgå dubbelsterilisering, är svår att uppnå. I de fall då en strikt tillämpning av lagbestämmelserna skulle strida mot grunderna för lagen stå emellertid möjligheterna till dispens eller förordnande om insatta medels frigörande öppna.

8 §.

Beträffande de fall, då spärrkontonämnden jämlikt 8 § andra stycket har att verkställa uppskattning av årsvinsten, anföra utredningsmännen att till ledning för nämndens uppskattning tjänade dels den deklaration, som enligt 12 § alltid skulle föreligga inom sju månader efter räkenskapsårets utgång, dels ock de uppgifter som nämnden inhämtade enligt 13 och 20 §§. Att nämnden vid sin uppskattning skulle beakta reglerna i 9 § rörande årsvinstens bestämmande vore uppenbart.

9 §.

Utredningsmännen. Beträffande 9 § *1 mom.* anföra utredningsmännen, att det ansetts skäligt att vid vinstens bestämmande avdrag medgäves för skatter till ett belopp, som enligt bokföringsmässiga grunder ansåges böra uppföras som kostnad under året. För den händelse den av bolaget erlagda preliminära skatten kunde antagas komma att väsentligt understiga den slutliga skatten borde i enlighet härmed en avsättning vara motiverad. Om bolaget hade en skattetvist oavgjord kunde det vidare inträffa att det ifrågavarande året belastades med en extraordinär skatteutgift som belöpte på ett tidigare år. Avdrag borde medgivas för en sådan skatteutgift i den mån den affärsmässigt borde belasta räkenskapsåret i fråga.

I fråga om bestämmelserna i 2 *mom.* anföra utredningsmännen följande.

Den i förslaget upptagna regeln innebär att vid vinstberäkningen godkänns samma avdrag som vid taxering. Förslaget garderar således mot att bolaget i böckerna gör dolda fonderingar i den utsträckning sådana fonderingar icke accepteras vid taxering. Ett bolag har sålunda fri avskrivning å inventarier när så är förhållandet enligt punkt 4 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen. Däremot äger bolaget vid beräkningen av vinsten icke upptaga mera än en normal avskrivning å fastigheter. Avdrag för värdeminskning å aktier och obligationer är endast undantagsvis medgivet.

Med tillgångar för stadigvarande bruk avses enligt detta mom. även sådana tillgångar som omnämns i punkt 5 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

Det har i en av taxeringsrevisorn Ernst Annell på offentligt uppdrag den 10 november 1947 upprättad promemoria ifrågasatts att genom särskild lagstiftning reglera rätten till avdrag vid taxering för avskrivning å rättighet till leverans av vissa tillgångar för stadigvarande bruk. Vad som i detta hänseende kan komma att bli gällande vid taxering kommer med den formulering lagstadgandet erhållit även att avse beräkning av den vinst som läggs till grund för spärrkontoavsättning.

I ett hänseende är lagförslaget liberalare än skattereglerna. Förslaget medger avdrag för varje avskrivning som betingas av att tillgångar avsevärt förlorat i värde trots att sådana avskrivningar icke alltid godtagas vid taxering.

Beträffande fordringar gäller att bolaget vid den ifrågavarande vinstberäkningen äger tillgodonjuta avdrag så snart avskrivningen är betingad av att fordringen blivit osäker eller värdelös. Det har förutsatts att denna regel har tillämpning å samtliga fordringar vare sig det är fråga om varufordringar eller icke.

Utredningsmännen anföra vidare beträffande bestämmelserna i 9 § 3 mom., att beskattningsnämnderna enligt stadgad praxis godkände den i räkenskaperna verkställda värdesättningen av omsättningstillgångar och förbrukningsartiklar såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat, handelslager m. m., därest denna överensstämde med god köpmannased inom det slag av rörelse varom fråga vore. Rätten att vid taxering njuta avdrag för nedskrivning å leveranskontrakt å dylika tillgångar vore däremot mera inskränkt.

Vad slutligen angår de föreslagna bestämmelserna i 4 mom. motiveras dessa av utredningsmännen på följande sätt:

Utredningen har ansett önskvärt att ange i vilken omfattning vid vinstberäkning enligt lagförslaget en bokföringsåtgärd bör jämföras med en vinstdisposition. Genom exemplifieringen anges att som vinstdisposition i princip skall betraktas varje fondavsättning eller reservering, som avser framtida utgifter, oavsett om åtgärden föranledes av ett aktuellt behov. Som vinstdispositioner betraktas således, då fråga är om beräkning av vinsten enligt detta förslag, upplägget av nybyggnadsfond, rationaliseringsfond eller avsättning för framtida underhåll av tillgångar t. ex. för reparation av byggnader. Utredningen har dock ansett lämpligt att meddela en särskild undantagsbestämmelse beträffande investeringsfonder och pensionsstiftelser med hänsyn till det särskilda intresse, som är knutet till att bolagen verkställa avsättningar för sådana ändamål.

Yttrandena. Vad först angår bestämmelserna i 1 mom. har *taxeringsintendenten i Göteborgs och Bohus län* ifrågasatt, att avdrag icke skulle godkän-

nas för skatter, som icke hänförde sig till räkenskapsåret i fråga, och att avdrag sålunda icke skulle medgivas för krigskonjunkturskatt eller skatt som utginge enligt övergångsbestämmelserna till upphördsförordningen.

I fråga om de i 4 mom. föreslagna bestämmelserna har *bank- och fondinspektionen* framhållit, att det understundom förekomme att för visst ändamål reserverade, redan beskattade medel via vinst- och förlustkontot överfördes till dispositions- eller annan dylik fond. Så kunde bliva fallet exempelvis med de i betänkandet åsyftade skattereserverna. Inspektionen förutsatte att icke någon del av dessa medel avsåges skola läggas till grund för beräkning av spärrkontoinsättning.

Taxeringsintendenten i Göteborgs och Bohus län har givit uttryck för samma uppfattning samt tillika framhållit, att om en investeringsfond återfördes till beskattning fondens belopp borde tilläggas årsvinsten och tagas i beräkning vid bestämmandet av spärrkontoinsättning.

Departementschefen. Avgörande för frågan, i vad mån avdrag för skatt som icke belöper på räkenskapsåret skall godkännas, är enligt utredningsmännens förslag den omständigheten huruvida skatteutgiften enligt bokföringsmässiga grunder bör uppföras som kostnad under året. Om ett bolag under åren 1947 och 1948 (eller motsvarande räkenskapsår) bokför som kostnad skatter, som förfalla till betalning nämnda år men hänföra sig till tidigare års vinster, torde avdraget i regel böra godtagas, såframt bolaget icke redan har reserverade medel avsedda för skatteutgiften. Sådana medel får bolaget anses ha, då en för den ifrågavarande skattelikviden speciellt upplagd skattereserv finnes, och dylika speciella reserveringar kunna även ingå i en allmän skattereserv. Har ett bolag överfört en tidigare bunden men numera frigjord skattereserv till disponibla medel eller eljest förfogat däröver för annat ändamål än skattebetalning trots att bolaget hade anledning att räkna med eftersläpande skatt, synes man böra utgå ifrån att skattereserven i första hand bort kvarstå som reserv för den eftersläpande skatten; i ett dylikt fall bör årsvinsten sålunda icke få reduceras med det för skattens betalande erforderliga beloppet.

Vad härefter angår de i 9 § 2 mom. upptagna bestämmelserna må först erinras om att den av utredningsmännen omförmälda, av taxeringsrevisorn E. Annell upprättade promemorian lagts till grund för en till årets riksdag avlåten proposition med förslag till viss reglering av rätten till nedskrivning av leveranskontrakt å inventarier (nr 42). Därest propositionen antages av riksdagen, komma de däri föreslagna reglerna att automatiskt bliva tillämpliga även vid beräkning av årsvinst enligt nu förevarande lag.

I de fall, då enligt 9 § 2 mom. viss avskrivning godkännes endast i den mån den betingats av att tillgången förlorat i värde, kräves regelmässigt att bolaget gör en dylik värdenedgång sannolik. Enligt 100 § 7 mom. nya lagen om aktiebolag skall å affärsvärde eller goodwill, som upplagits som anläggningstillgång vid övertagande av rörelse, avskrivning årligen ske med skäligt belopp, i regel dock med minst en tiondel. Vidare må enligt 100 § 8 mom. samma lag vissa organisationskostnader upptagas såsom anläggnings-

tillgång, men skall därå årligen avskrivning ske med skäligt belopp, i regel med minst en femtedel. Sådana avskrivningar äro i regel icke avdragsgilla vid taxering. Emellertid torde i dessa fall icke böra fordras, att bolaget gör värdenedgången sannolik. I den mån avskrivningen icke överstiger vad bolaget jämlikt stadgandena i 100 § 7 och 8 mom. aktiebolagslagen varit skyldigt att avskriva på nu angivna tillgångar, synes det nämligen befogat att presumera att en värdenedgång föreligger.

Vad härefter angår bestämmelserna i 4 mom. böra — därest för visst ändamål reserverade, redan beskattade medel via vinst- och förlustkontot överföras till dispositionsfond eller annan dylik fond — sådana medel självfallet icke inräknas i årsvinsten. Däremot bör, om ett bolag gjort avsättning till investeringsfond under det tidigare av de år lagstiftningen avser och beloppet under det därpå följande året helt eller delvis återföres till beskattning, det återförda beloppet anses ingå i årsvinsten för det år detsamma skall upptagas såsom skattepliktig intäkt; ett uttryckligt stadgande härom torde erfordras.

10 §.

Utredningsmännen. För att handlägga ärenden rörande spärrkontomedel skall enligt utredningsmännens förslag finnas en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd (spärrkontonämnden) bestående av fem ledamöter med suppleanter för en var av dem. Av ledamöterna skall en vara eller hava varit innehavare av domarämbete. Övriga ledamöter skola utses så att i nämnden komma att företrädas insikt och erfarenhet i aktiebolagsförvaltning samt i anställdas arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. Vad sålunda stadgats skall jämväl gälla suppleanterna.

Mot nämndens beslut må klagan enligt förslaget föras hos Kungl. Maj:t genom besvär, vilka skola hava inkommit till finansdepartementet sist på tjugonde dagen efter den dag klaganden erhållit del av beslutet. Ändå att klagan föres går beslutet i verkställighet, där Kungl. Maj:t icke annorlunda förordnar.

Utredningsmännen hava i denna del anfört:

Beslut i nämnden föreslås skola fattas med enkel majoritet. Någon särskild regel angående beslutförhet synes icke påkallad; nämnden måste sålunda vara fulltalig vid besluts fattande.

Ehuru något starkare behov att införa möjlighet till klagan över spärrkontonämndens beslut knappast torde föreligga, har utredningen dock ansett sådan möjlighet böra finnas, och i förevarande paragraf sista stycket har upptagits en bestämmelse av innebörd att klagan över nämndens beslut må föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet (finansdepartementet). Det har ifrågasatts, att den slutliga rättsliga prövningen av vissa ärenden rörande spärrkontoinsättning lämpligen borde ankomma på regeringsrätten. Med hänsyn bl. a. till önskvärdheten att i förevarande avseende uppställa en enhetlig regel och till att fråga här är om ett summariskt förfarande med krav på ett snabbt avgörande har utredningen funnit övervägande skäl tala för den nyss angivna bestämmelsen.

Yttrandena. Beträffande spärrkontonämndens sammansättning har *överståthållarämbetet* föreslagit, att i stället för den ledamot, som skall vara

eller ha varit innehavare av domarämbete, skall kunna utses annan lagkun-
nig person med administrativ erfarenhet, varjämte ämbetet — liksom även
länsstyrelsen i Stockholms län och redareföreningen — ifrågasatt, att en av
ledamöterna skulle vara en i skatterättsliga förhållanden insiktsfull och er-
faren person. *Industriförbundet och köpmannaförbundet* samt *flera han-
delskammare* ha — med åberopande av att de frågor spärkkontonämnden
finge att pröva huvudsakligen vore av företagsekonomisk natur och icke säl-
lan av invecklad och svårbedömd beskaffenhet — framhållit att av näm-
ndens ledamöter krävdes insikt icke blott i aktiebolags förvaltning utan fram-
för allt i aktiebolags finansiering och redovisning samt att dessa krav på
ledamöternas kompetens klart borde angivas i lagen. *Skånes handelskam-
mare* har givit uttryck åt den uppfattningen, att för avgörandet av de frå-
gor, som ankomme på nämnden, insikter i de anställdas arbetsförhållanden
och därmed förbundna avtalsfrågor icke erfordrades och — i likhet med
redareföreningen — föreslagit att stadgandet härom skulle utgå.

Redareföreningen har vidare anmärkt, att uppkommande tvister angäen-
de beräkningen av bolagens årsvinster komme att avse tillämpningen av
skatteförfattningarna, och med hänsyn därtill föreslagit att klagan över
spärkkontonämndens beslut skulle föras hos regeringsrätten.

Departementschefen. Utredningsmännens förslag om nämndens samman-
sättning anser jag mig böra biträda. Med anledning av vad som anförts i
vissa remissyttranden vill jag erinra om att förslaget ger möjlighet att,
därest så befinner lämpligt, utse ledamöter som ha sakkunskap på andra
områden än de i förslaget angivna, t. ex. det skatterättsliga. Att i lagtexten
närmare än som skett ingå på kvalifikationsgrunderna synes icke erforder-
ligt. Anmärkas må att uttrycket »insikt och erfarenhet i aktiebolagsför-
valtning» är så vidsträckt till sin innebörd att det även täcker kvalifika-
tioner med avseende å aktiebolags finansiering och redovisning.

På de av utredningsmännen anförda skälen och då spärkkontonämnden
kan få att behandla ej blott frågor av skatterättslig natur utan även frågor
om dispens och frigörande av medel från spärr, anser jag att fullföljd bör
ske hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

11 §.

Utredningsmännen. Enligt vad utredningsmännen föreslå i 11 § första sty-
cket första punkten skola från skyldighet att verkställa spärkkontoinsättning-
ar fritagas bankaktiebolag, försäkringsaktiebolag samt aktiebolag, som av-
ses i förordningen angående försäljning av rusdrycker. Enligt andra punk-
ten skall detsamma gälla annat aktiebolag beträffande räkenskapsår, för
vilket varken vinstutdelningen eller årsvinsten överstiger 8 000 kronor.

Beträffande det föreslagna stadgandet i första punkten anförda utrednings-
männen:

Bland de grupper av bolag som generellt föreslås skola vara fritagna från
steriliseringsskyldigheten märkas främst bankaktiebolagen och försäkrings-
aktiebolagen. Skälen härför hava närmare utvecklats i den allmänna motive-
ringen. Generellt undanlag förordas vidare för de aktiebolag som avses i

rusdrycksförsäljningsförordningen, d. v. s. partihandelsbolaget (Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen), systembolagen (för närvarande omkring 40) samt restaurangbolag med dess i förordningen omtalade dotterbolag, genom vilka restaurangbolaget driver sin restaurangrörelse. Utmärkande för dessa bolag är bl. a. att det allmänna har avgörande inflytande å bolagens ledning samt att detaljerade föreskrifter gälla beträffande utdelningen till aktieägare och dispositionen över bolagens årsvinster. Till övervägande del skola vinsterna inlevereras till statsverket. De i rusdrycksförsäljningsförordningen omförmälda aktiebolagen torde böra helt undantagas från tillämpningen av steriliseringsbestämmelserna.

Vad angår andra aktiebolag, däri staten har ett övervägande eller väsentligt inflytande (exempelvis Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet), lärer jämväl stundom anledning föreligga att de icke böra inbegripas under steriliseringsplikten.

Sådana fall få behandlas dispensvägen enligt förevarande paragraf andra stycket.

I detta sammanhang förtjänar uppmärksammas järnvägsaktiebolagen, för vilka vissa speciella föreskrifter meddelas i lagen den 22 juni 1911 om järnvägsaktiebolag samt i lagen den 3 juli 1930 om bokföring vid enskild järnväg. Enligt sistnämnda lag regleras i detalj järnvägsbolagens bokföring, avskrivningsskyldighet och därmed sammanhängande fondbildning. I lagen om järnvägsaktiebolag stadgas restriktioner med avseende å järnvägsaktiebolags rätt att utdela vinst. Antalet bestående järnvägsbolag utgör omkring 45. Därav äro en del, efter genomfört förstatligande av företagen, i likvidation. Några bolag ägas av staten.

Det torde kunna antagas att en tillämpning av steriliseringsreglerna på järnvägsaktiebolagen stundom kan leda till olägenheter. Något skäl att medgiva direkt undantag i lagen från dessa regler för järnvägsbolagen synes emellertid icke föreligga. Bolagen bli sålunda enligt förslaget hänvisade att, om så finnes påkallat, söka dispens från samma regler enligt stadgandet i andra stycket av förevarande paragraf.

Vad angår undantagsbestämmelsen i andra punkten i fråga om vissa mindre aktiebolag anföra utredningsmännen:

Ett undantag i denna riktning lär vara nödvändigt redan på den grund att det administrativa förfarandet i anslutning till steriliseringsreglerna skulle bli alltför tungrott därest även de minsta bolagen inbegripas under reglerna. Därjämte skulle effekten av reglernas tillämpning på de minsta bolagen bli tämligen ringa.

Inom utredningen har det varit föremål för tvekan, huru den övre gränsen för de mindre bolag, som undantagas från steriliseringsreglerna, borde fastställas. Skäl ha ansetts tala för att denna gräns borde sättas ganska lågt, exempelvis till att varken vinstutdelningen eller årsvinsten överstege 5 000 kr. Uredningen har enat sig om att föreslå att gränsen fastställes till 8 000 kr. Godtages detta förslag, vinnas utan tvivel frihet från steriliseringsplikt för ett mycket stort antal bolag. Huru stort kan emellertid med tillgängligt statistiskt material icke utredas. Anmärkas må att därest ifrågavarande gräns kunnat bestämmas efter aktiekapitalets storlek, man med ledning av den statistiska undersökningen som år 1933 gjordes rörande aktiebolagens förhållanden kunnat fastslå det antal aktiebolag som fallit utanför bestämmelsernas tillämpning. Av de aktiebolag som omfattades av undersökningen hade sålunda omkring 70 procent ett aktiekapital å högst 100 000 kr. Aktiekapitalets storlek är emellertid icke någon tillförlitlig mätare å bolagens

storlek eller omslutning och man kan ej heller av statistiken över bolagens aktiekapital dra några säkra slutsatser rörande bolagens årsvinster.

Enligt vad utredningsmännen vidare föreslå i 11 § andra stycket skall Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, spärkkontonämnden kunna medgiva aktiebolag undantag från bestämmelserna i 7 §, där så finnes påkallat ur allmän synpunkt eller ock ett fullgörande av bestämmelserna kan väntas medföra avsevärda betalningssvårigheter för bolaget eller särskilda skäl eljest föreligga som böra föranleda undantag.

Utredningsmännen yttra rörande ifrågavarande stadgande:

Såsom exempel å fall som torde kunna falla under stadgandets första led må nämnas bolag, där ett statligt intresse kräver att årsvinstens utbetalande från bolaget ej hindras av steriliseringsbestämmelserna eller där dessa bestämmelsers tillämpning skulle förhindra eller försvåra möjligheten för en ur allmän synpunkt angelägen investering. Stadgandets senare led tar mera sikte på förhållandena hos det ifrågavarande bolaget självt. Detsamma kompletteras i viss mån av regeln i 18 § första stycket första punkten angående medels frigörande från spärr.

Befogenheten att lämna dispens föreslås skola tillkomma Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, spärkkontonämnden. I de fall Kungl. Maj:t prövar dispensfrågor läser regelmässigt nämndens yttrande komma att inhämtas.

Det kan slutligen påpekas, att ett dispensmedgivande ej nödvändigt synes böra gå ut på ett fullständigt undantag från steriliseringsplikten; ett undantag till viss del läser även kunna ifrågakomma.

Utredningsmännen ha vidare i anslutning till de ifrågavarande bestämmelserna redogjort för vissa *branschstiftelser* vilka inrättats i anledning av särskilda överenskommelser mellan statens bränslekommission, å ena, samt svenska trävaruexportföreningen, svenska cellulosa-föreningen och svenska trämasseföreningen, å andra sidan. I en till finansdepartementet den 4 december 1947 ingiven skrivelse ha nämnda tre sammanslutningar framhållit, att enligt sagda överenskommelser en sterilisering av penningmedel redan genomförts för företag som tillverkade cellulosa och slipmassa för avsalu m. fl., att denna sterilisering beräknades uppgå till cirka 105 miljoner kronor samt att det icke syntes rimligt att de av sammanslutningarna företrädda industriföretagen skulle åläggas att härutöver, jämte övriga industriföretag som icke betungats med motsvarande bestämmelser, sterilisera viss del av bolagens vinster. Sammanslutningarna ha därför hemställt att vederbörlig hänsyn måtte tagas till de sålunda genomförda steriliseringsåtgärderna vid utformningen av den nu förevarande lagstiftningen om dispositionen av bolagens vinstmedel.

Den nyssnämnda skrivelsen överlämnades till utredningsmännen, vilka i anledning därav anfört följande:

I anledning av den av de tre sammanslutningarna väckta frågan, till vilken utredningen icke kunnat taga närmare ställning, må framhållas att den fondering av medel som sker genom inbetalning till de nämnda branschstiftelserna icke är helt jämförlig med den sterilisering som åsyftas med denna lagstiftning. Utredningen förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t, med stöd

av dispensregeln i förevarande paragraf, kommer att pröva, huruvida och i vad mån undantag i berört hänseende bör medgivas från steriliseringsplikten enligt lagförslaget.

Yttrandena. Beträffande frågan vilka grupper av aktiebolag, som generellt skola vara fritagna från insättningsskyldigheten har *handelskammaren i Gävle* uttalat att giltiga skäl knappast syntes föreligga för fritagande av de i rusdrycksförsäljningsförordningen avsedda bolag som dreve restaurangrörelse, vilka i förhållande till privatägda restaurangbolag redan intoge en viss förmånsställning. *Skånes handelskammare* har, med åberopande av att samma skäl som föranlett att bankaktiebolagen fritagits från insättningsskyldighet kunde anföras till stöd för att hypoteksaktiebolagen fritoges, föreslagit att generellt fritagande stadgades för sistnämnda bolag.

I skrivelsen från de *fem hypoteksaktiebolagen* ha dessa hemställt, att till prövning måtte upptagas frågan om icke hypoteksaktiebolagen borde fritagas från insättningsskyldighet. I skrivelsen har framhållits, att hypoteksaktiebolagens utlåningsrörelse i form av inteckningskrediter uppginge till närmare 700 miljoner kronor och att deras sammanlagda årsvinst utgjorde omkring 0,8 miljon kronor. Samma överväganden, som föranlett bankaktiebolagens och försäkringsbolagens fritagande, nämligen att steriliserings tvång för dessa bolag skulle ur inflationsbekämpande synpunkt ha liten betydelse, vore tillämpliga å hypoteksaktiebolagen. Sistnämnda bolags vinster vore ringa i förhållande till sakförsäkringsaktiebolagens. Hypoteksaktiebolagens nyutlåning avsåge till övervägande del byggnader inom det statligt stödda bostadsprogrammets ram. Deras rörelse reglerades av bolagsordningar, för vilka erfordrades Kungl. Maj:ts godkännande. Dessa bolagsordningar inskränkte bolagens utlåningsrörelse till att omfatta inteckningsbelåning inom gränser, vilka stode i betryggande relation till åsatt taxeringsvärde. Bolagen kunde därför icke tillhandagå med krediter för att finansiera de under senare år på grund av sänkt penningvärde och andra orsaker starkt höjda värdena å äldre fastigheter. Då dessutom nybyggnadsverksamheten genom arbetskrafts- och byggnadsmaterielregleringarna helt låge under statsmakternas kontroll, kunde icke heller genom byggnadskreditivrörelsen köpkraft tillföras marknaden i större utsträckning än som av statsmakterna befunes lämpligt. Hypoteksaktiebolag stode under tillsyn av bank- och fondinspektionen, såframt ej Konungen för viss tid eller tills vidare medgivit bolaget befrielse därifrån.

Beträffande frågan vilka mindre bolag som borde undantagas från insättningsskyldigheten har i flera yttranden förslag framställts att det av utredningsmännen föreslagna beloppet 8 000 kronor borde höjas. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* har sålunda förordat att gränsen sattes till 20 000 kronor och *fullmäktige i riksbanken* ha — för att riksbanken icke skulle belastas med förvaltningen av ett onödigt stort antal spärrkonton och med hänsyn till det allmänna intresset att i minsta möjliga utsträckning betunga myndigheter och näringslivet med nya administrativa uppgifter — ifrågasatt

att beloppet höjdes åtminstone till 10 000 kronor. *Köpmannaförbundet* har för att de olägenheter för den i aktiebolagsform bedrivna detaljhandeln, som föranleddes av att de ekonomiska föreningarna icke underkastats insättningskyldighet, skulle minska och med hänsyn till de likviditetssvårigheter, som rådde bland mindre detaljhandelsföretag, hemställt att gränsen höjdes till 20 000 kronor. *Handelskammaren i Gävle* har föreslagit, att beloppet bestämdes till 15 000 kronor.

Vad härefter angår dispensregeln i 11 § andra stycket har *landsorganisationen* framhållit, att dispens borde kunna komma in fråga, där ogynnsamma verkningar ur sysselsättningsynpunkt eljest kunde befaras.

Industriförbundet har framhållit att tillämpningen av steriliseringsbestämmelserna kunde medföra avsevärda olägenheter ej blott för företagen utan även för det allmänna, särskilt ur produktionssynpunkt, och att det därför låge synnerlig vikt uppå att dispensbestämmelserna bleve ett effektivt instrument för förhindrande av svårare olägenheter. Härför krävdes icke blott ett ur saklig synpunkt opartiskt och affärsmässigt bedömande av ärendena utan ock att handläggningen, särskilt av ärenden berörande likviditet, skedde med snabbhet.

Skånes handelskammare, som jämväl understrukit vikten av snabbhet i behandlingen av dispensärenden, har tillika för att bolagen skulle vinna klarhet i vilka fall dispens kunde påräknas föreslagit, att i lagtexten uttryckligen angäves förutsättningarna för erhållande av dispens.

Handelskammaren i Göteborg har anmärkt att det ofta förekomme att bolag arbetade med lågt aktiekapital men i stället med stora bankkrediter, att uppkommen vinst då ofta icke utdelades utan användes för bolagets konsolidering samt att följden av steriliseringsbestämmelserna bleve att ett sådant bolag finge anlita ytterligare upplåning för att kunna fullgöra spärrkontoinsättning. Eftersom jämväl räntan å steriliserade medel spärrades, kunde bolaget icke använda denna ränta till att bestrida ens en del av räntekostnaden för de i sådant syfte upplånade medlen. Ett dylikt resultat av lagstiftningen tedde sig obilligt.

Redareföreningen har uttalat, att för det fall att ett bolag före lagens ikraftträdande träffat avtal om nyanskaffning av fartyg eller maskiner och därvid räknat med att använda tillgängliga vinstmedel för likvidering av nybeställningarna, borde bolaget genom uttryckligt stadgande vara undantaget från insättningskyldighet. I allt fall borde i lagen intagas ett uttryckligt stadgande om rätt till dispens från insättningskyldigheten.

Svenska vattenkraftföreningen har anfört, att den del av kraftföretagens vinster, som icke åtginge för skälig utdelning, nästan undantagslöst användes till nya utbyggnader för att tillgodose det stegrade kraftbehovet. En tillämpning av bestämmelserna om spärrkontoinsättningar å dessa aktiebolag skulle inverka hämmande på utbyggnaderna. Dessa vore emellertid ur allmän synpunkt synnerligen angelägna och låge genom byggnadsregleringen helt under statlig kontroll. För de bolag, som vore hänvisade till att upplåna medel för byggnadsprojektens genomförande, skulle vidare skyldighet

att göra spärrkontoinsättningar vålla bolagen stora förluster, då låneräntan måste beräknas med lägst $1\frac{1}{4}$ procent överstiga den å spärrade medel utgående räntan. Föreningen, som förutsatte att angivna förhållanden vid en kommande dispensprövning skulle föranleda undantag från steriliseringsplikten, ansåge det angeläget, att nämnda omständigheter i lagtexten eller på annat sätt klart angåves som dispensgrund.

Industriförbundet har beträffande de förut nämnda överenskommelserna mellan statens bränslekommission, å ena, samt svenska trävaruexportföreningen, svenska cellulosaaföreningen och svenska trämasseföreningen, å andra sidan, framhållit, att de trävaru- och träförädlingsindustrier, som enligt dessa överenskommelser hade att erlägga avgifter till de ifrågavarande branschstiftelserna, kunde genom skyldighet att göra ytterligare insättningar å spärrkonto utsättas för en särskilt hård ansträngning av likviditeten. För dessa aktiebolags vidkommande borde steriliseringsskyldigheten regleras genom ett generellt beslut om dispens, varigenom det sammanlagda belopp, som jämlikt överenskommelserna och den förevarande lagstiftningen skulle insättas, begränsades så att likviditetssvårigheter icke komme att hindra dessa i nuvarande situation utomordentligt betydelsefulla industrier att utveckla full effektivitet.

Handelskammaren i Gävle har uppgivit, att insättningarna till stiftelserna för många bolag uppginge till betydligt mera än 20—30 procent av redovisad vinst, kanhända ända till dubbla eller tredubbla vinsten. Befrielse från insättningsskyldigheten syntes särskilt vid jämförelse med andra exportföretag därför berättigad. Denna befrielse borde tryggas genom en särskild lagregel i stället för att bolagen skulle nödgas anlita ett dispensförfarande med oviss utgång. Med hänsyn till de skiftande förhållandena inom träindustrin syntes dock lämpligast att den inverkan, inbetalningarna till trävaruindustriens stiftelse borde ha å spärrkontobeloppen, reglerades dispensvägen.

Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare har anmärkt, att avsättningarna till stiftelserna vore till beloppen väsentligt större än vad spärrkontobeloppen kunde bli och att i ett för handelskammaren känt fall avsättningen komme att uppgå till mer än 20 gånger den föreslagna spärrkontoinsättningen. Avsikten med inrättandet av branschstiftelserna hade varit inflationens bekämpande. Om dispens icke komme att lämnas bolagen i dessa fall, skulle därför en mycket stor orättvisa vederfaras dem.

Departementschefen. Utredningsmännens förslag att från insättningsskyldighet skola undantagas de aktiebolag, som avses i förordningen om försäljning av rusdrycker, anser jag mig böra biträda.

Enligt lagen den 14 juni 1946 om hypoteksaktiebolag gälla för aktiebolag, som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt men i vars verksamhet bankrörelse icke ingår, vissa särskilda bestämmelser som avvika från lagen om aktiebolag. Sålunda skall bolagsordning godkännas av Kungl. Maj:t och bolagen stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, såframt ej Kungl. Maj:t medger befrielse därifrån. I motsats till vad som

gäller om bankaktiebolag finnas inga bestämmelser om skyldighet att hålla kassareserv, och lagen den 15 december 1939 angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv är icke tillämplig å hypoteksaktiebolagen. För närvarande finnas allenast sju hypoteksaktiebolag. Två av bolagen äro att anse som dotterbolag till försäkringsföretag. De övriga äga enligt bolagsordningarna rätt att för sin utlåningsverksamhet upplåna erforderliga medel genom utgivande av räntebärande obligationer, för vilka säkerhet skall ställas medelst pant av fastighets- eller tomträttsinteckningar av i bolagsordningarna närmare angiven beskaffenhet. Enligt tillgängliga balansräkningar per den ^{31/12} 1946 uppgick de sju hypoteksaktiebolagens omslutning till sammanlagt ca 641,3 miljoner kronor. Den sammanlagda årsvinsten för år 1946 redovisades till ca 0,7 miljon kronor.

Uppenbarligen skulle den föreslagna steriliseringskyldigheten ha ringa betydelse ur inflationsbekämpande synpunkt, såvitt gäller hypoteksaktiebolagen. Vid sådant förhållande och då hypoteksaktiebolagen i åtskilliga hänseenden kunna anses jämförliga med bankaktiebolagen, har jag intet att erinra mot att jämväl hypoteksaktiebolagen fritagas från insättningskyldigheten.

Vad sedan beträffar frågan vilka mindre bolag som generellt skola fritagas bör beaktas, att många mindre bolags verksamhet kan vara av den art att steriliseringsplikten i och för sig är mera motiverad än för större bolag ävensom att undantagsbestämmelsen är ägnad att försvaga lagstiftningens indirekta, kreditåtstramande verkan. Å andra sidan är det nödvändigt att stadga undantag från insättningskyldigheten för mindre bolag för att därigenom begränsa antalet spärrkonton hos riksbanken och för att det administrativa förfarandet icke skall bli alltför tyngande. Särskilt som statistiskt material saknas om årsvinsters och utdelningsbelopps spridning är avvägningen mellan de olika synpunkterna vansklig att göra. Jag har emellertid för min del stannat vid att förorda att undantaget något vidgas och att gränsen sättes till årsvinst eller vinstutdelning ej överstigande 10 000 kronor. Detta skulle innebära att man bibehölle den gräns, som stadgats i de äldre lagarna om utdelningsbegränsning.

Utredningsmännen ha icke särskilt berört frågan om insättningskyldigheten för aktiebolag, som trätt i likvidation. Det är emellertid icke avsett att insättningskyldighet skall föreligga för bolag i likvidation. Detta torde framgå även utan särskilt stadgande därom. För tid efter likvidationens inträde gälla nämligen andra redovisningsregler än för tiden dessförinnan och någon skyldighet att i balansräkningen och i den mot vinst- och förlusträkningen svarande likvidationsräkningen redovisa årsvinst föreligger icke. Rätt till utdelning upphör också vid likvidationens inträde. Insättningskyldigheten enligt den föreslagna lagen är emellertid anknuten till utdelningen och årsvinsten utöver utdelningen, varför de i lagen givna reglerna över huvud icke kunna vinna tillämpning sedan ett bolag trätt i likvidation.

Vad härefter angår dispensförfarandet synes angelägenheten av snabba av-

göranden i dispensärenden kunna bäst tillgodoses genom att, såsom utredningsmännen föreslagit, befogenheten att lämna dispens skall tillkomma Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, spärkkontonämnden. Ur vissa synpunkter vore det naturligen mest tillfredsställande om, såsom i ett remissyttrande ifrågasatts, i lagen utförligt angåves förutsättningarna för beviljande av dispens. De faktorer, som kunna inverka på bedömandet härutinnan, äro emellertid så skiftande och svåröverskådliga att det icke synes praktiskt möjligt att göra en fullständig uppräknig.

De allmänna grunder för dispens som utredningsmännen föreslagit synas ändamålsenliga. Allmänt kan sägas, att dispens bör lämnas då så är nödvändigt för att undanröja svårare och i detta sammanhang beaktansvärda olägenheter av insättningsskyldigheten; därvid kan uppenbarligen ifrågakomma även sådana fall, som berörts av landsorganisationen, handelskammaren i Göteborg och redareföreningen, men prövning av omständigheterna från fall till fall synes under alla förhållanden erforderlig.

Vad särskilt beträffar vattenkraftbolagen är det uppenbart, att dispens kan vara påkallad ur allmän synpunkt men även därvidlag erfordras prövning från fall till fall. Den omständigheten att ett dylikt bolag för upplånade medel har att erlægga högre ränta än som utgår å spärrade medel är dock enligt min mening icke i och för sig någon grund för beviljande av undantag. — Förhållanden likartade med dem, som gälla beträffande vattenkraftbolagen, kunna givetvis föreligga även inom andra verksamhetsområden t. ex. inom cementindustrien.

Vad angår aktiebolag, som verkställt inbetalningar till de förut berörda branschstiftelserna för trävaru- och träförädlingsindustrierna, synes det befogat att dessa bolag medgivnas lättnader i den bolagen eljest åliggande skyldigheten att verkställa spärkkontoinsättningar. Omfånget av dessa lättnader synes emellertid böra prövas dispensvägen, därvid även en generell dispens för ifrågavarande grupper av bolag bör kunna ifrågakomma.

12 §.

Utredningsmännen. Enligt utredningsmännens förslag skall till ledning för bedömandet av aktiebolags skyldighet att verkställa insättning på spärrkonto till spärkkontonämnden avlämnas deklARATION, som skall avfattas å blankett som fastställes av Konungen. Deklaration skall lämnas för aktiebolag, vars aktiekapital vid räkenskapsårets utgång uppgår till mer än 50 000 kronor eller för vilket vinstutdelningen för året eller årsvinsten överstiger 8 000 kronor. Deklarationen skall på heder och samvete avgivas av styrelsen eller, där verkställande direktör är utsedd, av denne sist en månad efter det balansräkningen för räkenskapsåret blivit fastställd eller, där balansräkningen ej fastställets på bolagsstämma som i 121 § första stycket lagen om aktiebolag sägs, sist en månad efter denna eller, om stämma ej hållits inom tid som i nämnda lagrum stadgas, inom sju månader efter räkenskapsårets utgång.

Utredningsmännen framhålla, att deklaraionsplikten sålunda avses skola gälla för aktiebolag, vars aktiekapital uppgår till mer än 50 000 kronor,

även om vinstutdelningen eller årsvinsten ej överstiger 8 000 kronor. Med denna utsträckning av deklarationsplikten i förhållande till skyldigheten att verkställa spärrkontoinsättning åsyftades att bereda större möjligheter till kontroll över lagstiftningens efterlevnad.

Yttrandena. *Handelskammaren i Gävle* har föreslagit, att den av utredningsmännen angivna gränsen, aktiekapital å mer än 50 000 kronor, för skyldighet att oavsett årsvinstens och utdelningens storlek avgiva deklARATION höjes till 100 000 kronor. *Handelskammaren* har vidare — liksom *redareföreningen* — föreslagit att deklARATION skall kunna undertecknas av den eller dem som bemyndigats teckna firman.

Köpmannaförbundet har föreslagit ändring av deklARATIONSTIDEN så att den icke kommer att utgå under semester månaden juli.

Departementschefen. Beträffande skyldigheten att avgiva deklARATION för- anleder den av mig förordade ändringen i 11 § första stycket rörande de mindre bolagens undantagande från lagstiftningen motsvarande ändring i andra stycket förevarande paragraf. Praktiska skäl torde därjämte böra föranleda den ytterligare lindringen av deklarationsplikten att den ur kontrollsynpunkt stadgade skyldigheten att oavsett årsvinstens eller utdelningens belopp avgiva deklARATION anknytes till aktiekapital överstigande 100 000 kronor. Vidare böra aktiebolag, som enligt 11 § första stycket första punkten äro fritagna från insättningsskyldighet, liksom ock aktiebolag som medgivits undantag enligt 11 § andra stycket vara befriade från deklARATIONSPLIKT.

Enligt min mening föreligga icke skäl att ändra de av utredningsmännen föreslagna reglerna angående undertecknande av deklARATION. Ej heller torde skäl föreligga att ändra tidpunkten för deklarATIONS AVGIVANDE. Därvidlag vill jag blott anmärka, att deklARATION i regel skall avgivas inom en månad efter balansräkningens fastställande, varför deklARATIONSTIDEN i de flesta fall icke torde komma att utlöpa under juli månad.

15 §.

Utredningsmännen. Enligt utredningsmännens förslag skall på medel, insatta på spärrkonto, bolaget av statsverket tillgodoföras ränta efter två procent för år. Räntan skall vid kalenderårets slut läggas till kapitalet.

Utredningsmännen anförde härom:

I direktiven är angivet att för spärrkontomedel bör utgå skälig ränta. Olika synpunkter kunna läggas på frågan, hur räntan bör bestämmas. För att räntan bör vara relativt låg skulle kunna anföras, att de spärrade medlemmen skola dragas ur marknaden och ligga oanvända hos riksbanken och att således kostnaden för räntan slutligen kommer att bestridas av skattemedel. Å andra sidan kunna även vissa skäl anföras för att räntan bör vara högre än normalt på ett tvångslån av ifrågavarande art.

Utredningen har för sin del funnit lämpligast, att räntan bestämmas efter affärsmässiga grunder. Efter vad man nu kan överblicka kunna de spärrade medlemmen icke väntas bli inestående i riksbanken mer än några år och avgörande skulle således vara ränteläget vid två eller tre års kredit. Det rik- tigaste vore, att ge något högre ränta för spärrkontoinsättningar som ske

tidigare än för insättningar vid en tidpunkt som ligger närmare spärrens hävande. Av praktiska grunder är dock en enhetlig ränta bestämt att förordas.

Ränteläget för kortfristiga statslån kommer till uttryck i räntan för skattkammарväxlar. På skattkammарväxlar avseende 25 månader, som emitterades den 15 augusti 1947, var räntan 2 procent. En samtidig emission å skattkammарväxlar på 15 månader gav köparen 1,5 procent. Omnämns må även den förräntning som erhålles efter nuvarande kursläge vid inköp av kortfristiga statsobligationer. Inköp av 1943 års 3 procents obligationer, som avser en bindning för 16 månader, ger f. n. (december 1947) en effektiv avkastning av 1,95 procent och inköp av 1944 års 3 procents obligationer, som avse en bindning för 33 månader, en avkastning av 2,34 procent. Ett jämförelsematerial är även de överenskommelser som träffats angående räntan å de medel som utlånats till staten från stiftelsen cellulosaindustriens konjunkturutmättningsfond och stiftelsen trämasseindustriens konjunkturutmättningsfond. Enligt dessa överenskommelser, för vilka redogörelse lämnats i det föregående, skall t. ex. medel som beräknas inestå 3—4 år tillgodoföras en ränta av 1,90 procent och medel som beräknas inestå 4—5 år en ränta av 2,20 procent.

Utredningen förordar att på de å spärkkontot insatta medlen skall utgå en enhetlig ränta av 2 procent att årsvis läggas till kapitalet. Räntan skall alltså även omfattas av spärren. Skulle de spärrade medlen komma att inestå en väsentligt längre tid än man nu har anledning att antaga eller skulle ränteläget avsevärt förändras, bör frågan om räntans storlek upptagas till förnyad prövning.

Yttrandena. I allmänhet har ingen erinran framställts mot förslaget i denna del. *Västergötlands och Norra Hallands handelskammare* samt *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* ha dock med åberopande av att bolag, som för fullgörande av spärkkontoinsättningar nödgades upplåna medel, härför åsamkades en ränteutgift på minst 3—4 procent, föreslagit att räntegottgörelsen för medel insatta å spärkkonto bestämdes till minst 3 procent eller till en räntesats som bättre överensstämde med gällande ränteläge för utlåning. *Redareföreningen* har framhållit att om de steriliserade medlen undanhölles penningmarknaden, vilket vore nödvändigt för att nå det avsedda syftet, skulle följden bliva en åtstramning av räntesatserna. Det vore felaktigt att fixera räntan å de spärrade medlen till 2 procent om icke samtidigt föreskrevs att räntan skulle höjas i proportion till en eventuell allmän räntehöjning.

Departementschefen. För min del anser jag, att den av utredningsmännen föreslagna räntesatsen är väl avvägd. Skulle en allmän ränteförändring inträda torde, såsom utredningsmännen framhållit, frågan om räntans storlek få upptagas till förnyad prövning.

Till frågan i vilken ordning räntemedlen skola bestridas torde jag få återkomma i ett senare sammanhang.

16 §.

Utredningsmännen. Utredningsmännen ha föreslagit att, om bolag insatt högre belopp än vederbort, spärkkontonämnden skall förordna om återbetalning av det överskjutande beloppet och att ränta icke skall gottgöras å nämnda belopp.

Utredningsmännen ha vidare föreslagit, att om i deklaration beräknat spärrkontobelopp på grund av oriktiga uppgifter eller av annan anledning upptagits till för lågt belopp, skulle nämnden, där så funnes påkallat, fastställa det belopp som därutöver skulle insättas på spärrkonto. Nämnden skulle tillika meddela erforderliga föreskrifter rörande tiden för insättningen, dock att längre anstånd än tre månader från dagen för beslutets delgivande icke utan synnerliga skäl borde medgivas.

Utredningsmännen ha i anslutning härtill anfört, att fastställande av belopp utöver vad som deklarerats borde ske endast när beloppet vore av nämnvärd betydelse eller eljest skäl talade för att ytterligare belopp borde insättas.

Yttrandena. Redareföreningen har anfört att det syntes rimligt att bolag, som insatt för högt belopp å spärrkonto, ägde åtnjuta ränta å det belopp som med anledning därav bleve återbetalat.

Departementschefen. Jag finner ej anledning att frångå utredningsmännens förslag att ränta icke skall åtnjutas å för mycket inbetalda spärrkontomedel.

22 §.

Utredningsmännen. Enligt utredningsmännens förslag skall ett bolag, som försummat att inom tid som i 14 § avses insätta spärrkontobelopp, till statsverket gälda avgift på det felande beloppet efter åtta procent för år, där spärrkontonämnden icke prövar skäligen att helt eller delvis befria bolaget från avgift. Sedan avgift påförts bolaget skall indrivning av avgiften ske i den ordning som finnes stadgad om indrivning av kronoutskylder. Indrivningsavgift skall dock icke erläggas.

Departementschefen. Enligt förevarande paragraf skall en särskild, procentuellt beräknad avgift utgå vid försummelse att insätta spärrkontobelopp inom tid som i 14 § stadgas. Sådan avgift torde jämväl böra utgå, om bolag försummar att i behörig tid fullgöra insättningsskyldighet beträffande av spärrkontonämnden enligt 16 § fastställda belopp.

23 §.

Utredningsmännen. Enligt vad utredningsmännen föreslå skola, om vinstutdelning sker i strid mot vad i 1 kap. stadgas, bestämmelserna i 73 § 2 mom. lagen om aktiebolag rörande återbäring av uppuren utdelning och ansvarighet för den brist, som kan uppkomma vid återbäringen, äga motsvarande tillämpning.

Departementschefen. I 73 § 2 mom. första och andra styckena lagen om aktiebolag stadgas beträffande vissa enligt nämnda lag icke tillåtna vinstutdelningar återbäringsskyldighet för dem som uppburit utdelning. Den som uppburit utdelningen i god tro är dock i vissa fall fri från återbäringsskyldighet. I tredje stycket av samma moment stadgas att de, som medverkat till beslut om vinstutdelning eller verkställandet av detta, skola enligt vissa grunder vara ansvariga för brist som uppkommer vid återbäringen.

Det synes mig lämpligt att, såvitt gäller återbäringskyldigheten, särskild bestämmelse härom upptages i den nu förevarande lagen och att därvid bestämmelsen utformas så att god tro medför befrielse från återbetalningskyldighet. Anmärkas må att ansvarigheten för den, som medverkat till det oriktiga beslutet eller verkställandet därav, omfattar även belopp som på grund av mottagarens goda tro icke kan utkrävas hos denne.

24 §.

Vid försummelse att avlämna deklaration enligt 12 § eller att hörsamma anmaning eller lämna uppgift enligt 13 § eller att insätta spärrkontobelopp äger enligt förevarande paragraf spärrkontonämnden förelägga den försumlige lämpligt vite.

Utredningsmännen ha i anslutning härtill anmärkt, att utdömande av förelagt vite ankommer på domstol.

25 §.

Utredningsmännen. Utredningsmännen ha i förevarande paragraf upptagit straffbestämmelser och åtalsregler.

Enligt 1 mom. skall styrelseledamot, verkställande direktör eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet låter verkställa vinstutdelning i strid mot vad i 1 kapitlet stadgas, straffas med dagsböter eller fängelse. I 2 mom. upptages motsvarande straffbestämmelse dels för den som vid fullgörande av deklara-tions- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kapitlet uppsåtligen lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning, dels ock för den som bryter mot tystnadsplikt som stadgas i 21 §.

Enligt 3 mom. skall den som underlåter att fullgöra deklara-tions- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kapitlet eller som vid fullgörande av sådan skyldighet av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning, straffas med dagsböter.

Brott mot tystnadsplikten må enligt 4 mom. åtalas av allmän åklagare allenast efter angivelse av målsägande. Brott varom i 2 och 3 mom. sägs må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av spärrkontonämnden.

Yttrandena. Redareföreningen har med åberopande av de invecklade tolkningsspörsmålen i fråga om begreppet förtäckt utdelning föreslagit, att straffet enligt 1 mom. bestämdes allenast till dagsböter. Föreningen har vidare framhållit, att med den mångfald av bestämmelser av skilda slag, som ett bolag måste iakttaga, kunde väl försvaras om ett bolag försummade att avlämna deklaration. Det vore därför rimligt att underlåtenhet att avgiva deklaration blott straffbelades därest särskild anmaning att deklara givits.

Departementschefen. Straffskalan för otillåten vinstutdelning överensstämmer med motsvarande bestämmelse i de tidigare lagarna om utdelnings-

begränsning. Vad utredningsmännen anfört om utdelning i förtäckt form har ägt motsvarande tillämpning i fråga om de äldre lagarna. Jag finner därför ej skäl att föreslå ändring i denna del. Beträffande straffet för underlåten deklARATION vill jag erinra om att enligt 4 mom. förevarande paragraf åtal må ske allenast efter anmälan eller medgivande av spärkkontonämnden. Man kan därför förvänta att ursäktliga försummelse att avge deklARATION icke komma att bli beivrade.

Lagens giltighet m. m.

Lagen skall enligt första stycket i slutbestämmelserna träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I de två nästföljande styckena av slutbestämmelserna ha utredningsmännen upptagit ett par regler betingade av att den föreslagna lagen icke kunde beräknas bli utfärdad förrän en tid in på år 1948.

Enligt andra stycket skall sålunda, därest för räkenskapsår, som i 1 § avses, på grund av beslut före lagens ikraftträdande utdelning skett med högre belopp än som enligt 1 kapitlet medgives, skillnaden avdragas från det belopp som eljest skulle ha kunnat utdelas för följande räkenskapsår.

Utredningsmännen anföra härom:

Då de föreslagna bestämmelserna om utdelningsbegränsning skola avse utdelning för räkenskapsår, som utgår den 31 december 1947 eller senare, men utfärdandet av lagen icke kan ske förrän en tid in på år 1948, är det icke uteslutet att före ikraftträdandet beslut hinna fattas om utdelning med högre belopp än som skulle varit möjligt enligt samma bestämmelser. För att minska olägenheten av detta förhållande föreslår utredningen en bestämmelse, att skillnaden mellan sålunda beslutat belopp och det belopp som enligt lagförslaget må utdelas skall avdragas från belopp som för följande räkenskapsår skulle kunnat utdelas.

9. Departementschefens hemställan.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom finansdepartementet upprättats förslag till *lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel*. Förslaget avviker från det av utredningsmännen framlagda förslaget dels i de hänseenden, som i det föregående särskilt anförts, dels ock så till vida att en del huvudsakligen redaktionella jämkningar vidtagits.

Föredragande departementschefen hemställer härefter att lagrådets utlåtan över det inom departementet upprättade lagförslaget, av den lydelse *Bilaga A* till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Erik Skiöld.

F ö r s l a g
till
L a g
**med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags
vinstmedel.**

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

1 §.

Utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, må högst uppgå till antingen ett belopp, motsvarande utdelningen för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947, eller ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1946 (medeltalsbeloppet).

Har under något av de tre sista räkenskapsår, som utgått tidigare än den 1 oktober 1946, aktiekapitalet ökats genom ny aktieteckning eller nedsatts genom återbetalning till aktieägarna, skall i stället för vad ovan stadgats angående rätt till utdelning med ett belopp motsvarande medeltalsbeloppet gälla, att utdelningen högst må motsvara den procent av aktiekapitalet som, i medeltal, utdelningsbeloppen för vart och ett av nämnda år utgjorde i förhållande till aktiekapitalet vid utgången av det räkenskapsår utdelningen avsåg.

Har aktiekapitalet ökats genom teckning av nya aktier, berättigande till utdelning första gången för räkenskapsår som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, må den enligt vad förut stadgats tillåtna vinstutdelningen höjas med ett belopp motsvarande fem procent av vad som tillförts bolaget på grund av aktieteckningen. Har aktiekapitalet nedsatts under räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, och skall det nedsättningen motsvarande beloppet återbetalas till aktieägarna, skall den enligt vad förut stadgats tillåtna vinstutdelningen minskas med så stor del, som efter förhållandet mellan det belopp, varmed nedsättningen skett, och aktiekapitalet före nedsättningen belöper å förstnämnda belopp, dock att minskningen högst skall utgöra fem procent av det belopp varmed nedsättningen skett.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må vinstutdelningen uppgå till fem procent av aktiekapitalet.

Vid tillämpning av stadgandet i första stycket skall lika med aktiekapital anses vad som på grund av aktieteckning må hava tillförts bolaget för aktierna utöver det nominella beloppet. I aktiekapitalet må däremot icke inräknas belopp, varmed aktiekapitalet på grund av beslut den 1 november 1947 eller senare ökats genom överföring av besparade vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar.

3 §.

Om vid vinstutdelningens bestämmande enligt vad ovan sägs erhålles ett procenttal i förhållande till aktiekapitalet, som innehåller annat bråktal än en fjärdedels, en halv eller tre fjärdedels procent, må procenttalet höjas till närmast högre sådant procenttal eller, där bråktalet överstiger tre fjärdedels procent, till närmast högre hela procenttal.

4 §.

Finnas i bolag aktier, utgivna på grund av beslut före den 1 november 1947 och med företrädesrätt till vinstutdelning jämte rätt att, därest under föregående år sådan utdelning ej till fullo lämnats, av följande års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit, innan utdelning å andra aktier må äga rum (företrädesrätt till ackumulativ utdelning), skall i den enligt 1—3 §§ tillåtna vinstutdelningen icke inräknas belopp, som tillkommer sådana preferensaktier för tidigare år.

5 §.

Bestämmelserna i detta kapitel skola icke äga tillämpning, där vinstutdelning från aktiebolag ej överstiger tiotusen kronor, och ej heller i fråga om vinstutdelning från bolag (dotterbolag, dotterdotterbolag), vars aktier till mer än nittiofem procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag) eller ock av ett eller flera sådana dotterbolag eller av moderbolaget och ett eller flera sådana dotterbolag tillsammans.

6 §.

Konungen äger medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag från bestämmelserna i detta kapitel samt därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga.

2 KAP.

Om insättning av medel på spärrkonto.

7 §.

Det åligger aktiebolag att, enligt bestämmelserna i detta kapitel, för räkenskapsår som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, på särskilt för bolaget upplagt konto i riksbanken (spärrkonto) insätta ett belopp, motsvarande summan av

- a) sjutton procent av bolagets beslutade vinstutdelning och
 b) tjugusju procent av årsvinsten, i den mån denna överstiger vinstutdelningen.

Vid beräkning av det belopp, varmed spärrkontoinsättning skall ske enligt första stycket a), är aktiebolag icke skyldigt att taga hänsyn till inkomst av utdelning å aktier i annat svenskt aktiebolag; dock att vad nu sagts icke skall gälla därest det senare bolaget är befriat från insättningskyldighet på grund av bestämmelserna i 11 § eller på grund av särskilt med stöd av nämnda paragraf meddelat beslut. Därest den aktieinkomst, vartill hänsyn enligt vad nyss sagts icke skall tagas vid beräkningen av spärrkontoinsättningens storlek, överstiger bolagets vinstutdelning, skall i fråga om den överskjutande delen spärrkontoinsättning, som i första stycket b) avses, ske med allenast tio procent.

Aktiebolag (dotterbolag), vars aktier till mer än nittiofem procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag), är icke pliktigt att göra insättning på spärrkonto för vad som utdelas till moderbolaget, därest sistnämnda bolag vid beräkning av belopp, varmed spärrkontoinsättning skall av detta bolag verkställas, i inkomsten inräknar jämväl det utdelade beloppet.

8 §.

Med årsvinst enligt detta kapitel förstås årsvinst enligt fastställd balansräkning med de avvikelser varom i 9 § sägs.

Har balansräkning icke fastställts inom sju månader efter räkenskapsårets utgång, skall årsvinsten beräknas på grundval av styrelsens och verkställande direktörens redovisning för året eller, där sådan redovisning ej föreligger, uppskattas av den i 10 § omnämnda nämnden.

9 §.

1 mom. Hava som kostnad under räkenskapsåret bokförts allmänna skatter med belopp som överstiger vad som skäligen kan beräknas belöpa på räkenskapsårets vinst eller eljest enligt bokföringsmässiga grunder bör uppföras som kostnad under året, skall tillägg ske för det överskjutande beloppet.

2 mom. Om i räkenskaperna avdrag skett för avskrivning på tillgång avsedd för stadigvarande bruk eller på värdet å rättighet till leverans av dylik tillgång enligt ej fullgjort köpekontrakt med högre belopp än som kan beräknas bliva godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen, skall tillägg ske med det överskjutande beloppet, om och i den mån det icke göres sannolikt att avskrivningen är betingad av att tillgången avsevärt förlorat i värde.

3 mom. Har i räkenskaperna tillgång avsedd för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat samt handelslager — eller rättighet till leverans av dylik tillgång enligt ej fullgjort köpekontrakt upptagits till lägre värde än som kan beräknas bliva godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen, skall tillägg ske med ett belopp svarande mot skillnaden.

4 mom. Har vid bokförandet av årets kostnader gjorts sådan avsättning

till nybyggnadsfond, rationaliseringsfond eller underhåll av tillgångar, som avser framtida utgifter, eller vidtagits annan åtgärd jämställd med dylik vinstdisposition, skall tillägg ske med ett mot avsättningen svarande belopp. Som åtgärd varom nyss sagts skall dock ej anses sådan avsättning till investeringsfond eller till pensions- eller annan personalstiftelse, för vilken avdrag medgives vid taxering enligt kommunalskattelagen.

Har under räkenskapsår som i 7 § sägs avdrag vid taxeringen skett för avsättning till investeringsfond och återföras medlen därefter till beskattning, skall det återförda beloppet anses ingå i årsvinsten för det räkenskapsår, då beloppet skall upptagas såsom skattepliktig intäkt.

10 §.

För att handlägga ärenden rörande spärrkontomedel skall finnas en av Konungen utsedd nämnd (spärrkontonämnden), bestående av fem ledamöter med suppleanter för envar av dem. Av ledamöterna skall en vara eller hava varit innehavare av domarämbete. Övriga ledamöter skola utses så att i nämnden komma att företrädas insikt och erfarenhet i aktiebolagsförvaltning samt i anställdas arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. Vad sålunda stadgats skall gälla jämväl suppleanterna.

Såsom nämndens beslut gäller den mening varom de flesta ledamöterna förena sig.

Mot nämndens beslut må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till finansdepartementet sist å tjugonde dagen efter den dag klaganden erhållit del av beslutet. Ändå att klagan föres går beslutet i verkställighet, där Konungen icke annorlunda förordnar.

11 §.

Bankaktiebolag, hypoteksaktiebolag, försäkringsaktiebolag samt aktiebolag, som avses i förordningen angående försäljning av rusdrycker, äro frigtagna från skyldighet varom i 7 § sägs. Detsamma gäller annat aktiebolag beträffande räkenskapsår, för vilket varken vinstutdelningen eller årsvinsten överstiger tiotusen kronor.

Konungen eller, efter Konungens bestämmande, spärrkontonämnden må medgiva aktiebolag undantag från bestämmelserna i 7 §, om så ur allmän synpunkt finnes påkallat eller om fullgörandet av nämnda bestämmelser kan väntas medföra avsevärda betalningssvårigheter för bolaget, så ock om särskilda skäl eljest föreligga.

12 §.

Till ledning för bedömandet av aktiebolags skyldighet att verkställa insättning på spärrkonto skall till spärrkontonämnden avlämnas deklaration, som skall avfattas å blankett enligt av Konungen fastställt formulär.

Deklaration skall lämnas för aktiebolag, vars aktiekapital vid räkenskapsårets utgång uppgår till mer än etthundratusen kronor eller för vilket vinstutdelningen för året eller årsvinsten överstiger tiotusen kronor. Deklara-

tionsskyldighet åligger dock icke aktiebolag som enligt 11 § första stycket första punkten är fritaget från insättningsskyldighet, ej heller annat aktiebolag för räkenskapsår, för vilket undantag från insättningsskyldighet jämlikt 11 § andra stycket medgivits beträffande hela det å räkenskapsåret belöpande spärrkontobeloppet.

Deklarationen skall på heder och samvete avgivas av styrelsen eller, där verkställande direktör är utsedd, av denne sist en månad efter det balansräkningen för räkenskapsåret blivit fastställd eller, där balansräkningen ej fastställts på bolagsstämman som i 121 § första stycket lagen om aktiebolag sägs, sist en månad efter nämnda stämman eller, om stämman ej hållits inom tid som i nyss angivna lagrum stadgas, inom sju månader efter räkenskapsårets utgång.

13 §.

Aktiebolag åligger att efter anmaning av spärrkontonämnden hålla bolagets handelsböcker och andra räkenskapshandlingar tillgängliga för granskning.

Styrelseledamot och verkställande direktör äro skyldiga att lämna de uppgifter som erfordras för tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel och av nämnden påfordras.

14 §.

Inom den för avlämnande av deklaration fastställda tiden skall aktiebolag på spärrkonto insätta minst hälften av det belopp, som bolaget på grundval av deklarationen har att inbetala.

Sist tre månader efter den för avgivande av deklaration fastställda tiden skall bolaget insätta återstoden av beloppet.

Spärrkontonämnden må när synnerliga skäl därtill föranleda medgiva anstånd med insättning till senare tidpunkt än i denna paragraf stadgas.

15 §.

Å medel insatta på spärrkonto skall bolaget tillgodoföras ränta efter två procent för år. Räntan skall vid kalenderårets slut läggas till kapitalet.

16 §.

1 mom. Har bolag på spärrkonto insatt högre belopp än som vederbort, skall spärrkontonämnden förordna om återbetalning av överskjutande belopp. Å nämnda belopp gottgöres ej ränta.

2 mom. Har i deklaration beräknat spärrkontobelopp på grund av oriktiga uppgifter eller av annan anledning upptagits till för lågt belopp, skall nämnden, där så finnes påkallat, fastställa det belopp som därutöver skall insättas på spärrkonto. Nämnden skall tillika meddela erforderliga föreskrifter rörande tiden för insättningen, därvid längre anstånd än tre månader från dagen för beslutets delgivande icke utan synnerliga skäl må medgivas.

3 mom. Har vederbörlig deklaration för aktiebolag icke avlämnats, skall

nämnden med ledning av tillgängliga uppgifter fastställa spärrkontobeloppet och därvid meddela föreskrifter i enlighet med vad i 2 mom. sägs.

17 §.

På spärrkonto insatta medel må ej av riksbanken utbetalas före den dag medlen enligt särskilt förordnande frigjorts från spärren.

Efter medels frigörande tillgodoföres icke ränta.

18 §.

Konungen må, om ändrade konjunkturförhållanden därtill föranleda, förordna att medel tillhöriga viss grupp eller vissa grupper av aktiebolag helt eller delvis frigöras från spärr.

Spärrkontonämnden äger efter framställning förordna, att aktiebolags medel frigöras från spärr, såframt avsevärda betalningssvårigheter föreligga för bolaget eller eljest särskilda förhållanden böra föranleda dylikt förordnande. Om skäl därtill äro, äger nämnden förordna, att medlen senare åter skola insättas på spärrkonto.

Medel som icke frigjorts på sätt i första eller andra stycket sägs eller återbetalats jämlikt 16 § 1 mom. skola frigöras efter förordnande av Konungen i den ordning som må komma att bestämmas i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

19 §.

Har under spärrtiden avtal träffats eller annan utfästelse gjorts om överlåtelse, pantsättning eller annan rätt till spärrade medel, vare avtalet eller utfästelsen ej gällande.

Utän hinder av vad nu sagts övergår rätten till ett bolags spärrade medel till annat bolag, som i den ordning i 174—176 §§ lagen om aktiebolag föreskrives övertager det förstnämnda bolagets tillgångar och skulder.

Med spärrkontonämndens medgivande må ock rätten till ett bolags spärrade medel överföras till annat bolag, som genom att övertaga egendom från det förstnämnda bolaget eller genom att bereda anställning åt bolagets arbetstagare fortsätter dess rörelse.

3 KAP.

Särskilda bestämmelser.

20 §.

Spärrkontonämnden äger i den ordning Konungen bestämmer från taxeringsmyndighet inhämta uppgifter angående sådana förhållanden som kunna tjäna nämnden till ledning vid fastställande av spärrkontobelopp.

21 §.

Vad som framkommit genom deklaration enligt denna lag eller vid granskning enligt 13 § eller genom uppgifts inhämtande enligt 13 och 20 §§ må ej yppas i vidare mån än som erfordras för att vinna syftet med deklarationen, granskningen eller uppgiften.

22 §.

Har aktiebolag försummat att insätta spärrkontobelopp inom tid, som angives i 14 § eller som föreskrivits enligt 16 § eller 18 § andra stycket, skall bolaget till statsverket gälda särskild avgift, motsvarande åtta procent för år å det felande beloppet, där spärrkontonämnden icke prövar skäligt att helt eller delvis befria bolaget från nämnda avgift.

Sedan avgift påförts bolaget, skall indrivning av avgiften ske i den ordning som om indrivning av resterande skatt är stadgad; dock skall restavgift icke erläggas.

23 §.

Sker vinstutdelning i strid mot vad i 1 kapitlet stadgas, vare de, som uppburit sådan utdelning, skyldiga att återbära denna; dock må utdelningen icke återkrävas från den, som vid dess uppbärande varken insåg eller bort inse utdelningsbeslutets oriktighet.

I fråga om brist, som kan uppkomma vid återbäringen, skola bestämmelserna i 73 § 2 mom. tredje stycket lagen om aktiebolag äga motsvarande tillämpning.

24 §.

Vid försummelse att avlämna deklaration enligt 12 § eller att hörsamma anmaning eller lämna uppgift enligt 13 § eller att insätta spärrkontobelopp äger spärrkontonämnden förelägga den försumlige lämpligt vite.

25 §.

1 mom. Styrelseledamot, verkställande direktör eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet låter verkställa vinstutdelning i strid mot vad i 1 kapitlet stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse.

2 mom. Med dagsböter eller fängelse straffes ock den som vid fullgörande av deklarations- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kapitlet uppsåtligen lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning. Samma lag vare, där någon bryter mot tystnadsplikt varom stadgas i 21 §.

3 mom. Den som underlåter att fullgöra deklarations- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kapitlet eller som vid fullgörande av sådan skyldighet av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning, straffes med dagsböter.

4 mom. Brott mot tystnadsplikt må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsägande.

Brott varom i övrigt i 2 och 3 mom. sägs må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av spärkkontonämnden.

26 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

27 §.

Konungen äger meddela de närmare föreskrifter som må finnas erforderliga beträffande tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Har för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, på grund av beslut före lagens ikraftträdande utdelning skett med högre belopp än som enligt 1 kapitlet medgives, skall det överskjutande beloppet avdragas från det belopp, som eljest skulle hava kunnat utdelas för följande räkenskapsår.

Har, när lagen träder i kraft, balansräkning för räkenskapsår som avses i 7 § blivit fastställd eller bolagsstämman varom förmäles i 121 § första stycket lagen om aktiebolag hållits utan att balansräkningen därvid fastställts, skall den i 12 § stadgade deklarationsplikten fullgöras sist en månad efter det lagen trätt i kraft.

Enligt denna lag på spärkonto insatta medel skola vara fria från spärr från och med den 1 januari 1951, såvitt ej dessförinnan annorledes förordnas i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

Utredningsmännens förslag
till
L a g
med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags
vinstmedel m. m.

1 KAP.

Om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

1 §.

Utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, må högst uppgå till antingen ett belopp, motsvarande utdelningen för det sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1947, eller ett belopp, motsvarande medeltalet av utdelningarna för de tre sista räkenskapsår som utgått tidigare än den 1 oktober 1946 (medeltalsbeloppet).

Har under något av de tre sista räkenskapsår, som utgått tidigare än den 1 oktober 1946, aktiekapitalet ökats genom ny aktieteckning eller nedsatts, skall medeltalsbeloppet motsvara den procent av aktiekapitalet som, i medeltal, utdelningsbeloppen för vart och ett av nämnda år utgjorde i förhållande till aktiekapitalet vid utgången av det räkenskapsår utdelningen avsåg.

Där under räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, aktiekapitalet ökats genom ny aktieteckning, må den enligt vad förut stadgats tillåtna vinstutdelningen för detta och följande räkenskapsår höjas med fem procent av det belopp som tillförts bolaget på grund av aktieteckningen. Har under räkenskapsår, som utgått den 1 oktober 1947 eller senare, nedsättning av aktiekapitalet skett genom återbetalning till aktieägarna, skall från utdelningsbeloppet för räkenskapsår, då återbetalning skedde, och för följande räkenskapsår avdragas så mycket som svarar mot återbetalningens andel av aktiekapitalet före nedsättningen, dock högst fem procent av det återbetalade beloppet.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må vinstutdelning för räkenskapsår uppgå till fem procent av aktiekapitalet, dock att i detta icke må inräknas belopp, varmed aktiekapitalet på grund av beslut den 1 november 1947 eller senare ökats genom överföring av besparade vinstmedel eller på grund av uppskrivning av anläggningstillgångar.

3 §.

Om vid vinstutdelningens bestämmande enligt vad ovan sägs icke erhålles ett procenttal i förhållande till aktiekapitalet, som utgör en fjärdedels, en halv eller tre fjärdedels procent eller ett helt procenttal eller ett helt procenttal jämte en fjärdedels, en halv eller tre fjärdedels procent, må procenttalet höjas intill närmaste dylikt procenttal.

4 §.

Finnas i bolag aktier, utgivna på grund av beslut före den 1 november 1947 och med företrädesrätt till vinstutdelning jämte rätt att, därest under föregående år sådan utdelning ej till fullo lämnats, av följande års utdelningsbara vinst bekomma vad som brustit, innan utdelning å andra aktier må äga rum (företrädesrätt till ackumulativ utdelning), skall i den enligt 1—3 §§ tillåtna vinstutdelningen icke inräknas belopp, som tillkommer sådana preferensaktier för tidigare år.

5 §.

Bestämmelserna i detta kapitel skola icke äga tillämpning, där vinstutdelning från aktiebolag ej överstiger åttatusen kronor, och ej heller i fråga om vinstutdelning från bolag (dotterbolag, dotterdotterbolag), vars aktier till mer än nittiofem procent ägas av annat aktiebolag (moderbolag) eller ock av ett eller flera sådana dotterbolag eller av moderbolaget och ett eller flera sådana dotterbolag tillsammans.

6 §.

Konungen äger medgiva aktiebolag med avseende å dess särskilda förhållanden undantag från bestämmelserna i detta kapitel samt därvid föreskriva de villkor för undantaget som prövas nödiga.

2 KAP.

Om insättning av medel på spärrkonto.

7 §.

I enlighet med vad i detta kapitel stadgas åligger det aktiebolag att för räkenskapsår som utgått den 31 december 1947 eller senare, dock före den 31 december 1949, på särskilt för bolaget upplagt konto i riksbanken (spärrkonto) insätta ett belopp, motsvarande summan av

- a) sju procent av bolagets beslutade vinstutdelning och
- b) tjugusju procent av årsvinsten, i den mån denna överstiger vinstutdelningen.

Vid fastställande av spärrkontoinsättning enligt första stycket a) skall icke tagas i beräkning inkomst av utdelning för räkenskapsår som i första stycket sägs på aktier från andra svenska aktiebolag. Har aktiebolag dylik aktieinkomst som till beloppet överstiger dess vinstutdelning, skall spärrkontoinsättning enligt första stycket b) ske för den överskjutande delen med allenast tio procent.

Aktiebolag (dotterbolag), vars aktier till mer än nittiofem procent ägas av annat svenskt aktiebolag (moderbolag), är icke pliktigt att göra insättning på spärrkonto för vad som utdelas till moderbolaget och av detta redovisas såsom inkomst för räkenskapsår varom i första stycket förmåles, för såvitt moderbolaget för ett belopp av sin årsvinst som motsvarar aktieinkomsten icke tillämpar bestämmelserna i andra stycket.

8 §.

Med årsvinst enligt detta kapitel förstås årsvinst enligt fastställd balansräkning med de avvikelser som i 9 § sägs.

Har balansräkning icke fastställts inom sju månader efter räkenskaps-

årets utgång, skall årsvinsten beräknas på grundval av styrelsens redovisning för året eller, där sådan redovisning ej föreligger, uppskattas av den i 10 § omfördälda nämnden.

9 §.

1 mom. Har som kostnad under räkenskapsåret bokförts allmänna skatter med belopp som överstiger vad som skäligen kan beräknas belöpa på räkenskapsårets vinst eller eljest enligt bokföringsmässiga grunder bör uppföras som kostnad under året, skall tillägg ske för det överskjutande beloppet.

2 mom. Har i räkenskaperna avdrag skett för avskrivning på tillgång avsedd för stadigvarande bruk eller på värdet å rättighet till leverans av dylik tillgång med högre belopp än som kan beräknas bli godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen, skall tillägg ske med det överskjutande beloppet, i den mån avskrivningen icke betingats av att tillgången avsevärt förlorat i värde.

3 mom. Har i räkenskaperna tillgång avsedd för omsättning eller förbrukning i rörelse — såsom lager av råvaror, halv- och helfabrikat samt handelslager — eller rättighet till leverans av dylik tillgång upptagits till lägre värde än som kan beräknas bli godkänt vid taxering enligt kommunalskattelagen, skall tillägg ske med ett belopp svarande mot skillnaden.

4 mom. Har vid bokförandet av årets kostnader gjorts sådan avsättning till nybyggnadsfond, rationaliseringsfond eller underhåll av tillgångar, som avser framtida utgifter, eller vidtagits annan åtgärd jämställd med dylik vinstdisposition, skall tillägg ske med ett mot avsättningen svarande belopp. Som åtgärd varom nyss sagts skall dock ej anses sådan avsättning till investeringsfond eller till pensions- eller annan personalstiftelse, för vilken avdrag medgives vid taxering enligt kommunalskattelagen.

10 §.

För att handlägga ärenden rörande spärrkontomedel skall finnas en av Konungen utsedd nämnd (spärrkontonämnden), bestående av fem ledamöter med suppleanter för envar av dem. Av ledamöterna skall en vara eller hava varit innehavare av domarämbete. Övriga ledamöter skola utses så att i nämnden komma att företrädas insikt och erfarenhet i aktiebolagsförvaltning samt i anställdas arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. Vad sålunda stadgats skall jämväl gälla suppleanterna.

Såsom nämndens beslut gäller den mening varom de flesta ledamöterna förena sig.

Mot nämndens beslut må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till finansdepartementet sist på tjugonde dagen efter den dag klaganden erhållit del av beslutet. Ändå att klagan föres går beslutet i verkställighet, där Konungen icke annorlunda förordnar.

11 §.

Från skyldighet varom i 7 § sägs fritagas bankaktiebolag, försäkringsaktiebolag samt aktiebolag, som avses i förordningen angående försäljning av rusdrycker. Detsamma gäller annat aktiebolag beträffande räkenskapsår för vilket varken vinstutdelningen eller årsvinsten överstiger åttatusen kronor.

Där så ur allmän synpunkt finnes påkallat, äger Konungen eller, efter Konungens bestämmande, spärrkontonämnden medgiva aktiebolag undantag från bestämmelserna i 7 §. Samma lag vare, såframt ett fullgörande av nämnda bestämmelser kan väntas medföra avsevärda betalningssvårigheter för bolaget eller särskilda skäl eljest föreligga som böra föranleda undantag.

12 §.

Till ledning för bedömandet av aktiebolags skyldighet att verkställa insättning på spärrkonto skall till spärrkontonämnden avlämnas deklaration, som skall avfattas å blankett som fastställles av Konungen.

Deklaration skall lämnas för aktiebolag, vars aktiekapital vid räkenskapsårets utgång uppgår till mer än femtiotusen kronor eller för vilket vinstutdelningen för året eller årsvinsten överstiger åttatusen kronor.

Deklarationen skall på heder och samvete avgivas av styrelsen eller, där verkställande direktör är utsedd, av denne sist en månad efter det balansräkningen för räkenskapsåret blivit fastställd eller, där balansräkningen ej fastställts på bolagsstämma som i 121 § första stycket lagen om aktiebolag sägs, sist en månad efter denna eller, om stämma ej hållits inom tid som i nämnda lagrum stadgas, inom sju månader efter räkenskapsårets utgång.

13 §.

Aktiebolag åligger att efter anmaning av spärrkontonämnden hålla bolagets böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning.

Styrelseledamot och verkställande direktör äro skyldiga att lämna de uppgifter som erfordras för tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel och av nämnden påfordras.

14 §.

Inom den för avlämnande av deklaration fastställda tiden skall aktiebolag på spärrkonto insätta minst hälften av det belopp, som bolaget på grundval av deklarationen har att inbetala.

Sist tre månader efter den för avgivande av deklaration fastställda tiden skall bolaget insätta återstoden av beloppet.

Spärrkontonämnden må när synnerliga skäl därtill föranleda medgiva anstånd med insättning till senare tidpunkt än i denna paragraf stadgas.

15 §.

På medel insatta på spärrkonto skall bolaget av statsverket tillgodoföras ränta efter två procent för år. Räntan skall vid kalenderårets slut läggas till kapitalet.

16 §.

1 mom. Har bolag insatt högre belopp än vederbort, skall spärrkontonämnden förordna om återbetalning av överskjutande belopp. Å nämnda belopp gottgöres ej ränta.

2 mom. Har i deklaration beräknat spärrkontobelopp på grund av oriktiga uppgifter eller av annan anledning upptagits till för lågt belopp, skall nämnden, där så finnes påkallat, fastställa det belopp som därutöver skall insättas på spärrkonto. Nämnden skall tillika meddela erforderliga föreskrifter rörande tiden för insättningen, dock att längre anstånd än tre månader från dagen för beslutets delgivande icke utan synnerliga skäl må medgivas.

3 mom. Har vederbörlig deklaration för aktiebolag icke avlämnats, skall nämnden med ledning av tillgängliga uppgifter fastställa spärrkontobeloppet och därvid meddela föreskrifter i enlighet med vad i 2 mom. sägs.

17 §.

Medel på spärrkonto må ej av riksbanken utbetalas före den dag medlen enligt särskilt förordnande frigjorts från spärren.

Efter medels frigörande tillgodoföres icke ränta.

18 §.

Spärrkontonämnden må efter framställning förordna, att aktiebolags medel frigöras från spärr, såframt avsevärda betalningssvårigheter föreligga för bolaget eller eljest särskilda förhållanden böra föranleda dylikt förordnande. Om skäl därtill äro, äger nämnden förordna, att medlen senare åter skola insättas på spärrkonto.

Medel som icke frigjorts på sätt i första stycket sägs eller återbetalats jämlikt 16 § 1 mom. skola frigöras efter förordnande av Konungen i den ordning som må komma att bestämmas i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

19 §.

Har under spärrtiden avtal träffats eller annan utfästelse gjorts om överlåtelse, pantsättning eller annan rätt till spärrade medel, vare avtalet eller utfästelsen ej gällande.

Utän hinder av vad nu sagts övergå spärrade medel till bolag som i den ordning i 174—176 §§ lagen om aktiebolag föreskrives övertager ett annat bolags tillgångar och skulder.

Med spärrkontonämndens medgivande må ock ett bolags spärrade medel överföras till annat bolag, som genom att övertaga egendom från bolaget eller genom att bereda anställning åt bolagets arbetstagare fortsätter dess rörelse.

3 KAP.

Särskilda bestämmelser.

20 §.

Spärrkontonämnden äger i den utsträckning Konungen bestämmer från taxeringsmyndigheter inhämta uppgifter angående sådana förhållanden som kunna tjäna nämnden till ledning för fastställande av spärrkontobelopp.

21 §.

Vad som framkommit genom deklaration enligt denna lag eller vid granskning enligt 13 § eller genom uppgifts inhämtande enligt 13 och 20 §§ må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av syftet med deklarationen, granskningen eller uppgiften.

22 §.

Har aktiebolag försummat att inom tid som i 14 § avses insätta spärrkontobelopp, skall bolaget till statsverket gälda avgift på det felande beloppet efter åtta procent för år, där spärrkontonämnden icke prövar skäligt att helt eller delvis befria bolaget från avgift.

Sedan avgift påförts bolaget, skall indrivning av avgiften ske i den ordning som om indrivning av kronoutskylder finnes stadgat; dock skall indrivningsavgift icke erläggas.

23 §.

Sker vinstutdelning i strid mot vad i 1 kapitlet stadgas, skola bestämmelserna i 73 § 2 mom. lagen om aktiebolag rörande återbäring av uppburen utdelning och ansvarighet för den brist, som kan uppkomma vid återbäringen, äga motsvarande tillämpning.

24 §.

Vid försummelse att avlämna deklaration enligt 12 § eller att hörsamma anmaning eller lämna uppgift enligt 13 § eller att insätta spärrkontobelopp äger spärrkontonämnden förelägga den försumlige lämpligt vite.

25 §.

1 mom. Styrelseledamot, verkställande direktör eller likvidator, som uppsåtligen eller av vårdslöshet låter verkställa vinstutdelning i strid mot vad i 1 kapitlet stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse.

2 mom. Med dagsböter eller fängelse straffes ock den som vid fullgörande av deklara-tions- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kapitlet uppsåtligen lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning. Samma lag vare, där någon bryter mot tystnadsplikt som stadgas i 21 §.

3 mom. Den som underlåter att fullgöra deklara-tions- eller uppgiftsplikt enligt bestämmelserna i 2 kapitlet eller som vid fullgörande av sådan skyldighet av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift, ägnad att för aktiebolag han företräder leda till frihet från insättning på spärrkonto eller till för låg sådan insättning, straffes med dagsböter.

4 mom. Brott mot tystnadsplikt må av allmän åklagare åtalas allenast efter an-givelse av målsägande.

Brott varom i övrigt i 2 och 3 mom. sägs må av allmän åklagare åtalas allenast efter an-målan eller medgivande av spärrkontonämnden.

26 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

27 §.

Konungen äger meddela de närmare föreskrifter som må finnas erforderliga beträffande tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Har för räkenskapsår, som i 1 § avses, på grund av beslut före lagens ikraftträdande utdelning skett med högre belopp än som enligt 1 kapitlet med-gives, skall skillnaden avdragas från det belopp, som eljest skulle ha kunnat utdelas för följande räkenskapsår.

Har, när lagen träder i kraft, balansräkning för räkenskapsår som avses i 7 § blivit fastställd eller bolagsstämma varom förmåles i 121 § första stycket lagen om aktiebolag hållits utan att balansräkningen därvid fastställts, skall den i 12 § stadgade deklarationen avgivas sist en månad efter det lagen trätt i kraft.

Enligt denna lag på spärrkonto insatta medel skola vara fria från spärr från och med den 1 januari 1951, såvitt ej dessförinnan annorledes förordnas i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 11 mars 1948.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
 GYLLENSWÄRD,
 NISSEN,
 regeringsrådet KUYLENSTIERNÄ.

Enligt lagrådet den 4 mars 1948 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 februari 1948, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn G. A. Björklund.

Lagrådet yttrade:

Vad som avsetts med stadgandet i 7 § andra stycket torde framgå tydligare, om det — med beaktande jämväl av en utav lagrådet i det följande föreslagen omflyttning av 10 och 11 §§ — får heta *dels*, i första punkten, att vid beräkning av det belopp, varmed spärrkontoinsättning skall ske enligt första stycket a), må aktiebolag från vinstutdelningen avräkna utdelning å aktier i annat svenskt aktiebolag; dock att vad nu sagts icke skall gälla, därest det senare bolaget är för utdelningen befriat från insättningskyldighet på grund av bestämmelserna i 10 § eller på grund av särskilt med stöd av nämnda paragraf meddelat beslut, *dels*, i andra punkten, att därest den utdelning som enligt vad nyss sagts vid beräkningen av spärrkontoinsättningens storlek må avräknas från vinstutdelningen överstiger denna, är aktiebolaget ej pliktigt att i fråga om den överskjutande delen verkställa spärrkontoinsättning, som i första stycket b) avses, med mer än tio procent.

Som 11 § i avseende å sitt innehåll nära ansluter sig till 7—9 §§, förordas, att densamma med någon redaktionell jämkning får byta plats med 10 §. Härav skulle föranledas ändring i vissa hänvisningar uti 7, 8 och 12 §§.

Förslaget innehåller ej någon bestämmelse rörande ordförandeskapet i spärrkontonämnden. Föreskrift om rätt för Konungen att bestämma härutinnan synes emellertid böra upptagas i lagen. På grund härav hemställes, att till första stycket i förslagets 10 § — efter den förordade nedflyttningen 11 § — måtte såsom en sista punkt fogas stadgande exempelvis av det inne-

håll att Konungen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande i nämnden och dennes suppleant eller annan ledamot att vid förfall för ordföranden tjänstgöra i sådan egenskap.

Stadgandena om dispensrätt och frigörelse i 11 och 18 §§ skulle, om de tolkades strängt efter ordalagen, kunna medföra otillfredsställande resultat. Stadgandena äro nämligen avfattade som om en diskretionär prövning alltid skulle äga rum beträffande frågan huruvida dispens eller frigörelse bör medgivas vid avsevärda betalningssvårigheter. Äro emellertid betalningssvårigheterna uttryck för att aktiebolaget är på obestånd, om spärmedlen ej kunna tillgripas, i vilket fall dispens eller frigörelse är nödvändig för att tillgodose bolagets borgenärer — på grund av 19 § äro spärmedlen ej att räkna till konkursbo — måste uppenbarligen dispens eller frigörelse medgivas. En sådan tolkning torde icke vara oförenlig med avfattningen av 11 och 18 §§.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 mars 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och handelsdepartementen anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, lagrådets den 11 mars 1948 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 20 februari 1948 remitterade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

Efter redogörelse för innehållet i lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Den jämkning lagrådet förordat beträffande avfattningen av 7 § andra stycket torde, liksom den omflyttning av lagförslagets 10 och 11 §§ för vilken lagrådet uttalat sig, böra genomföras. Vissa smärre redaktionella jämkningar synas därutöver böra vidtagas.

Lagrådet har hemställt om viss komplettering av bestämmelserna angående spärrkontonämnden. En dylik komplettering synes lämplig och förordar jag i enlighet härmed ett tillägg av innehåll, att Konungen förordnar en av ledamöterna att vara ordförande i nämnden och en annan ledamot att vid förfall för ordföranden tjänstgöra i sådan egenskap. Vidare förordar jag sådan jämkning av bestämmelserna, att till ordförande icke må utses annan än den som är eller varit innehavare av domarämbete.

Lagrådet har vidare ansett att— ehuru stadgandena i lagförslagets 11 och 18 §§ vore avfattade som om en diskretionär prövning alltid skulle äga rum beträffande frågan huruvida dispens eller frigörelse skulle medgivas vid avsevärda betalningssvårigheter för ett aktiebolag — med avfattningen av nämnda stadganden dock icke vore oförenlig en tolkning av innebörd att dispens eller frigörelse alltid skulle medgivas, därest bolaget vore på obestånd samt dispens eller frigörelse vore nödvändig för att tillgodose bolagets borgenärer. Till denna uppfattning kan jag ansluta mig. Jag förutsätter dock att en noggrann prövning sker i varje särskilt fall av nödvändigheten av dispens eller frigörelse för nämnda syfte.

Den föreslagna lagen föranleder att till prövning måste upptagas fråga om anslag dels för gäldande av ränta på de å spärrkonto insatta medlen och dels till täckande av kostnaderna för spärrkontonämnden.

Utredningsmännen ha angående räntekostnaderna anfört att under ett år, då det av utredningen beräknade totala steriliseringsbeloppet, 500 miljoner kronor, inestode i riksbanken från årets början till dess slut, skulle till täckande av därå belöpande ränta efter 2 procent erfordras ett belopp om 10 miljoner kronor. För budgetåret 1948/49 torde — under antagande, för enkelhets skull, att under 1948 spärrkontoinbetalningar komme att verkställas med 125 miljoner kronor omkring den 1 maj och med ett lika stort belopp omkring den 1 augusti — för täckande av räntegottgörelsen komma att erfordras $[0,02 \times \left(\frac{8}{12} \times 125 + \frac{5}{12} \times 125\right) =]$ 2,7 miljoner kronor. Utredningsmännen föresloge i enlighet härmed, att för nämnda budgetår äskades ett förslagsanslag om 2,5 miljoner kronor.

Vad angår kostnaderna för spärrkontonämnden ha utredningsmännen anfört:

Spärrkontonämnden måste förses med ett kansli. Chefen för detta bör vara en person med utmärkta kvalifikationer i såväl juridiskt som ekonomiskt avseende. För spärrkontonämndens verksamhet under nästkommande budgetår torde överslagsvis erfordras följande belopp:

Arvode åt ordföranden	6 000
Arvode åt fyra ledamöter	8 000
Arvode åt suppleanter	1 000
Arvode åt kanslichef	20 000
Arvode åt 2 sekreterare	20 000
Arvode åt skrivpersonal	15 000
Omkostnader	10 000

Kronor 80 000.

Ett förslagsanslag om 80 000 kronor torde alltså böra äskas för budgetåret 1948/49. Vidare torde, då spärrkontonämnden bör träda i funktion snarast möjligt efter utfärdandet av den nya lagen, å tilläggsstat för innevarande budgetår böra äskas ett förslagsanslag om 30 000 kronor.

Utredningsmännens beräkning av det för räntebetalning för år 1948 erforderliga beloppet föranleder icke någon erinran från min sida.

Beträffande kostnaderna för spärrkontonämnden synes det — med hänsyn till svårigheten att förutse antalet ärenden hos nämnden samt omfattningen i övrigt av det arbete, som kan komma att åvila nämnden — icke lämpligt att i detta sammanhang ingå på en närmare prövning av de olika kostnadsbeloppen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att senare meddela erforderliga bestämmelser rörande arvodesfrågorna. Approximativt torde emellertid det sammanlagda kostnadsbeloppet kunna uppskattas för återstoden av innevarande budgetår till 20 000 kronor och för budgetåret 1948/49 till 80 000 kronor.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen

Kungl. Maj:ts proposition nr 181.

dels att antaga det i enlighet med vad förut anmärkts jämkade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel,

dels att till Räkta å spärkontomedel för budgetåret 1948/49 under sjunde huvudtiteln anvisa ett

förslagsanslag av kronor 2 500 000,

dels att till Spärkontonämnden för budgetåret 1948/49 under sjunde huvudtiteln anvisa ett för-

slagsanslag av kronor 80 000,

dels ock att till Spärkontonämnden under sjunde huvudtiteln å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 20 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Carl Olov Sommar.